

PETER LINK-IVO SAMSON (eds.)

Geopolitické postavenie strednej Európy tendencie vývoja v 21. storočí

Medzinárodná konferencia na tému **Geopolitické postavenie strednej Európy po vrcholnej schôdzke krajín NATO v Madride a tendencie vývoja v 21. storočí**

Častá-Papiernička, 4.-5. júna 1998

A 99 - 01705

VÝSKUMNÉ CENTRUM SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PRE ZAHRANIČNÚ POLITIKU
STREDISKO STRATEGICKÝCH ŠTUDIÍ MINISTERSTVA OBRANY SR

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

OBSAH

Úvod	4
1. Rozširovanie NATO na východ: Nové faktory vojenskej a politickej situácie pre Ukrajinu <i>Volodimir Bogdanovič</i>	6
Diskusia k príspevku V. Bogdanoviča	13
2. Postavenie Slovenskej republiky v bezpečnostnej architektúre Európy po Madride <i>Peter Link</i>	18
Diskusia k príspevku Petra Linka	24
3. Geopolitické postavenie krajín strednej a východnej Európy po madridskom summitе – možné trendy v 21. storočí <i>Radboud van den Akker</i>	31
Diskusia k príspevku Radbouda van den Akkera	36
4. Geopoliticke dôsledky rozdelení Československa <i>Vladimír Leška</i>	39
Diskusia k príspevku Vladimíra Lešku	51
5. Perspektivy spolupráce Slovenskej republiky ako asociovaneho partnera ZEÚ <i>Milan Šmida</i>	59
Diskusia k príspevku Milana Šmidu	65
6. Úloha OBSE v bezpečnostnej štruktúre v 21. storočí <i>Zdeněk Matějka</i>	69
Diskusia k príspevku Zdeňka Matějku	73
7. NATO, Rusko a krajiny strednej a východnej Európy <i>Elena Chotková</i>	77
Diskusia k príspevku Eleny Chotkovej	81
8. Diskusia k nedodanému príspevku Petra Voltena Regionálne procesy a ich vplyv na národnú bezpečnosť	83
Zoznam účastníkov diskusie	88
Podákovanie	

Geopoliticke postavenie strednej Európy
tendencie vývoja v 21. storočí

medzinárodná konferencia
Častá-Papiernička, 4.-5. júna 1998
Úvod, spracovanie príspevkov, výber z diskusie
Pplk. PhDr. Peter Link, CSc., Stredisko strategických štúdií MO SR
PhDr. Ivo Samson, Ph.D., Výskumné centrum SFPA

Vydali
Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku
Stredisko strategických štúdií MO SR
Friedrich Ebert Stiftung

ISBN 80-967690-8-1

ÚVOD

Podobne ako vši, aj v tomto roku Stredisko strategických štúdií MO SR so svojimi civilnými partnermi (Slovenskou spoločnosťou pre zahraničnú politiku a Friedrich Ebert Stiftung) organizovalo cyklus seminárov k problematike národnej bezpečnosti. Medzinárodný seminár na tému „Geopolitické postavenie strednej Európy po vrcholnej schôdzke predstaviteľov NATO v Madride, možné tendencie vývoja v 21. storočí“ sa uskutočnil 4.-5. júna 1998 v Castej-Papierničke. Predchádzali mu dva podporné semináre k vývojovým tendenciám geopolityky 21. storočia a k postaveniu Slovenskej republiky v európskom bezpečnostnom systéme. Hlavným cieľom cyklu seminárov bolo formovať profesionálnu skupinu odborníkov z rôznych rezortov, štátnych aj neštátnych vzdelávacích a výskumných inštitúcií, ktorí sa problematike národnej bezpečnosti sústavne venujú. Táto forma rozvoja teórie je podľa našich doterajších skúseností veľmi efektívna a vytvára dobrý rámec možností pre výmenu názorov, poznatkov a vedomostí na národnej i medzinárodnej úrovni. Na seminári boli zastúpeni predstaviteľia z Ukrajiny, Ruska, Poľska, Českej republiky, Francúzska, Holandska, Rumunska, Slovinska, Slovenskej republiky a predstaviteľia NATO.

Prinosom bola výmena názorov na budovanie európskej bezpečnostnej architektúry, úlohy NATO, ZEÚ, EÚ a OBSE pri vytváraní celoeurópskej bezpečnosti.

V rámci tohto seminára sa sústredila pozornosť na okruhy problémov:

Globalizácia a jej vplyv na vývoj bezpečnosti v Európe,

Postavenie Slovenskej republiky v bezpečnostnej architektúre Európy po Madride,

Regionálne procesy a ich vplyv na národnú bezpečnosť,

Nový geopolitickej svetový poriadok a formovanie národnej bezpečnosti v európskych štátach po skončení studenej vojny,

Geopolitickej dôsledky rozdelenia ČSFR,

Perspektívy spolupráce SR ako asociovaného partnera ZEÚ,

Pohľad na úlohy OBSE v bezpečnostnej architektúre 21. storočia.

K výsledkom seminára patri i to, že Armáda Slovenskej republiky i nadalej považuje zameranie na realizáciu rozšírenia Severoatlantickej aliancie a na záčlenenie Slovenskej republiky do Európskej únie a NATO za prioritnú úlohu zahraničnej a bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky. V oblasti vojenskej spolupráce s NATO a s jeho jednotlivými členskými štátmi bude ASR nadalej pokračovať v plnení záväzkov prijatých v rámci programu Partnerstvo za mier a bilaterálnej spolupráce.

Proces rozšírenia NATO vnímame ako rozšírenie zóny bezpečnosti a stability na európskom kontinente, ktoré nie je namierené proti žiadnej krajine.

Slovenská republika privítala program Partnerstvo za mier ako krok smerujúci k ďalšiemu posilňovaniu vzťahov nie len medzi členskými krajinami NATO a ich partnermi v strednej a východnej Európe, ale aj medzi samotnými krajinami strednej a východnej Európy navzájom. Armáda Slovenskej republiky má trvalý záujem na naplnenie cieľov tohto programu.

Rovnako aktívne bude plniť všetky prijaté záväzky v oblasti spolupráce so Západoeurópskou úniou a v rámci mierových misií OSN.

Peter Link

ROZŠIROVANIE NATO NA VÝCHOD: NOVÉ FAKTORY VOJENSKEJ A POLITICKEJ SITUÁCIE PRE UKRAJINU

V znájom prieskume týkajúcom sa rozširovania NATO (1995) orientovanom na radosť občanov, sú účely a princípy rozširovania formulované podľa názorov NATO na model stavby pre bezpečnostný systém XXI. storočia v severoatlantickom regióne.

Hlavná úloha je pridelená zabezpečovaniu stability a všeobecnej bezpečnosti pre všetky štáty severoatlantického regiónu bez vytvorenia nových liníi pre stanovenie hraníc.

Prioretné oblasti všeobecnej bezpečnosti pre NATO, ktoré boli vybrané, sú politické, ekonomickej a defenzívne. Je potrebné zdôrazniť, že vyhlásením sa za obrannú alianciu NATO zostáva vojensko-politickej zdržením s perspektívou transformácie na vojensko-ekonomicko-politickej alianciu.

Análiza tendencií rozvoja geopolitickej situácie na svete svedčí o celkovom znižení úlohy čisto vojenských metod bezpečnosti v regiónoch a stupňujúcich sa snahách o vytvorenie mechanizmov pre predchádzanie vnútrosťatym konfliktom, aspoň v etapách pred otvorenou vojenskou konfrontáciou.

Politickej časť ustanovení doktríny NATO je ako predtým založená na „vojenskej doktríne“, ktorá je sformulovaná na dvoch základných princípoch Severoatlantickej aliancie.

Prvý z nich – „obrana“ – znamená stupňovanie vojensko obranného potenciálu a jeho praktickej použitie v prípade potreby (potreba je zdôvodňovaná vedením aliancie a zahrňa prvky subjektivizmu, napríklad podporujúci vývoj udalostí v Perzskom zálive Spojenými štátmi v roku 1998).

Druhý – „dialog“ – nariaduje zmiernenie moci, ale z „pozicie ozbrojenej sily“. Nedávno bola táto doktrína doplnená novým princípom – „spoluprácou“. Pri realizácii druhého spomínaného princípu sa veľká pozornosť venuje upevňovaniu spojení medzi Ruskom a Ukrajinou.

Predsa však, ako nedávno naznáčili noviny strategického partnera Ukrajiny „Washington Post“, v dokumente bolo stanovené – „chrániť sa pred možnosťou jadrových útokov voči civilnému a vojenskému vedeniu druhého strategického partnera Ukrajiny-Rusku a voči jeho jadrovým arzenálom (objektom).“

V postojoch (vzťahoch) s Ukrajinou Západ skúma dva prístupy:

Prvý – Ukrajina je považovaná za most pre spojenia so Stredným východom cez juh krajiny, Číne more a Kaukaz;

Druhý – ako „tlmiča“ zóna pre neutralizovanie ohrození pre Západ pochádzajúce z Východu.

Efektívna realizácia naznačených pristupov je podporovaná výhodou geografickou polohou Ukrajiny, jej kompaktným územím, rozsiahlu námornou po-

brežnou čiarou i dostupnosťou významných dopravných komunikácií. Cez jej územie prechádza významná letecká, železničná, automobilová doprava, aj rorovod spájajúci krajinu SNŠ so štátmi strednej a západnej Európy a poskytujúci prístup k prístavom Čierneho mora SNŠ a baltického regiónu.

Kľúčovou charakteristikou ukrajinského územia blízko Čierneho mora je jeho morské pobrežie a poloha nedaleko hraníc. Región je situovaný na krízovateľe hlavných medzinárodných cest z Európy do Ázie, zo strednej a severnej Európy (cez systém vodných cest rieky Dunaj a kanál Rým – Mohan – Dunaj) na Stredný východ a ďalej do juhovýchodnej Ázie, zo štátov SNŠ do krajín Streduzemného mora. Na teritóriu ukrajinského územia nedaleko Čierneho mora sú nižiny veľkých vodných teplien, ako sú rieky Dneper (s výstupmi v Bielorusku a baltických štátov), južný Bug, Dnester (s výstupom do Moldavska). Cez Azovské more a volžsko-donský systém vodných cest región komunikuje s Kaspijským, Baltským a Bielym morom a je spojený s Ruskou federáciou, Kazachstanom, Turkmenistanom, Azerbajdzanom, Iránom.

Z hľadiska ovplyvňovania geografického faktora pre vojenskú bezpečnosť Ukrajiny je potrebné poznamenať, že jej územie sa v prípade ozbrojeného konfliktu medzi Západom a Východom nevyhnutne bude javiť ako zóna aktivných bojových operácií.

Pretože stavba strategického plánovania NATO je orientovaná na neutralizovanie ohrození z východu, predovšetkým z krajín arabského sveta so stále sa vzyskujúcim islamským fundamentalizmom, väčšina z hribej, o ktorých uvažuje NATO, „je predpokladaných“ na území Ukrajiny. Obrazne povediac, Ukrajina je určená, aby bola dieťaťom medzi rodičmi, ktorí nehodlajú žiť spolu a ak rodičia začnú boj (bez ohľadu na to, kto začal), dieťa ich môže zastaviť iba žalostným krikom.

Vykonaná analýza procesu rozširovania priestoru na východ nám umožnila vybrať množstvo nových faktorov, v podstate ovplyvňujúcich úroveň vojenského nebezpečenstva pre Ukrajinu. Menujme aspoň hlavné:

1. Použitie územia Ukrajiny v prípade ozbrojeného konfliktu. Historické príklady posledných storočí ukazujú, že v takom prípade krajinu ako je Ukrajina nezachráni to, že nie je v bloku, ani postavenia strategického partnera, ani „žalostné“ obracanie sa so žiadostou na systémy regionálnej bezpečnosti. Ozbrojený konflikt medzi NATO a jeho možným protivníkom z východu, aj keď s nízkou intenzitou, sa zdá byť pre Ukrajinu národnú katastrofu kvôli nevyhnutným stratám obyvateľstva, národného bohatstva i nenahraditeľným ekologickým stratám.

2. Objavenie sa kontingentov novej ozbrojenej sily nedaleko hraníc Ukrajiny s pohraničným územím štátov. Aj keď Ukrajina a iné štáty postsovietského priestoru a postvaršavskej zmluvy bez akékoľvek koordinácie na účet svojich chatrných rozpočtov obmedzovali svoje záujmy dodávania vybranej bojovej techniky na Západ, v NATO sa táto otázka riešila inak – po úvahе a na plánovanom základe. Medzi spojencami boli znova rozdelené najmodernejšie systémy a niektoré z nich boli premiestnené v kontinentálnej časti USA a Kanady.

Zredukovaním niektorých zbrani v Európe NATO dbá o svoje kvalitatívne záchovanie. V skutočnosti USA nezredukovalo množstvo bojovej techniky a také štáty, ako Francúzsko, Veľká Británia, Taliansko, Grécko, Španielsko, Turecko od roku 1990 do 1995 zvýšili súhrnné park bojových lietadiel o 1179 jednotiek a park útočných helikoptér o 133 strojov, dosiahnutím vyššej meracej latky stanovených kvôli.

Dnes treba zvlášť zdôrazniť, že NATO je vybavené najmodernejšími, v miestnych konfliktoch preverenými zbraňami a vojenskou technikou s postačujúcim zdrojom. NATO dokázalo svoje možnosti v rýchlo eskalujúcich ozbrojených silách v zóne Perzského zálivu. Je prirodzené, že takáto situácia je veľmi výhodná pre členský štát NATO, čo sa týka zvýšenia jeho politickej a obrannej bezpečnosti. Bez rozloženia ekonomickej stránky expanzie NATO na jednotlivé položky treba venovať pozornosť skutočnosti, že USA sa prakticky nikdy nezáúčtuju na vojensko-politickej projektoch a akciach, ak to ohrozuje ich ekonomiku.

Ako celok, skutočná realizácia ukázaného faktora zvyšuje vojenskú a politickej bezpečnosť krajiny a zároveň zvyšuje jej možnosti, a tým aj možnosti NATO na náhle použitie ozbrojených sil a použitie hrozby aplikácie vojenských sil pre vojenský tlak na vodcovstvo hraničnej krajiny (realizácia druhého principu „ozbrojenej doktríny“).

3. Očakávané posilnenie rádioelektronickej výmeny informácií územia Ukrajiny, ktoré bude nevyhnutne spôsobovať rast objemov informácií z Ukrajiny, zvyšuje možnosti pre sabotažnú aktivitu na území krajiny, zvyšuje úroveň elektronického prefaenia riadiacich a kontrolných systémov leteckej dopravy atď., ktoré ako celok bude mať nevyhnutné vplyv na znižovanie účinnosti opatrení na mobilizáciu a prípravu infraštruktúry krajiny na odrazenie možnej agresie. Potrebne je osobitne poznámať, že posilnenie rádioelektronickej výmeny informácií územia Ukrajiny bude sprevádzané zvyšovaním sily elektromagnetického poľa radarových prostredkov aj zo strany krajiny – člena aliancie, aj v protíváhe zo strany Ruska. Inými slovami, obyvateľstvo Ukrajiny počas dlhej doby, meranej rokmi a dokonca desaťročiami, je nútene žiť v podmienkach pôsobenia intenzívneho elektromagnetickeho poľa, najmä nedaleko svojich západných a východných hraníc štátu. Aj keď trvalý vplyv elektromagnetickeho poľa na človeka nie je v súčasnosti úplne preskúmaný, možno nesporne povedať, že nepríprava k zdraviu národa a nevyhnutne bude spôsobovať zhoršovanie demografických charakteristik obyvateľstva, takže za jedno desaťročie poklesnú mobilizačné možnosti štátu.

4. Očakávané posilnenie ideologickej propagandy zo Západu, ako prichádzajú nové donucovacie skupiny s rádiowými a televíznymi centrami, programami atď. môže mať za následok konečné neutralizovanie národnej idey, bude posilňovať rast nezákonnej migrácie a bude stimulovať morálny rozklad obyvateľstva a ozbrojených sil Ukrajiny.

5. Súčasné plánované znižovanie ozbrojených sil Ukrajiny zvyšuje „nožnice“ medzi úrovňou vojenského nebezpečenstva a možnosťami štátu nielen pre od-

razenie možnej agresie z akéhokoľvek štátu, ako je stanovené v pôsobiacej vojenskej doktríne Ukrajiny, ale tiež pre obmedzenie agresie. Stačí si pripomienuť, že ľahko sa Ukrajina rozlúčila so svojimi jadrovými zbraňami.

Predbežné prieskumy, vykonávané na začiatku modernými metódami systémovej analýzy pre predpovedanie možných následkov prvej vlny rozširovania NATO na východ pre Ukrajinu, nám umožnili zvoliť si priority faktorov, ktoré boli vzaté do úvahy:

- Použitie teritória Ukrajiny v prípade ozbrojeného konfliktu (65% – praktická realizácia daného faktora znamená pre Ukrajinu národnú katastrofu);
- Objavenie sa možnosti nových ozbrojených sil nedaleko hraníc Ukrajiny (15%);
  - Posilnenie rádioelektronickej výmeny informácií územia Ukrajiny (10%);
  - Neustále znižovanie ozbrojených sil Ukrajiny (6%);
  - Posilňovanie ideologickej propagandy zo západu (4%);
  - Ako výsledok vykonaného prieskumu s použitím expertného odhadu, boli prognostikované pravdepodobné negatívne dôsledky pre vojenskú bezpečnosť Ukrajiny;

1. Strata suverenity a územnej celistvosti v prípade ozbrojeného konfliktu medzi NATO a Ruskom.
2. Strata národnnej originality, vytláčenie kultúry a zvyklostí ukrajinských ľudí.
3. Rast ideologickej nebezpečenstva.
4. Zhoršenie demografických charakteristik obyvateľstva Ukrajiny.
5. Rast mocenského tlaku na vojensko-politicke vodcovstvo štátu.
6. Pokles vojenských a mobilizačných potenciálov štátu.
7. Zosilnenie vojenského nebezpečenstva.
8. Pokles vedecko-technologického potenciálu štátu.
9. Zniženie efektívnosti vojensko-priemyselného komplexu krajiny.

Hlavný rozsah pravdepodobných následkov (hrozieb) má dlhodobý charakter, ale všetky z nich majú destruktívny vplyv na bezpečnosť krajiny.

Je potrebné venovať pozornosť tomu, že hovoríme o pravdepodobných dôsledkoch, a to neznamená, že všetky z nich sa rovnako v skutočnosti udiejú. Napríklad, aby sa vojensko-politickej situácie vyvinula takým spôsobom, že sa ozbrojený konflikt medzi NATO a povedzme Ruskom nikdy nevyškyne, faktor použitia teritória Ukrajiny sa nepremeni na čin a nedostavi sa národná katastrofa.

Ako skutočný príklad takejto situácie môže slúžiť variant umiestnenia leteckej stanice medzi hranice mesta. Za podniknutia primeraných bezpečnostných opatrení sa mesto môže výhnuť takým pravdepodobným následkom, ako padanie lietadiel na budovy, ekologicky nebezpečné objekty atď., hoci nebezpečenstvo pádu lietadiel a spôsobenej škody by mohlo byť rozsiahle.

Rozširovanie NATO na východ nie je nič iné ako nová geopolitická realita v Európe. Rozširovanie podkopáva stavbu európskej bezpečnosti, spochybňuje existenciu Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a oživuje nové protipôsobenie medzi Východom a Západom. Bohužiaľ geopolitika ako

vnútrosťa národného racionalizmu neužíva hodnoty všetkých národov, kladie iba národné záujmy za pravé záujmy panujúcej elity.

Rozširovanie NATO v navrhovanom kontexte podporuje posilňovanie úlohy USA v Európe. Toto posilňovanie ovplyvňuje mnohé klúčové sféry vnútrosťnych vzťahov, predovšetkým vojenské, ekonomicke, politické, pretože iešenie hlavného problému rozširovania – financovanie tejto činnosti – bude určené podmienkami „postavenými“ USA.

Podľa „zahraničných vecí“ (1998), náklady rozširovania NATO boli výhodno-tené v piatich možných verziách nákladov – od najmenej nákladných, t.j. pomoc novým členom pre nezávislú obranu v prípade hranicích konfliktov alebo obmedzeného napadnutia jedného zo štátov východoeurópskeho regiónu až k štyrom závažnejším verziam v prípade hrozby od Ruska. Pre tento prípad sa plánuje presun leteckých súl a armádnych skupín NATO, umiestnených na území Nemecka smerom na východ; ako aj presun muničných skladov a ubytovania „obmedzeného“ kontingentu NATO do prednej linie (nedaleko ukrajinskej hranice) atď. Náklady na realizáciu týchto piatich variantov počas 15 rokov (1996-2010) sú vypočítané od 61 až do 125 milárd dolárov. Podiel USA je plánovaný od 5 až do 19 milárd dolárov. Je prirodzené, že noví členovia NATO takéto prostriedky nemôžu získať samostatne a budú nútení požadovať úveru od USA, za politicko-vojensko-ekonomických podmienok.

Realizácia znovuvybudovania a programu modernizovania vojenskej techniky pre nové členské krajinu NATO rozširojuje trh odbytu zbrani a vojenskej techniky USA na obdobie do roku 2010, ktorá stimuluje činnosť vojensko-priemyselného komplexu USA. Pravdepodobne Pentagon, berúc do úvahy danú okolnosť, poskytne dôvod pre rozširovanie NATO predovšetkým s politickými a ekonomickými motívimi (čo je dôvod, prečo je požadovaná ekonomická a politickeá bezpečnosť pre realizáciu ekonomických záujmov).

Rozširovanie NATO sa vyskytuje za podmienok, keď neexistuje pre NATO ani skutočný protivník ani väčšia vojenská hrozba z východu. Pravdepodobne, ak neexistuje ziadny nepriateľ, neexistuje ani potreba vytvárať a rozmiestňovať ďalšie ozbrojené sily. Odvolávka na nevyhnutnosť chránenia spojeneckých štátov pred nestabilitou nevyzerá presvedčivo. Alternatívou cestou by mohlo byť posilnenie OBSE a rozšírenie jej právornoci. Avšak, ako sa domnievame, táto alternatíva zostávi úlohu USA v Európe, zbalí ich trhu odbytu zbrani a čo sa týka nových krajín – členov bloku NATO, zniží potrebu nákupu amerických zbrani. Preto USA nemajú záujem pôsobiť na posilňovanie OBSE, pretože ovplyňuje ich ekonomické záujmy najpodstatnejším spôsobom.

Analityci, zaobärajúci sa zdôvodňovaním rozširovania NATO, vychádzajú hlavne zo stratégie pripravy vojny proti Rusku, hoci v Európe existujú iné zdroje nestability. Napríklad, Maďarsko má problémy s troma susedmi – Rumunskom, Slovenskom a Srbskom, ktoré sú spôsobené zaobchádzaním s maďarskou menšinou v týchto krajinách. A predsa však NATO vidi hlavné ohrozenie pre seba z Ruska, ktorého politická budúcnosť je pomerne neistá.

Analýza názorov Ruska na rozširovanie NATO ukazuje, že jeho postoj k tomuto procesu bol a zostáva mimoriadne negatívny v niekoľkých základných momentoch. Po prvej, vojenská mašineria NATO, ako dôsledok už prej vlny rozširovania, sa vyskytuje priamo na jeho západných hraniciach. Vtedy sa byvalé poľské tanky (dokonca sovietskej výroby) automaticky stávajú tankami NATO. Je to pravdu až pre iné druhy zbrani. Po druhé, vplyv psychologickeho faktora a predovšetkým historickej spomienky na Rusov. Západ bol naozaj sto-ročia skutočnou hrozobou pre Rusko, prinášal jeho ľudom nespôsobné straty a škody. Táto spomienka súčasnej ruskej generácie nemôže byť vymazaná dokonca špeciálne vytvorenými mechanizmami NATO-ruského vzájomného pôsobenia. Preto je potrebné čakať na primeranú reakciu Ruska na rozširovanie NATO.

Ak predpokladáme, že Rusko vidí hlavnú hrozbu z NATO, stáva sa zrejmým postavenie územia Ukrajiny.

Ukraina má dnes k dispozícii tri alternatívy:
vybudovať systém vojenskej bezpečnosti nezávisle;
integrovať sa do NATO;
integrovať sa do SNŠ.

Analýza tendencii vývoja geopolitickej situácie v euroatlantickom regióne, ako aj spoločensko-ekonomických a politickej procesov v Ukrajine neumožňuje odporúčať jednoznačne výber jednej z naznačených alternatív. Požadované je udržiavanie zájazmu o ovplyňovaní mnohých vzájomne si odporúčujúcich faktorov, ako aj o politickej vôle a rozsiahlych finančných zdrojoch. Možné je jednoznačne stanoviť iba dôsledky začlenenia Ukrajiny do NATO alebo SNŠ – Európa sa stane viač polarizovaná, zväčší sa protitlak medzi Východom a Západom, pri spojení okolnosti nie je vylúčená eskalácia napäťia medzi NATO a Varšavskou zmluvou. V prípade ozbrojeného konfliktu medzi Západom a Východom pri akékoľvek alternative bude územie Ukrajiny zónou aktivných bojových operácií, s jediným rozdielom, že v prípade zachovania postavenia mimo bloku má Ukrajina právo obrátiť sa po vyriešení konfliktu so žiadostou na medzinárodné právne inštitúcie o nahradenie spôsobených škôd.

Variant integrácie do NATO sa zdá byť lákavý. V tomto prípade Ukrajina zis-ka záruk vojenskej bezpečnosti vyššej úrovne a ak sa dnes vyskytne skutočné vojenské ohrozenie voči Ukrajine, bolo by možné odporúčať vojensko-politickej vedeniu krajiny, aby sa priklonilo k tejto alternatíve. Ale existuje množstvo faktorov politickej, ekonomickej, etnickej a historickej povahy, ktoré nútia veľiteľskej štruktúry, aby sa takéhodaj výberu zdržala.

Deklarácie na státnej úrovni o schopnosti svojej vojenskej organizácie zaručiť nedotknuteľnosť štátnej hranic vo vzduchu, na súši a po mori, zastavenie pravdepodobných provokácií a odrazení pravdepodobnej agresie z akého-kolvek štátu, by mali mať aspoň materiálne základy. Je ľahké vidieť, že kvôli predchádzaniu eskalácií ozbrojeného konfliktu s použitím územia Ukrajiny me-

dzi Východom a Západom, Ukrajina by mala obmedzujúci potenciál zdvojnásobiť, čo nemôže fyzicky uskutočniť.

Preto je podľa nášho názoru rozumné znova zvážiť ustanovenia doktríny s požiadavkami na odrazenie pravdepodobnej agresie od akéhokoľvek štátu, aby sa vyhlo deklarativnemu charakteru vojenskej doktríny.

Zdá sa, že najprajateľnejší spôsob v moderných podmienkach je ten, ktorý je založený na určení skupiny štátov, ktoré, ak začnú agresiu, Ukrajine nemôžu fyzicky zabezpečiť potrebnú úroveň svojej bezpečnosti. Potom zavedenie takých vzťahov s týmto štátmi, ktoré by za žiadnych okolnosti nemali za následok ozbrojený konflikt. Zahŕňa to prípravnosť usilia o regionálne a medzinárodné bezpečnostné systémy. Pokiaľ ide o iné štáty, možné je poskytnúť prístup založený na prispôsobeníach vojensko-politickej modelu štátu a jeho politiky skutočnej vojensko-politickej situácie vyvijajúcej sa v regióne vzhľadom na špecifickú dobu trvania a berúc do úvahy tendencie jej zmeny v predpovedateľnom časovom intervali.

Takýto prístup predpokladá: určenie limitných úrovni finančných, materiálnych a ľudských zdrojov, ktoré môžu byť využívané pri riešení problému vojenskej bezpečnosti štátu; vypočítanie potenciálnych schopností ozbrojených síl a iných vojenských útvarov podľa požadovaných zdrojov; určenie pravdepodobných štátov – náprotívkov a úroveň možnej vojenskej hrozby od nich; určenie tých štátov, z ktorých v prípade ozbrojenej agresie nie je zabezpečená potrebnej úroveň vojenskej bezpečnosti štátu.

Čo sa týka týchto štátov, mala byť využívaná medzinárodná politika, aby bolo možné predčasne neutralizať ich strany hrozbu odvádzanej agresie a vojenská a vojensko-technická politika by mala zabezpečovať náležiteľne a avšakne zmenu primeraných schopností ozbrojených síl a iných vojenských ustanovení.

Je prirodené, že praktická realizácia tohto pristupu znižuje úlohu vojensko-mocenských metód pri realizácii národných záujmov a tým úlohu NATO. Ale zvyšuje sa úloha OBSE. Z toho je možné sformulovať záver, že na prahu tretieho tisícročia by alternatívou k rozširovaniu NATO mohlo byť posilňovanie OBSE a rozširovanie jej funkcií a právomocií. Výber tejto alternatívy sa nehodí prevaštvký USA z dôvodov už uvedených.

Stabilita zabezpečená prevaštvkým rovnováhou sil dvoch antagonistických systémov so zmenšovaním sa jedného z nich, nemôže trvať pri pôsobení jednej sily – rozširujúcej sa v priestore NATO. Je nevyhnutne transformovaná na stabilitu z pozície zachránenej sily. Obrazne povediac, do euroatlantického regiónu vstupuje udržiavanie „diktátorstva“ stability. Je fahké uhádnuť, kto si robi nárok na úlohu „diktátora“. Ako dosvedčujú poznatky z minulosťi, diktátorstvo je dočasný jav, ale prechod od diktátorstva k demokracii je vo väčšine prípadov spojený s tragickými následkami. Nie je lepšie využiť poznatky z minulosťi než ich zapakovať?

Diskusia k príspevku Volodimira Bogdanoviča

Rozširovanie NATO na východ:

Nové faktory vojenskej a politickej situácie pre Ukrajinu

Andrej Žiarovský: Ukrajina je svojou vojenskou silou aj geografickou polohou minimálne regionálnou mocnosťou. Zároveň v sieti zahraničnopolitickej situácie vidíme, ako pozícia Ukrajiny zaostáva za jej skutočnou silou aj významom. Zaujímaľo by ma, či Ukrajina má ambície posilniť svoju pozíciu v regióne a zohráť akúsi aktívnu úlohu v priestore strednej Európy, resp. vo Východnej Európe.

Volodimir Bogdanovič: Domnievam sa, že Ukrajina potrebuje zlepšiť najmä svoj právny systém. V závislosti od toho sa môže zlepšiť aj ekonómika, ktorá pre zmenu bude nápmocnou pri riešení cieľov zahraničnej, ale aj vojenskej politiky. Samozrejme, že Ukrajina sa bude usilovať o to, aby v regióne hrala aktívnejšiu úlohu. Bez náležitého hospodárskeho pozadia to však bude len ľahko možné.

Peter Šimrovič: Ukrajina má pre bezpečnosť v Európe nepochybne značný význam aj pre NATO aj pre Ruskú federáciu. Bude zaujímavé sledovať, ako sa bude Ukrajina v budúcnosti správať, lebo na svoju stranu sa ju budú pokúšať získať obaja tieto bezpečnostné subjekty. Ukrajinskú pozíciu ilustruje napr. aj tvrdenie Zbigniewa Brzezinského, ktorý tento týždeň povedal, že Ukrajina bude schopná vstúpiť do NATO v roku 2010. Doterajšie kroky Ukrajiny však nesvedčia práve o tom, že by sa veľmi usilovala o vstup do NATO. Moja otázka znie asi tak: Bude sa Ukrajina v budúcom desaťročí chcieť začleniť do NATO? Alebo bude – podobne ako Ruská federácia – klásiť dôraz na vytvorenie celoeurópskeho systému bezpečnosti na báze OBSE? Alebo je možná ešte nejaká tretia cesta?

Volodimir Bogdanovič: V tejto otázke existuje samozrejme oficiálne stanovisko ukrajinskej vlády. Ukrajinský prezident aj minister zahraničných vecí vyhlásili, že konečným cieľom Ukrajiny je integrácia do európskych i euroatlantických štruktúr a závisí od každého, ako si interpretuje pojem „euroatlantický“. Momentálne však Ukrajina nemá záujem, aby veľmi zdôrazňovala svoju ochotu integrovať sa do NATO. Nežiť tomu vnútorná politickej situácia, ktorá sa nedá označiť za stabilnú a nebolo by mûdre destabilizovať ju ešte viac tým, že Ukrajina bude explicitne deklarováť bezpečnostné smerovanie krajinu. Dá sa očakávať, že vhodnejšia situácia nastane po prezidentských voľbách v budúcom roku, kedy by sa mal viac sprehľadiť pravo-favý mocenský „balans“ v krajinie. V súčasnosti je taký balans celkom vyrovnaný. Podporu integrácie do NATO nápmôže aj prípadné zlepšenie hospodárskej situácie, čo by zákonite viedlo k oslabeniu ľavicových strán.

Elemír Nečej: Z referátu prof. Bogdanoviča vyplýva, že rozmiestnenie kontingentov súj NATO v krajinách, ktoré budú prijaté do NATO, Ukrajina chápe ako druhú hrozbu. Ako sa Ukrajina chce stať k existencii takto ponímanej druhej hrozby z hľadiska možného prijímania nových členov v druhej vlni? To sa dotýka konkrétnie aj Slovenska. Ďalší problém vidím v možnom zapojení Ukrajiny do EÚ, pretože to by znamenalo eventualitu zabezpečenia obrany štátu druhým spôsobom, teda zo strany ZEÚ. Samotné asociačné zmluvy, ktoré EÚ podpisala s kandidačskymi krajinami pritom nenasvedčujú, že krajiny bývalého ZSSR, ktoré sa napokon združili do SNS, by mohli byť v dohľadnej budúcnosti integrované s EÚ.

Volodimir Bogdanovič: Pri tejto otázke som si uvedomil, že som používajú výraz „riziko“ interpretovať nesprávne ako „hrozbu“, čo posunulo tézu do trochu inej roviny. Téza by teda mala správne znieť, že pri rozmiestnení kontingentov NATO v nových členských krajinách sa Ukrajina vystavuje zvýšenému riziku, nie hrozbe. K samotnému Slovensku, resp. k ukrajinskym súvislostiam jeho členstva v NATO treba dodať, že hranice SR a Ukrajiny nie sú dlhé a počet sú, ktoré by na Slovensku boli eventuálne rozmiestnené, bude nízky. Členstvo Slovenska v NATO teda nezvýši riziko, ktorom som hovoril, viac než členstvo Poľska alebo Maďarska. V otázke problému členstva Ukrajiny v EÚ a ZEÚ vychádzame z toho, že toto členstvo je možné a pre Ukrajinu potrebné.

Tomáš Zálešák: Bol som pôvodne pripravený vypočuť si referát o globalizácii a jej dopade na vývoj bezpečnosti v Európe. Namesto toho sme počúvali o problémoch ukrajinského národného sebavedomia. V tomto zmysle bola prednáška pre mňa istým sklamaniom. Ak hovorime o OBSE ako alternatíve k rozširovaniu NATO, bolo by zaujímavé vedieť, ako si referujúci predstavuje posilnenie tejto multilaterálnej organizácie, ktorá už nejaký čas existuje a zatiaľ neprekážala dosťatočne svoju schopnosť plniť úlohu sily, ktorá by zabezpečila mier v Európe.

Volodimir Bogdanovič: NATO zatiaľ demonštrovalo len jeden prístup k prevenícii konfliktov – vojenskú silu. To nie je ten najlepší spôsob. Je potrebné podporovať vojenskú prevenciu konfliktov tiež politickými prostriedkami. Z tohto hľadiska je OBSE vhodnejšou pôdou pre politické konzultácie, pretože OBSE je schopný vyvinúť spoločný európsky postup pri prevenčii konfliktov s participáciou Ruska aj USA, prístup, ktorý by vyuľcoval vojenskú silu.

Radboud van den Akker: Myslim si, že z výstúpenia bolo zrejmé, že nereprezentuje oficiálne ukrajinské stanovisko. Skúšenosť NATO s ukrajinskou vládou a jej politikou voči NATO je celkom iná než to, čo sa prezentovalo v tomto výstúpení. NATO samozrejme dávno uznalo, že Ukrajina má na bezpečnostnej mape Európy špeciálne postavenie. Je dôležitá geograficky, strategicky aj politicky a potenciálne dokonca aj ekonomicky. Ukrainské vlády posledných nie-

koľkých rokov zase naopak uznali dôležitosť NATO pre Ukrajinu a pre stabilitu a bezpečnosť Európy vôbec. Z tohto dôvodu sa jednotlivé ukrajinské vlády usilovali o zintenzívnenie spolupráce s NATO a NATO bolo takej spolupráce priaznivo naklonené. Zapadá to do prístupu NATO k bezpečnosti, akú ju NATO prijalo po skončení studenej vojny. Je to mimoriadne kooperatívny prístup k bezpečnosti. NATO si dobre uvedomuje, že bezpečnostná situácia je koncom tohto storočia a bude počiatkom budúceho tisícročia úplne iná než aká bola v časoch studenej vojny. Očakávajú sa skôr etnické konflikty, náboženské konflikty, proliferácia zbraní hromadného ničenia. NATO sa preto svojim kooperatívnym prístupom prispôsobuje práve tomuto typu konfliktov. Vychádza z toho, že s takými konfliktmi sa nemôže individuálne vysporiadať ani nejaký štát ani nejaká inštitúcia sama. Špeciálne programy NATO – ako Partnerstvo za mier – preto preferujú spoluprácu s individuálnymi krajinami. To dokladuje, že NATO je otvorenou organizáciou a že krajiny, ktoré sa chcú podieľať na bezpečnosti v euroatlantickom regióne, môžu s NATO spolupracovať. Sme preto rozhodnutí privziať v budúcnosti k vstupu do NATO aj ďalšie štáty. NATO preto v budúcnosti nevyplýčilo z členstva v NATO ani Ukrajinu a dokonca ani Rusko. Tieto krajiny sa však nikdy oficiálne nevyjadrieli v tom zmysle, že si zelajú integráciu do Aliancie. NATO ich členstvo ale nikdy nevyplýčilo. Ktorákoľvek európska krajina, ktorá chce prispieť k budovaniu stability a bezpečnosti v Európe má dvere do NATO otvorené. Kooperatívny model, ktorý NATO aplikuje, sa vyznačuje aj ďalšími partnerskými vzťahmi k Ukrajine a Rusku, pretože tak ako uznávame špeciálny význam Ukrajiny, uznávame aj špeciálny význam Ruska pre systém európskej bezpečnosti. Minulý týždeň sme mali stretnutie ministrov v Luxemburgo a usporiadali sme špeciálne stretnutie tak s ukrajinským ako aj s ruským ministrom obrany. Od ukrajinského ministra obrany sme však počuli niečo celkom iné než dnes od profesora Bogdanoviča. Ukrajinská vláda je podľa ukrajinského ministra obrany oveľa otvorennejšia spolupráci s NATO a vláda tejto krajiny podľa mňa lepšie chápe úlohu NATO v európskom bezpečnostnom systéme. OBSE je samozrejme veľmi dôležitá organizácia a prispieva k medzinárodnej spolupráci a k zvýšeniu európskej bezpečnosti. Lenže OBSE nie je schopná sama garantovať európsku bezpečnosť. V OBSE vidím mimoriadne dôležitú inštitúciu aj z hľadiska posilňovania principov demokracie a ľudských práv. To však samo osebe nemôže stačiť, pretože OBSE nemá prostriedky a náležitý mechanizmus na obranu demokracie a ľudských práv v prípade, že nie sú respektované. Dobrým dokladom pre moje tvrdenie je Bosna. Nebola to OBSE, ktorá do Bosny priniesla mier. Definitívny mier tam sice neprineslo ani NATO, ale NATO spoločne s OBSE dokázalo vytvoriť predpoklady pre dlhodobý mier a prosperitu v tomto regióne. Kvalifikoval by som preto OBSE ako inštitúciu, ktorá prispieva k mieru v Európe, ale sama osebe nie je schopná mier zaručiť.

Volodimir Bogdanovič: Prirodzene, že kladné stránky rozširovania NATO sú dobre známe a nevidím dôvod rozširovať sa o nich. Menej sa však hovorí o negatívnych dôsledkoch rozširovania NATO, preto som uprednostnil hovoriť prá-

ve o nich. Čo sa týka OBSE, myslím si, že táto organizácia by sa mala transformovať a posilniť. To však neznamená, že OBSE by mala byť jedinou organizačiou, ktorá by v Európe mala garantovať mier a stabilitu.

Vladimír Kmeč: Cením si, že prof. Bogdanovič prezentuje svoj názor, názor vyskumného pracovníka. Nebolo by asi dobré, keby sme tu museli počúvať oficiálne stanovisko, to by nám stačilo prečítať si noviny alebo internet. Súhlasím s poznámkou T. Zálešáka. Tiež som očakával v referáte viac o téme globalizácie, ale pri zdanosti prof. Bogdanoviča si myslím, že prehľad nie je problémom vyjadriť sa k tejto otázke v diskusií. Zaujímalo by ma preto, ktoré globalizačné trendy majú najväčší význam pre otázky bezpečnosti a pre tvorbu budúceho bezpečnostného modelu v Európe. Ďalej si myslím, že sa nám stále ešte nedá prekonat bipolarné myšlenie, aj keď ste upresnili, že výstupenie sa úmyselne sústredí skôr na záporné dopady výsledkov vrcholnej schôdzky v Madride. Zaznela aj myšlienka, že budúcnosť Európy je budť v unipolarite, resp. v poslnejšej pozícii USA či Nitra alebo, že najväčšie riziko pre NATO hrozi z východu, t.j. z Ruska a to by znamenalo návrat k bipolarite. Je však veľa teórii, ktoré hovoria a veľa parametrov, ktoré potvrdzujú, že v súčasnosti existujú vo svete minimálne tri mocenské póly. Niekedy sa hovorí až o piatich takých pôloch. Zaujímala by ma referentova vizia, popričade jeho predstava o globálnom vývoji sveta a o dopade na európsku bezpečnostnú štruktúru. Existuje väčšina pravdepodobnosť vzniku unipolarity, bipolarity alebo multipolarity?

Volodimir Bogdanovič: Hovorí v súvislosti s rozširovaním NATO o globalizácii je vlastne nesmierne zložité a predpokladá to ďalší náročný a precízny výskum. Inak by totiž rozširovanie NATO mohlo byť považované za globalizáciu politiky. V prípade otázky mocenských centier vidím budúcnosť Európy skôr ako bipolarunu.

Vladimír Leška: Vo výstupení sa objavilo upozornenie na pozíciu Ukrajiny medzi Ruskom a NATO a na postavenie susedov Ukrajiny, ktorí sa stanú členmi NATO. Nepochybne vzrástie v celom regióne úloha Poľska, ale sú aj ďalšie krajin, ktoré tento priestor vypĺňajú. Z hľadiska prístupu Ruska k celej problematike ide o veľmi citlivú skupinu krajín. Tieto štáty sa usilujú o preniknutie do ďalšieho kola rozširovania a stanoviská Ruska k ich úsiliu sú veľmi ostentatívne. Práve to predstavuje ten citlivý, neurologický bod rozširovania a pritom by sa dalo povedať, že práve prijatie pobaltských krajín by z hľadiska ich bezpečnostných potrieb bolo najviac opodstatnené. Bolo by dobré vedieť, aký je prístup Ukrajiny k tomuto problému a ako sa Ukrajina stavia k otázkam spolupráce Ruska a Bielorúsku v oblasti bezpečnosti. Aj tieto malé krajinu vytvárajú fakticky nárazníkovú zónu medzi NATO a Ruskom. Vychádzam pritom z tej pesimistickej verzie, ktorá bola prezentovaná v referáte.

Volodimir Bogdanovič: Ukrajinská bezpečnostná politika by mala spočívať

v eliminácii rizika konfliktu medzi Ukrajinou a Ruskom a medzi Ukrajinou a západnými štátmi. Je preto celkom logické, že Ukrajina by mala pestovať intenzívne vzťahy s obidvoma stranami – s Ruskom a Bielorúskom rovnako ako s NATO, ale bez členstva v bezpečnostných štruktúrach SNS žaložených na Taškentskej zmluve. Postupne by Ukrajina mala byť aktívnejšia vo vzťahu k NATO, nie však v zmysle hľadania plného členstva v tejto organizácii.

Otázka: (Oddelenie medzinárodných vzťahov, MO Slovenska): Potenciálnych budúcič členov NATO (okrem už de facto prijatých štátov Česka, Maďarska a Poľska) môžeme rozdeliť prakticky do dvoch skupín. Z hľadiska tézy prof. Bogdanoviča, že budúca mocenská štruktúra bude bipolárna, vypĺýva, že členstvo baltických krajín alebo dokonca Ukrajiny či Bielorúska v NATO predstavuje kontinuítus studenej vojny. Chcem poukázať na situáciu v postjuhoslovenskom priestore, kde NATO príšlo už príliš neskoro, aby zabránilo vojne od počiatku. V tomto prostredí nájdeme skupinu štátov priamo ohrozených vojnou, ktoré pritom nemajú nič spoločné s nejakou nárazníkovou zónou medzi východom a západom.

Volodimir Bogdanovič: V tomto prípade je to skôr OBSE, ktorej sa viac dotýkajú mierové operácie.

Vladimír Kmeč: V súčasnosti sa vnútri NATO diskutuje o novej strategickej koncepcii NATO. Je evidentné, že z úzkych kruhov, ktoré na tom pracujú nikto zatiaľ nepodá presnú informáciu o tejto koncepcii. Napriek tomu by ma zaujalo, aký je názor referujúceho na podobu novej strategickej koncepcie NATO. Čo v nej bude zachované a čo bude zmenené?

Volodimir Bogdanovič: Nová strategická koncepcia NATO by sa mala jednoznačne zameriavať na znížovanie rizík, o ktorých sa hovorilo v referáte vrátane znížovania ozbrojených sil v stredoeurópskych krajinách, ako aj znížovania výzvodných aktivít.

POSTAVENIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY V BEZPEČNOSTNEJ ARCHITEKTÚRE EURÓPY PO MADRIE

ÚVOD

Súčasná európska bezpečnosť je budovaná v troch úrovniach: transkontinentálna úroveň je zastúpená fenoménom atlantickej spolupráce, ktorá v rámci NATO, ale tiež v rámci OBSE v Európe tvorí najčíšší základ európskej bezpečnosti; kontinentálna úroveň je zastúpená európskymi organizáciami, ako sú EÚ, Západoeurópska únia (ZEÚ), Rada Európy a pod.; regionálna úroveň je osobite významná pre krajinu strednej a východnej Európy. Vznikajúce nové demokracie v týchto krajinách sa poučili, že nezávislosť znamená takisto zodpovednosť a spoluodpovednosť voči ostatným krajinám regiónu. V tejto situácii je aj Slovensko a jeho národná bezpečnosť. Základom národnnej bezpečnosti na regionálnej úrovni sú dvojstranné zmluvy medzi susednými krajinami regiónu. Stredná Európa už nie je mostom medzi Západom a Áziou a tiež nie je „inou Európu“. Začiatok 90-tych rokov aj pre Slovensko znamenal odmietnutie akéhokoľvek konceptu tzv. „Medzieurópy“ a zreteleň deklarovanie vôle a zájmu o integráciu do celoeurópskeho atlantického spoločenstva.

Cieľom tejto práce je poukázať na možnosti riešenia bezpečnostnej orientácie Slovenskej republiky v pomadridskom vývoji a naznačiť perspektívy a východiská postupov v integračnom úsilia do bezpečnostných štruktúr Európy.

Závery a východiská po madridskom sumitre

- Slovensko ako bývalý popredný kandidát (front runner) pre členstvo v NATO bolo vylúčené z prvej vlny rozšírenia, z dôvodu jeho nestability na domácej politickej scéne (nedostatky v oblasti rozvoja demokratického života spoľahlivosť);
  - Traja z piatich susedov Slovenska budú prijati za členov NATO v roku 1999;
  - Napriek existujúcim národným politickým problémom je tu mnoho pozitívnych prvkov, ktoré vychádzajú z umierneného politickej stredu (miestni, regionálni politickí lídri, podnikatelia, vojaci a vysokoškolskí študenti) – kľúč pre slovenskú budúenosť;
  - Je potrebné nasmerovať úsilia politiky NATO po post schôdzke na najvyššej úrovni na skupiny štátov „zlyhaných uchádzačov“ a vytvoriť prostredie dôveryhodnosti „otvorenosti“ rozširovacieho procesu, podporovať Slovensko a ďalších zainteresovaných.

Vzhľadom na súčasné postavenie Slovenska v stredoeurópskom regióne a vzhľadom na vývoj jeho bezpečnostnej orientácie je možné uvažovať o alternatívach riešenia tejto otázky.

Alternatíva č. 1: pokračovanie úsilia SR o vstup do Atlantickej aliancie

Argumentácia

I po nezačlenení SR medzi štáty, s ktorými už začali procesuálne rozhovory o vstupe do NATO, zostáva nemenná a principiálne stanovisko SR v zmysle napínania vladného programu SR – úsilia o vstup do Atlantickej aliancie v procese rozširovania NATO. Slovenská republika podporuje stanovisko, ktoré vychádzajú z perspektívy jej členstva, ako základnej zahranično-politickej priority a orientácie. Z politickej hľadiska je teda táto alternatíva jedina a nemenná, úzko súvisí s principom prechodu z individuálnej na kolektívnu obranu. Všetky ostatné názory na danú problematiku ohľadom začlenenia či nezačlenenia do NATO/ZEÚ sa môžu pohybovať len v rovine názorových hypotetických úvah. Stretnávame sa s množstvom názorov v rovine ústrychných výjadrení politikov, alebo v rovine teoretických príspevkov v odbornej tlači o tom, že proces rozširovania má aj svoje paradoxné pozadie. Tieto paradoxy môžu mať evidentnú jestvujúcu povahu, na druhej strane môže ísť o paradoxy hypotetické, až spekulatívne. Vo vztahu k nim je dôležité, aby další vývoj potvrdil spekulatívnosť a hypotetickosť ich charakteru, je potrebné zabrániť tomu, aby sa nestali paradoxi, či hypotézam reálne existujúcimi.

Pri začleňovaní sa do európskych bezpečnostných štruktúr vychádzame z toho, že princíp kolektívnej obrany je pre SR zvlášť významny nielen z vojenského hľadiska, ale i z hľadiska ekonomickejho. Slovenská republika musí byť pripravená podieľať sa na úlohách, rizíkach, zodpovednosti, výhodach a nákladoch, ktoré vyplývajú zo spoločnej bezpečnosti v Alianci a z kolektívnej obrany. Očakáva sa teda, že Slovensko príjme takú stratégiu, ktorá je zakotvená v Strategickej koncepcii. Pôjde tak o zladenie nášho konceptu so Strategickej koncepciou. Schopnosť vojensky prispieť ku kolektívnej obrane a k novým úloham Aliancie bude kritériom pri rozhodovaní o začatí rozhovorov pre vstup do Aliancie. Dôležitým prvkom vojenského príspevku bude záväzok podieľať sa na cieľoch štandardizácie, čo je základom pre strategiu a operačnú efektívnosť. Bude potrebné predovšetkým sa sústrediť na interoperabilitu a priať také postupy vo vzťahu k štandardizácii, ktoré umožnia dosiahnuť doстatočnú úroveň vycviaka a vybavenia pre účinnú operačnú súčinnosť. Na toto sú zamerané aktivity SR v rámci PfP, vrátane Procesu plánovania a hodnotenia. Dosiahnutie aspoň minimálnej úrovne interoperability v čo najkratšom čase je z dôvodu zabezpečenia vojenskej efektívnosti dôležitou vojenskou požiadavkou. Podľa výjadrení predstaviteľov NATO Slovenská republika v tomto smere napreduje

veľmi zodpovedne a cieľavedome. Existuje tu tiež politická požiadavka k vnútornej súdržnosti Aliancie v tom zmysle, aby sa jej noví členovia, ale aj ti, s ktorými sa v najbližšom čase v procese rozširovania počítia, cítili ako rovnoprávni účastníci kolektívnej obrany.

V troch krajinách (ČR, PR, MR), ktoré budú prijaté za členov Aliancie v roku 1999 sa už teraz sústredí 92 % zahraničných investícii, ktoré sú životné dôležité na úspešné zvládnutie reštrukturalizácie priemyslu a ukončenie hospodárskej transformácie (TREND, týždeník v hospodárstve a podnikaní - 16. júla 1997).

Aj z tohto hľadiska je potrebné, aby sa Slovenská republika stala členom NATO. Podľa posledných výrokov, či názorov expertov doma i v zahraničí, nepatri SR ani medzi najväčších kandidátov pre druhú vlnu rozširovania. Je však predčasné takto uvažovať, v blízkej budúcnosti môže byť iná situácia, Slovensko potenciálne môže patriť medzi popredných kandidátov pre druhú vlnu, dokonca v istom zmysle môže byť „obohatene“ o poznatky a skúsenosťi z prijatia svojich susedov a môže sa tak vyvarovať vstupných chyb a omylov, ktoré sa pri procesu-súťahoch rôzňovaní o priamej realizácii začlenenia môžu vyskytnúť.

Čo sa týka ekonomických a zbrojnych aspektov (konverzia – rekonverzia) by vstup Slovenska do NATO napr. pre naše strojárstvo znamenal priamu exportnú príležitosť. Potreba obnovy výroby zbranej by vytvorila potenciál trhu najmä na najbližších 10 rokov, z toho vyplýva i ziskanie pracovných príležitostí. Je viac než pravdepodobné, že prinos na daniach, uspora dávkov v nezamestnanosti a vplyv na celkový rast ekonomiky by mohli pokryť zvýšené obranné výdavky spojené so vstupom do NATO.

Kooperácia so špičkovými zbrojárskymi firmami by mohla Slovensku ako členovi NATO poskytnúť najvyššie technológie a know-how. Slovenské zbrane by sa tak mohli dostať sa svetovú konkurenčieschopnú úroveň a našli by odbyt aj mimo NATO (solventní odberatelia bez politických rizík).

Nás vstup do NATO by nepochybe znamenal zvýšenie výdavkov na obranu. Každá členská krajina má v súčasnosti vyššie výdavky na obranu, než Slovensko. Do úvahy treba brať aj ročný príspevok každej členskej krajiny na chod Aliancie.

Dalej treba brať do úvahy aj proces vyrovnanácia rozdielov vo výzbroji a pripravenosti našej armády a krajín Aliancie, ktorý by mohol trvať 10 až 15 rokov a v tomto období by boli výdavky na obranu vyššie. Vyplýva zo toho systému, ktorý praktizuje NATO v spoločnom plánovaní, pri odvjaní celejho systému z rozpočtovania, ďalšie výdavky súvisia s normalizáciou a štandardizáciou výzbroje a materiálu na národný obranný priemysel.

To však nebránil tomu, aby sme nerozvili také aktivity, ako napr. v juhovýchodnej Ázii, kde je preskúmaný trh s Indonéziou (uzavretý kontrakt) podnikom PPS Detva. Tiež v Malajzii a na Filipinach sú nadviazané perspektívne vzťahy. Práve tato oblasť sa javí pre slovenské strojárstvo dostatočne významná.

V prípade, že by sa Slovensko ocitlo mimo NATO, je možný takto scenár vývoja: pravdepodobne by odbyt slovenských zbraní pre členov NATO nepri-

chádzal do úvahy; ak by SR aj oživila zbrojnú výrobu a dostała ju na potrebú technologickej úroveň, členské krajiny NATO nebudú mať nijaký dôvod kupovať zbrane od externého zdroja (potenciálne možný nepriateľ?); v prípade uzavorenia obrannejho spojenectva s Ruskom by išlo o výrobu zbraní svojich a výrobu v ruskej licencii (v takom prípade nám bude predovšetkým konkurovať zbrojná výroba Ruskej federácie a nás zbrojný priemysel by sa len fažko presadzoval).

Alternatíva č. 2: neutrálneho Slovenska podľa „We'll seek neutrality?“ = „Budeme sa usilovať o neutralitu?“

Argumentácia

Ide o alternatívu, ktorá nemá prevažujúcu podporu v intelektuálnych politických a vedeckých kruhoch. Súčasné globalizačné a v nich integračné procesy sú dnes obsiahnuté vo všetkých oblastiach ekonomického, hospodárskeho a spoločenského života (nové vysoké technológie, informačný vek). Ke tento globálnym politickej trend nepostihne, v prípade súvislosti z zákonitostiam spoločenského pohybu, opakujúcich sa zmien a integratívnej vývoja a pádu, nebude schopný v krátkej budúcnosti (roky 2000–2005) na európskej hospodárskej a spoločenskopolitickej scéne (EÚ, OBSE, ZEÚ a iné), zúročiť zaznamenaný ekonomický rast a pozitívne ekonomické ukazovatele na Slovensku v posledných rokoch.

Slovenská ekonomika vykazuje v posledných 2-3 rokoch najvyššie tempo hospodárskeho rastu a najnižšiu mieru inflácie zo všetkých uchádzáčov o členstvo v EÚ. Podľa údajov Európskej komisie SR je na treťom mieste medzi asociovanými krajinami vo veľkosti hrubého domáceho produktu na obyvateľa. S polutučením však môžeme konštatovať že napriek týmto výsledkom sa SR v dokumente Európskej komisie Agenda 2000 neuvaždá v prvej skupine krajín odporúčaných pre začatie rozhovorov o členstve. Nedocenenie našich hospodárskych výsledkov zrejme súvisí s hodnotením plnenia politických kritérií členska Slovenskej republikou, ktoré komisia označila za neuspokojivé.

EÚ a ZEÚ ako jej bezpečnostná štruktúra sfornulovali základné charakteristiky pre budúce kroky k rozšíreniu. Z nich vyplýva, že proces adaptácie NATO a rozšírenie EÚ/ZEÚ sú dva súvisiace, ale vo svojej podstate rozdielne procesy. Nové členské krajiny EÚ budú musieť byť schopné zapojiť sa do spoločnej obrannej politiky EÚ. To znamená, že v praxi nebude môcť byť prijatá krajina zo člena EÚ, ak kandidátská krajina nevyplýva zreteľne svoju vôľu stať sa členom NATO a ZEÚ. V prípade troch krajín (ČR, PR, MR) možno predpokladať, že ich vstup do EÚ bude jednoduchší. Tento fakt musí Slovensko (ak chce kráčať s Európou) jasne a hľavne politicky jednotne deklarovať!

Neutralita teda nemá opodstatnenie a nerieši alternatívu bezpečnosti Slo-

venska ani z vojenského aspektu. Teoreticky je neutralita nepredstaviteľná bez zbrojnej autarie = vojenskej sebestačnosti neutrálneho štátu.

Neutralita stráca svoju teoretickú a vojensko-politicú opodstatnenosť v medzinárodnno-politickom kontexte. Nielen v súvislosti s tým, čo bolo povedané vyššie, ale už i preto, že vojensko-bezpečnostné atribúty neutrality klasickej, alebo neutrality „pozitívnej“, či neutrality „dynamickej“ (tieto pojmy vznikli ako súčasť vzťahov Východ – Západ) v súčasnej Európe budúceho európskeho mieru, bez konfliktov a ohrozenia vojenského charakteru strácajú svoj zmysel. V globálnej politike nepredpokladáme znovuozuvenie, znovuurodenie antagonistom akéhokoľvek charakteru. Nový model spolupráce svetových a európskych ekonomickej a vojensko-politickej zoskupení predpokladá (a to je cieľom všeobecnej globalizácie ekonomickej a politickej života) stále hlbšie poznanie a vedecky zdôvodnené prognostické výstúpenie strategického partnerstva medzi týmito subjektmi (Rusko, NATO, pozri „Zakladajúci akt“ – Paríž 1997).

Aká je teda opodstatnenosť neutrality na Slovensku?

Slovensko ako veľmi malý stredoeurópsky štát má národnno-strategický záujem participovať a reálne zhodnotiť svoju globalizačnú tendenciu a možnosti voči globalizujúcemu sa svetu. A tak teda vzniká otázka, medzi kým a čím sa snaži byť Slovensko neutrálne?

Neutralita, alebo „nezáúčastenosť“ by Slovensko priviedla k izolácii v rámci Európy a je otázne, či by túto neutralitu v prípade vojenského ohrozenia boli ochotné potenciálne vojensko-politicke zoskupenia akceptovať. História bývalých neutrálnych krajín Európy hovorí, že nie.

A napokon, je tu ďalšia, tiež podstatná argumentácia. Dokonca z hrubo pragmatickej hľadiska sa vo všetkých neutrálnych štátoch vedie živá diskusia o tom, ako sa čo najjednoduchšie, predovšetkým zákonomadomou ústavnou formou zbaví „zabehanej“ neutrality, ktorá veľa stojí, morálne a politicky zastarala.

V neposlednom rade miesto ekonomickej bezpečnosti SR v súčasnosti ovplyvňujú, ale aj v budúcnosti budú ovplyňovať rozhodujúce európske politické, ekonomicke a bezpečnostné integračné procesy – rozšírenie NATO a zvýšenie jej vplyvu na európsku a svetovú bezpečnosť a stabilitu, rozšírenie EÚ a zvýšenie jej vplyvu na riadenie politických a ekonomických procesov.

Alternatíva č. 3: Bezpečnosť Slovenska podľa „We'll go East if the West rejects us“ = „Pôjdeme na Východ, keď nás Západ odmieta“

Argumentácia

Budúce bezpečnostné usporiadanie Európy na kontinentálnej a regionálnej úrovni bude musieť dospieť k takým alternatívam, ktoré nebudú vyslovovať nežiaduce reakcie Moskvy. Rusko je považované za neistú a nestabilnú kolos, ale jeho surovinový a tiež značný ľudskej potenciál je chápáný ako možný prínos pre Európu a svet. Preto je samotné Rusko, napriek svojim vnútorným ekonomic-

kým a spoločenským problémom, dostatočne silné na to, aby si samo zvilio svoju bezpečnostnú orientáciu.

Dnešné Rusko, „nové“ Rusko je predovšetkým úplne iná krajina, než bývalý ZSSR. Ruská armáda nie je politicky vedená, jej počty sa znížili, ekonomicky je obmedzená jej výzbroj. International Herald Tribune v článku „Fantasies About NATO“ zo 17. októbra minulého roku pojednáva o tom, že Rusko už nepredstavuje ani vojenskú, ani politicú hrozbu pre Európu. Je to rodica sa demokracia, v ktorej si razí cestu trhová ekonomika a ktorá má oslabenú konvenčnú vojenskú silu ... a keby aj v Moskve došlo k najviac alarmujúcim politickejmu zmenám, Rusko by potrebovalo niekoľko rokov na to, aby obnovilo svoju bývalú vojenskú mašineriu. Príčinou návratu Ruska k politike vojenskej konfrontácie by však i napriek tomu mohli byť: ekonomicke a hospodárske problémy v ekonomickej najslabšej regiónoch; politickej nestabilita, ktorá by mohla mať pokračovanie vo vojensko-politickej nestabiliti; nestabilita v oblasti národnostnej politiky, vplyvy náboženstiev; iné, možné konflikty a ohrozenia nevojenského charakteru.

Takáto potenciálna možnosť návratu Ruska k politike z pozície sily a vojenskej konfrontácie tu môže byť a preto ju nemôžeme absolútne vylúčiť. Slovensko vo svojej bezpečnostnej orientácii musí počítať i s takýmito možnými alternatívnymi vývoja v Rusku, ale aj v krajinách SNS.

Všeobecne ekonomicke a politicke procesy nestability sú však také veľké, že SR nemá ani najmenší dôvod hľadať svoju bezpečnostnú garanciu práve v Ruskej federácii. To ale neznamená, že v rámci dobre sa rozvíjajúcich susedských vzťahov s RF takmer vo všetkých dôležitých oblastach hospodárskeho, spoločenského a politickej života, SR nebude rozvíjať spoluprácu v oblasti bezpečnostnej politiky štátu. Naopak, v tejto oblasti je potrebné rešpektovať stále silného partnera na Východe, má trvalý zmysel uvažovať o tom, že aj pre Rusko by odstránenie nejasných pomerov v strednej Európe mohlo byť prínosom.. Aj proces adaptácie NATO (vrátane rozširovania) by mohol byť novým historickým podhetom pri formovaní vzťahov Ruska a ostatného sveta.

Avšak naša transformácia na trhovú ekonomiku a hospodársku orientáciu smeruje k EÚ, ktorá s krajinami CEFTA spotrebovala 83 % nášho vývozu, začiatí čo štátu bývalého ZSSR iba 6, 6 % (údaj z roku 1997).

OBJEKTÍVNE VYHLÁSENIA K UCHÁDZAJÚCIM SA KRAJINÁM, ŠPECIÁLNE PRE SR Z MADRIDSKÉHO SUMMITU

Pokračovanie dialógov už existujúcich (16 + 1) krajín so Slovenskom a ďalšími „zlyhanými uchádzačmi“ – „failed suitors“, ktorí stále vyvíjajú īsilie o členstvo;

NATO a jeho členovia pridelené vyčlenené prostriedky pre pokračovanie aktivít v PIP, špeciálne pre Slovensko a „zlyhaných uchádzačov“, ešte stále sa usi-

lujúcich o členstvo; slovenské „peacekeepingové“ výcvikové priestory môžu byť použité ako miesto na partnerské „peacekeepingové“ aktivity.

Ubezpečenie zo strany Slovenska a ďalších „zlyhaných uchádzačov“, že budú pokračovať v politike integrácie s Alianciou; je tiež odporúčané zvýšiť úsilie („viac pracovať“) v Atlanticom Partnerskom Spojenecate (APC).

Je potrebné, aby štruktúra a funkcie APC boli jasne definované, aby bol evidentný záväzok NATO k Slovensku. Toto by mohlo zavádzávať APC k stretnutiam - periodickým konzultáciám (napr. 1x mesačne) s NAC.

Je potrebné, aby boli po inaugúracii hláv štátov na najvyššej úrovni zriadené a rozvíjané programy pre periodické stretnutia APC na úrovni ministrov obrany a ministrov zahraničných vecí. Konkrétnu programu je potrebné vidieťne demonštrovať (záväzky NATO) pre prehľebenie politických vzťahov so „zlyhanými krajinami“;

Dalším príspevkom Slovenskej republiky a rezortu MO SR k záujmom celo-európskej bezpečnostnej politiky bude potrebné v nasledujúcom období rozpracovať tieto metodologické výhodiská:

Zabrániť vzniku nových deliacich čiar v Európe.

Ochrana demokracie a ľudských práv.

Eliminácia hospodárskych a spoločenských rozdielov.

Prinos SR do bezpečnostnej európskej architektúry.

Presun od národnobezpečnostných záujmov k celoeurópskym bezpečnostným záujmom v súvislosti s možnými novými rizikami v 21. storočí.

Zladenie nášho konceptu so Strategickou koncepciou

Diskusia k prispevku Petra Linka (Postavenie Slovenskej republiky v bezpečnostnej architektúre Európy po Madride)

Andrej Žiarovský: Vrátil som sa k výstupiu polského zástupcu z MO Poľskej republiky na predchádzajúcom seminári tejto sérii. Poľský zástupca vo svojom referate opísal veľmi podrobne konkrétnu kroky, ktoré Poľsko v procese približovania sa k NATO podniklo. Na Slovensku však vzniká dojem, že na miesto konkrétnych krokov sa skôr len politizuje, resp. sa len vedie polemika. Mňa by zaujimalo, aké aktivity chce v blízkom čase podniknúť v tejto oblasti MO Slovenskej republiky.

Peter Link: Nemyslím si, že sa nadalej dá vyhnúť riešeniu tejto problematiky. Doterajší prístup vychádzal skôr z kategórií záujmu a skutočne sa viac politizovalo namiesto toho, aby sa uskutočňovala konkrétna reálna politika. Bez ohľadu na to, že na pôde seminára sa toho nedá veľa zmieriť možno nesúhlasíť s výrokmi niektorých politikov. Napr. Jozef Šesták, štátny tajomník MZV SR reagoval na apeláciu predsedu Štátnej dumy RF Gennadija Seležiova výrokem, že „bolo by dobré, ke-

by sa v susedstve neutrálneho Rakúska nachádzalo aj neutrálne Slovensko“. Raison této výpovede v podstate známená, že potom, ako NATO rozhodlo v otázke prvého rozšírenia je teraz treba čakať na signál, kedy sa NATO rozhodne priať aj Slovensko. Taká odpoveď je veľmi neutrálna a kryptická. Skôr by som očakával výrok v tom zmysle, že to nie je NATO, ktoré sa má rozhodovať o prijati Slovenska, ale že je to predovšetkým Slovensko ako subjekt, ktorý má nadálej záujem o členstvo v NATO. Tento signál by nemalo vydávať NATO, ale Slovensko, ktoré sa musí pripraviť na odstránenie diferenci medzi NATO a SR. Myšlim, že nepriamo sa na adresu NATO signalizovalo niečo, čo Slovensko nesleduje – neutrálita. Aktivity MO SR smerom k začleneniu do NATO budú predmetom iného výstupenia a nechcem tú tému otvárať už teraz. Mohol by som však prípadne hovoriť o aktivitách, ktoré v tomto smere vyvia Stredisko strategických štúdií.

Vladimír Kmec: Tu treba zdôrazniť, že základné dokumenty, základné aktivity, základné domény atď., ktoré boli ponúknuté z Bruselu štátom východnej a strednej Európy sú rovnaké pre všetky štáty. So zreteľom na to, čo na predchádzajúcom seminári hovoril kolega z Poľskej republiky vyplýva pre Armádu SR potreba hľadať spôsoby ako zefektívni svoju činnosť i s využitím skúseností poľských kolegov. Poľskí kolegovia sú navyše ochotní a pripraveni v tomto smere – v oblasti vojenskej spolupráce – Slovensku pomôcť, a to sa týka aj českej a maďarskej strany. Treba povedať, že západní experti hodnotili úroveň prípravy ASR na integráciu do NATO veľmi pozitívne. Netreba robiť tragédii v oblasti, v ktorej bolo Slovensko najlepšie.

Peter Barták: Upriamil by som pozornosť na oblasť, ktorú sa referent nepriamo dotkal keď hovoril o troch alternatívach, vztahu k nim, ich zhodnotení a nákoniec jeho prikľonu k prvej. Nevylučuje pritom nadálej všeestrannú spoluprácu vo všetkých oblastiach bezpečnosti s Ruskou federáciou. Poukázal by som na určité protirečenie, určity vecný rozpor. Nemožno preferovať v otázkach obrany a bezpečnosti zapadovo-európske a transatlantické štruktúry a súčasne uskutočňovať všeestrannú spoluprácu v oblasti bezpečnosti s inou alternatívou. Už len preto nie, že podľa môjho odhadu suma ujavovaných skutočností v štáte je v rezorte obrany na druhom mieste, hned po tajnej službe. Číže vo všetkých oblastiach spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany so subjektom predstavujúcim inú alternatívnu než o ktorej referent hovoril, ku ktoréj sa vzťahujú oficiálne vládne dokumenty a programy a ktorú vo výskumoch stúpajúca väčšina občanov podporuje, treba byť opatrný. Je tu celá oblasť vojenskej techniky, zbrani, municie a ďalších špecifických väzieb, ktorá ďalej rozširuje túto otázkou. Teda ešte raz to zhrnem: nezdá sa Vám, že tu ide o protirečenie?

Peter Link: Prirodzene je to oprávnená pochybnosť a som ochotný ju akceptovať. SR však nebude samozrejme rozvíjať spoluprácu vo všetkých otázkach národnnej bezpečnosti, ale v oblasti bezpečnostnej politiky štátu. A to už implikuje inú interpretáciu.

Tomáš Zálešák: Ak teda v budúcnosti nebude SR rozvíjať všeobecnú spoluprácu s Ruskom v takých oblastiach bezpečnosti, ktoré by boli v rozpore s našou proklamovanou bezpečnosťou a s orientáciou na západné bezpečnostné štruktúry znamená to, že teraz taká spolupráca existuje? Existuje dnes spolupráca medzi SR a Ruskou federáciou v takých oblastiach, ktoré sú nezlučiteľné s naším prípadným vstupom do NATO?

Peter Link: Neviem o aktivitách, ktoré by boli nezlučiteľné s našim vstupom do NATO.

Milan Koščo: Nebol som žiaľ prítomný na prvých seminároch tejto série a nie je mi preto celkom jasné, aký je cieľ tohto seminára. Vystupuje tu predstaviteľ rezortu obrany a hovorí tu predstaviteľ Ukrajiny, ktorý sa tvári, že tiež hovorí osobné názory. Bolo by myslím dobré vysvetliť si, čo je očakávaný výsledkom. Či je to potvrdenie politiky alebo či sú cieľom vedecké poznatky, či cieľom je vytvoriť osobné kontakty, alebo presvedčiť presvedčených? Chýbal mi takýto počiatočný údaj, ktorý by mi umožnil posúdiť, odkiaľ a kam ideme. Doteraz som mal ten dojem, že najlepšie sú otázky. Bol by som rád, keby sa odborný garant mohol rukopisne vyjadriť a povedať, čo má byť výsledkom tohto seminára. A ešte jednu poznámku. Nebyva zvykom, aby sa a stretli takéhoto významu hovorilo o ľudoch, ktorí nie sú prítomní – už len z toho jednoduchého dôvodu, pretože nemajú možnosť sa brániť. Prosím, aby to bolo brané do úvahy v ďalšom priebehu seminára.

Vladimir Kmec: Povedal som, že cieľom série seminárov o národnej bezpečnosti, ktoré organizujeme od roku 1997, je vytvoriť civilno-vojenské fórum expertov – ľudí, ktorí majú blízko k oblasti národnej bezpečnosti. Fórum pre diskusiu a výmenu názorov, pre posúvania týchto reflexii v oblasti národnej bezpečnosti na báze civilno-vojenskej, národnej i medzinárodnej. Doterajší účastníci týchto seminárov mohli zhodnotiť, či im to niečo dalo alebo nie. Vzhľadom na to, že po prvom roku bol ohlas pozitívny, rozhodli sme sa pokračovať aj v roku 1998. Zásada, ktorú sme prijali pred rokom sledovala prijímanie neoficiálne názory, názory expertov z akejkoľvek expertnej oblasti, teda nielen z vojenskej alebo z oblasti MZV. Patria sem aj mladí ľudia, žurnalisti, akademická obec, aj zahraniční partneri.

Alexander Levčenko: Možno mám iný názor ako tu pritomná ruská kolegyná, myslím s vás, že reakcia Moskvy na výsledky vrcholnej schôdzky v Madride zretele demonštrovala ruské úsilie stať sa pre Západ partnerom a nie opONENTOM. Rozšírenie NATO je pre Rusko problémom vnútornnej politiky, vnútornej stability a nie vojenským rizikom pre jeho bezpečnosť. Krajiny, ktoré s Ruskom susedia by sa mali usilovať, aby túto tendenciu podporili a nemali by sa so vstupom do NATO ponáhľať. Ukrajina i Slovensko by mohli sledovať ten istý cieľ – spoločne získať dôveru tak NATO ako aj Ruska, dosiahnuť rovnakú úroveň in-

teroperability s NATO aj Ruskom. Myslím tým nie vojenskú, ale bezpečnostnú interoperabilitu, t.j. interoperabilitu poskytujúcu možnosť spoločne sa zúčastňovať na mierových operáciach a predchádzať konfliktom. Až v prípade, že by sa situácia v Rusku nevyvíjala pozitívne, by sme mali spoločne pristúpiť k integrácii do NATO.

Peter Link: Domnievam sa, že Zakladajúci akt obsahuje myšlienku, o ktorej tu bola reč, nastoluje dôveru medzi NATO a Ruskom. Slovensko však presadzuje politiku, ktorá je zakotvená vo vládnom programe, to znamená smerovanie do euroatlantických štruktúr. SR preto akceptuje politiku rozšírenia a v tejto súvislosti by bolo dobré pouvažovať o tom, že rozšírenie predpokladá aj priblížovanie. Problém je v odpovedi na otázku, ako to na jednej strane Rusko a na druhej Slovensko myslí s aproximáciou, ako sa bude priblížovať k NATO. V tejto súvislosti je možné apelovať na geopoliticke myšlenie a na zmenu tohto myšlenia. Da sa tvrdiť, že myšlienka rozšírenia NATO je vlastne pokračovaním myšlienky európskeho domu. Podobný názor vyjadrili viackrát aj predstaviteľia NATO. Aj keď má NATO stále ešte viac vojenský než politický charakter, ide v jeho prípade o vojensko-politickej štruktúre, ktorá sa postupne pretransformovala z vojenskej na politickej. Už tu, v tomto stanovisku NATO uvažujúc o pretransformovaní, možno vidieť prvky nového myšlenia, ktoré sa zrejme objavia aj v novej vojenskej doktríne Aliancie. V bezpečnostnej oblasti sa toho v poslednom čase zmenilo nesmierne veľa. Napr. rok 1991 je rokom Programu za mier a tento program pritom nie je zakotvený v doktríne NATO a bude nepochybné výčlenený do novej stratégie. V svojej prezentácii som hovoril o ohrozeniach. Dá sa namietať, že to tiež bola metodologická chyba, lenže v tejto sfére pôsobí silná vzájomnosť ohrozenia a rizika. Nedávno sme pri diskusií s belgickými partnermi súhlasili s tézou, že je lepšie hovoriť nie o hrozobách nevojenského charakteru, ale radšej o rizikach a o rizikach v 21. storočí treba pojednať.

Pieter van Duin: Považujem jednu z predchádzajúcich otázok o zmysle a cieľoch seminára za veľmi relevantnú. Sám som si tu otázku položil a mám dojem, že jedným z cieľov tohto seminára je vyhnúť sa za každú cenu tomu, aby sa hovorilo o politike, t.j. o vefmi kritickej situácii, ktorá na Slovensku panuje. Je celkom nepochopiteľné, ak sa má hovoriť o bezpečnosti alebo o bezpečnostinej integrácii Slovenska do NATO a nehovoriť sa o politickej dimenzii tejto problematiky. Bol by to veľmi tradičný, akademický seminár, keby sa hovorilo o rozšírení NATO a ignoroval by sa logická väzb medzi bezpečnosťou a politickou situáciou. Je treba si položiť jednoduchú otázku: „O čom je rozšírenie NATO?“ Van den Akker na otázku už odpovedal: Rozšírenie NATO je o bezpečnosti a stabiliti. Je to sice pravda, ale nie úplná. NATO je sice o bezpečnosti a stabiliti, ale bezpečnosť a stabilita sú výsledkom demokratického poriadku. Je všeobecne známe, že história NATO nie je úplne čistá. V 60. A 70. rokoch sa jeho členmi stali Grécko a Portugalsko. Prvá krajiná demokratický systém vtedy ešte len začala budovať, druhá v tom čase viedla

niálnej vojnu v Afrike. Dá sa tu prirodzene nájsť jedna poľahčujúca okolnosť, tož že to bolo v čase studenej vojny. O to viac je však po skončení studenej vojny nepredstaviteľné, žeby sa pri rozšírení NATO nemalo nadalej hovoriť o politických podmienkach prijatia.

Vladimír Kmeč: Toefflerovi vo svojej knihe „Utváranie novej civilizácie“ hovoria, že nová civilizácia je tu, ale zaslepenci sa ju všade snažia potlačiť. Táto nová civilizácia so sebou prináša nový model rodiny, nový spôsob práce, nový spôsob ľudských vzťahov, novú ekonomiku, nové politické pomery a zmenu vedomia. A pretože sme v demokratickom štáte, môžeme na tomto seminári o tom hovoriť.

Radboud van den Akker: Vysoko hodnotím kroky, ktoré Slovensko urobilo v procese približovania sa k NATO. V týchto krokoch sú obsiahnuté aktivity SR v programe Partnerstvo za mier, realistické úsilie v smere dosiahnutia interoperability s NATO a účinná participácia na konceptnej práci pri prevencii konfliktov. Dôležitou súčasťou prípravy na vstup do NATO, ako bolo uvedené v referáte, je schopnosť spolupracovať so susedmi a učiť sa práve od tých, ktorých prijali do NATO v prvom kole rozšírenia. To zahrňa aj možnosť učiť sa z ich negatívnych skúseností. Regionálny element spolupráce je vôbec mimoriadne dôležitý. V otázke praktickej spolupráce Slovenska s NATO vidím významné pokroky vo viacerých oblastiach a tieto úspechy určite zavádzia, až sa NATO bude rozhodovať o tom, ktoré krajinu prizvať na ďalšie rozšírenie. Malí by sme však byť objektívni. Vedenie NATO – podobne ako Európska únia – vychádza z toho, že NATO nepredstavuje len mechanické štruktúry. Predstavuje aj spoločensť hodnôt, v prvom rade demokratických hodnôt. Z tohto pohľadu – a nie je dôvod to obchádzať – vyjadrio NATO určite znenepokojenie nad vnútropolitickej vývojom na Slovensku. Konkrétnie ide napr. o slepú uličku pri voľbe slovenského prezidenta a iné záležitosti, predovšetkým však ide o princip demokratického vývoja. Otázka tohto vývoja sa dotýka nielen terajšieho NATO, ale aj terajších susedov Slovenska, ktorí môžu onedlho spolurozhodovať o členstve SR v Aliancii, pretože ti budú spoluprijímať nových členov tentoraz už medzi seba.

Zdeněk Matějka: Chcel by som sa spýtať na konkrétnie dôvody, ktoré NATO udávali alebo udávajú jednotlivé krajinám, jednotlivé zložky aparátu a jednotlivé osoby ako podklad pre rozhodnutie nepríjať Slovensko v prvej vlnе rozšírenia. Pytam sa napriek tomu, že pre slovenských účastníkov ide zrejme o známe dôvody. Čo považuje referujúci za najdôležitejšie z výhrad západných krajín voči Slovensku, čo za menej dôležité, čo za oprávnené a čo za neoprávnené? Ako sa k tomu na Slovensku stavajú jednotlivé politické sily?

Peter Link: Nie je to tak dávno, čo Slovensko patrilo medzi popredných kandidátov pre prvú vlnu rozšírenia NATO. Slovensko podľa môjho názoru nebo-

lo prijatie do NATO z dôvodu jeho nestability na domácej politickej scéne. Konkrétnie pre nedostatky v oblasti rozvoja demokratickej spoločnosti. Tieto skutočnosti boli známe už pred Madridom a Madrid sám už len konštatoval to, o čom sa vedelo. V deklarácií o týchto veciach koniec koncov ani nič neradilo. Deficity demokracie však boli tým hlavným dôvodom a objavili sa aj v kvalite odporúčaní. Domnievam sa, že riešenie tohto problému bude úlohou ďalších koaličných zoskupení po volbách.

Peter Osváth: Rád by som reagoval na vystúpenie nášho holandského kolegu (Pietra van Duina) ktorý ma opäť pozitívne vyprovokoval k diskusnému príspievku podobnému ako na minulom seminári. Osobne súhlasím s tým, čo povedal. Nemalo by sa diskutovať čisto o vojenskej rovine problematicky prijatia do NATO, ale aj o politickej. NATO je politicko-vojenská organizácia a oba aspekty zohrávajú pri rozšírení NATO rovnocennú úlohu. Slovensko má sice demokratické zákony zakotvené v Ústave, pocítíte však veľmi závažný deficit v kultúre uplatňovania týchto demokratických mechanizmov. Podopriem svoje tvrdenie troma príkladmi: Po prvé, nerešpektovanie uznesenia Ústavného súdu zo strany vládnej väčšiny v NR SR. To je prvý názorný príklad nedostatočnej kultúry uplatňovania demokratických principov. Po druhé, postupné vytváranie neobmedzenej, resp. nekontrolovanej moci zo strany súčasných vládnych predstaviteľov takým spôsobom, že vlastne opakujú tie isté princípy zakotvenia svojej neobmedzenej pravomoci v orgánoch štátnej správy, ako to vykonávala predchádzajúca diktatúra pred rokom 1989. To znamená odsazovanie všetkých významných miest v štátnej správe súčasnej vládnej mocou, prípadne nútenie pracovníkov štátnej správy vstúpiť do strán, ktoré sú v súčasnosti členmi vládnej koalície. Po tretie, schválená novela o volbách do parlamentu, kde súčasná parlamentná väčšina jednoznačne a úcelovo tento zákon zmanipulovala tak, aby nemohla vyhrať súčasná opozícia. Týmto troma príkladmi poukazujem na to, že na Slovensku sice je parlamentný demokratický systém zakotvený v Ústave, ale neuplatňuje sa zo strany súčasnej vládnej moci. Je to súčasne aj príklad, ako politické aspekty súvisia s politikou a dotýkajú sa americkej krajín začleniť sa do bezpečnostnej architektúry v Európe.

Vladimír Leška: Hovorili sme o širších európskych „makrosúvislostiach“ slovenskej bezpečnostnej politiky. Onedlho nastane obdobie, keď Slovensko bude ešte mimo rámca Aliancia a jeho susedné krajiny – ČR, Maďarsko a Poľsko – už budú členmi NATO. Slovensko bude pritom mať jedného suseda, s ktorým má tradičné problémy a to sa môže v tomto období premietnúť aj do bezpečnostnej situácie SR. Problém slovensko-maďarských vzťahov by sa v tomto období mohol premietnúť aj do vztahu k ostatným susedom. Môže tento problém nárožaj zaťažiť situáciu v stredoeurópskom regióne.

Peter Link: Aj vo vzťahu k maďarskej politike je z našej strany treba trochu zmeniť prístup. Ak jedna – maďarská – strana atakuje, nie je mûdre odpovedať

rovnako. Bude zrejme treba nájsť metodologické východiská, ako v budúcnosti postupovať v maďarskej otázke. Celý rad maďarských výhrad – prirodzené s výnimkou šovinistických alebo nacionalistických výpadov, autonomistických požiadaviek, atď., atď., – je možné objektívne rešpektovať. Trojka, ktorá sa stáva v strednej Európe bezpečnostným garantom, potom určite bez problémov prijme začlenenie Slovenska do NATO v najbližšom období. Sformuloval by som päť metodologických východisk pre orientáciu slovenskej bezpečnostnej politiky v ďalšom období. Po prvé, je potrebné pozrieť sa na to, čo je záujmom európskej bezpečnostnej politiky a vypracovať metódy prínosu SR do európskej bezpečnostnej architektúry. Druhou úlohou je presun národnobezpečnostných záujmov SR na celeurópske bezpečnostné záujmy v súvislosti s novými bezpečnostnými rizikami v 21. storočí. Tým len napomôžeme zosúladeniu našej koncepcie s novou strategickou koncepciou NATO. Po tretie je potrebné zabrániť vzniku nových deliacich čiar v Európe. Ako štvrté metodologické východisko by som uvedol obranu ľudských a občianskych práv. Po piaté, mali by sme sa zasadíť o elimináciu hospodárskych a spoločenských rozdielov. Slovensko môže prispieť k boju proti fundamentalizmu, extrémizmu a iným nebezpečenstvom.

Radboud van den Akker

GEOPOLITICKÉ POSTAVENIE KRAJÍN STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY PO MADRIDSKOM SUMMITE – MOŽNÉ TRENDY V 21. STOROČÍ

Nový geopolitický poriadok – Utváranie národnej bezpečnosti v krajinách Európy po skončení studenej vojny

Musím pripustiť, že ked som uvidel názov seminára a svoju navrhovanú prezentáciu, ktorá sa týka geopolitického usporiadania a dokonca nového geopolitického poriadku bol som miernie zarazený. Moja geografická oblasť ako zamestnanca NATO, aj napriek tomu, že sa zaoberám politickejmi otázkami pôsobenia, je určite definovaná užšie. Aj keď v severoatlantickej oblasti sa môže oblasť bezpečnosti len fázku opísať ako usporiadaná.

Napriek tomu je jasné, že všetky naše národy už počas obdobia takmer desiatich rokov od skončenia studenej vojny, ohromne pokročili pri ustanovení spravodlivejšieho a mierovejšieho poriadku na európskom kontinente pri budovaní bezpečnostnej architektúry, ktorá je založená na spoločnom chápaniu kolektívnej bezpečnosti daleko presahujúcej rámec národného vymedzenia.

Som veľmi potešený možnosťou prispieť do diskusie o úlohe NATO, stručne sa pozrieť späť na stretnutie ministrov NATO z minulého týždňa v Luxemburgu a na stretnutie NATO, ktoré sa uskutoční vo Washingtone budúci rok v apríli.

Studena vojna predstavovala abnormálny stav, ale bol to zároveň vynikajúci kompas. Jestvovala potreba vymedziť naše bezpečnostné priority pre určené okolnosti. Pre Európu to znamenalo zdôrazňovanie kolektívnej obrany. Našu hlavnú starosť predstavovala obrana našich národných teritórií. Pri zabezpečovaní našich teritorií sme ochraňovali naše hodnoty, naše domienky, alebo – ako to bolo v prípade krajín strednej a východnej Európy – to, čo sme boli vezení veriť.

NATO ODTAJNENÉ

Naopak ochrana hodnôt kdekoľvek inde sa zdala byť príliš riskantná kvôli nátlakovým otázkam udržania spoľahlivej kolektívnej ochrany. Pri konfrontácii Východ – Západ, ktorá rozdeľovala Európu s argumentáciou kolektívneho bezpečnostného systému sa to zdalo byť vyložene naivné.

Toto sa dramaticky zmenilo. Koniec studenej vojny dodal návrhu kolektívnej bezpečnosti nový druh života. Bezpečnostná rada OSN bola od blokovaná, tračidlo protivnícke vzťahy zmizli a niektoré národy sa už automaticky nepripravujú spoločne na stranu oponentov.

V tom istom čase sa napriek tomu objavili nové hrozby; etnické a náboženské zápasenie, šírenie zbrani masového ničenia, medzinárodná kriminalita a terorizmus, a to som spomenul len niekoľko. Všetky tieto fenomény sa môžu znefazdajky objaviť až akéhokoľvek smeru. Ak sa im konkrétnie nikto nevenuje, potom všetky v sebe obsahujú potenciál stúpňovať a postihnuť bezpečnosť a to aj mimo územia, kde vznikli. Najlepšie sa im ďá venovať pri spoločnom konaní prostredníctvom sirokej medzinárodnej koalície. Na tom je vlastne založená kolektívna bezpečnosť. A na tom je založené NATO.

Rád by som predložil tri návrhy o budúcnosti kolektívnej bezpečnosti v Európe. Potom sa zameriam na úlohu NATO v tejto koncepcii.

Po prvej, pracovať pre kolektívnu bezpečnosť od nás vyzaduje dobré oboznámenie sa s jej obmedzeniami. Jednotlivé štátu budú mať aj nadalej rozdielne bezpečnostné záujmy. Budú mať aj nadalej silnejší záujem zameraný na ich blízke susedné štáty než na miesta mimo tohto okruhu. Budú aj nadalej posudzovať medzi vydavkami na neutralitu a zapojením sa podľa principu postupnosti. Apel na podporu morálnych pravidiel nebude vždy stačiť na doloženie súvislej odpovede na takúto výzvu. V každom pripade by pravdepodobne samotná politika, založená v prvom rade na morálnom podnietení, nebola dobrú politiku a určite by nebola schváliteľná. Skúsenosť nám dokazuje, že stav spoločnosti môže nepredvídané zmeniť zásah, ktorý je niekedy chápany ako riziko, alebo ako zásah trvajúci dlhšie než sa na počiatku očakávalo.

A tak systém, ktorý hľadáme nebude dokonály. Avšak napriek tomu je môj druhý návrh o tom, že máme priležitosť chýtiť sa bezpečnostných problémov omnoho rýchlejšie a chápeavejšie než to bolo kedykoľvek predtým. Máme inštitúcie – Organizačiu spojených národov, OBSE, NATO, Západoeurópsku úнию, Radu Európy, – ktoré sú lepšie pripravené na súčasnú výzvu na bezpečnosť. Takisto disponujeme diplomatickými, ekonomickými a vojenskými prostriedkami, ktoré by nám mohli umožniť rýchlo reagovať na akúkoľvek rozvíjajúcu sa krízu a uhasiť ju ešte predtým ako sa stane stepným poziarom.

Po tretie a nakoniec, apel na zvládnutie krízy v Európe po období studenej vojny si vyzaduje prikladný stupeň viacnárodnej spolupráce – politickej, vojenskej a nie iba inštitučnej. Žiadny z našich národov a žiadna z našich inštitúcií nemôže konáť osamote. Ani jeden národ, ani jedna inštitúcia nevlástnia všetky politické, ekonomické a vojenské prostriedky na úspešné zvládnutie krízy. Iba ich vzájomne posilňujúca sa spolupráca poskytuje celé spektrum nástrojov potrebných na to, aby sme úspešne zápasili s výzvami dneška alebo zajtrajska.

Z tohto hľadiska je povzbudzujúce, že sme práve svedkami meniaceho sa postu, týkajúceho sa potrieb na chápavé zvládnutie krízy. Balkán je špeciálny prípad. Ku koncu 19. storočia sa Bismarck o Balkáne vyjadril asi takto: „Ne-

hodné kosti jedného pomoranského granátnika“. Dnes spolu pracuje vyše 30 000 vojakov z vyše 30 krajín a celý rad medzinárodných organizácií, ktoré sa snažia dovest Balkán k mieru.

Všetky tieto návrhy v reorganizujúcej sa európskej bezpečnosti nemôžeme považovať za dogmu. Potrebujeme priblíženie sa, ktoré sa odvíja organickým spôsobom pri stavaní na inštitúciach, ktoré máme. Prispôsobenie týchto inštitúcií, ktoré napomáhajú pri spolupráci tak predstavuje kľúčový výzvu.

NATO zohralo významnú úlohu pri ustanovení principov kolektívnej bezpečnosti v rámci celej Európy. Počas minulých desaťiatich rokov sa Aliancia prispôsobila omnoho významnejšie, ako ktorakolvej iná medzinárodná organizácia a tento proces neustále pokračuje. Aj keď hlavnou funkciou NATO zostáva kolektívna obrana, spojenci si uvedomili, že koniec studenej vojny ponúkol možnosti pokračovať v ešte väčšej mieri, to jest v kooperatívnom prístupe. Navyše sú spojenici NATO presvedčení, že niekoľko desaťročí úspešnej spolupráce v oblasti bezpečnosti im poskytlo jedinečnú odbornú znalosť pri organizovaní viacnárodnej bezpečnosti – odbornú znalosť, o ktorú sú pripraveni podeliť sa inými, v záujme všetkých.

V súlade so smerovaním tohto desaťročia vynutilo NATO kooperatívne vzťahy takmer so všetkými národmi v euroatlantickej oblasti. Euroatlantická partnerská rada a program Partnerstvo za mier skutočne ponúkajú prikladnú priležitosť aj pre politickú konferenciu aj pre praktickú spoluprácu. Podpora spoločného prístupu ku bezpečnosti je kľúčovým cieľom všetkých týchto cieľov.

NATO takisto ponúklo pomoc organizáciám OBSE a OSN pri udržaní mieru a zrevídovať svoju stratégii a štruktúru síl, aby si uvedomilo nové výzvy pre zvládnutie konfliktov a pre udržanie mieru.

Navyše, tým, že sa otvorilo novým členom, NATO – tak ako aj Európska únia – vytvorili pre mnoho krajín silný podnet na riešenie bilaterálnych diskusií so svojimi susedmi.

Nedávno sa NATO konštruktívne spojilo s Ruskom, bez kolektívnej bezpečnosti v Európe by to bolo nemožné. Celkový obraz dopĺňa rozdielny vzhľad s Ukrajinou a dialóg s krajinami na južnej strane Stredozemného mora.

Spolu s týmto podnetmi záväzok NATO preukazuje širší kooperatívny prístup k bezpečnosti. Spolu sústredili silný popud v euroatlantickej bezpečnostnej spolupráci.

V Bosne sa tieto iniciatívy sústredili na vytvorenie súvislej stratégie. Podpora NATO pri usilí OSN o udržanie mieru definitívne ukončila vzájomné podozrievanie, alebo, prinajlepšom, „menšie zanedbávanie“ medzi týmito inštitúciami. Rozmiestnenie viacnárodných síl IFOR bolo rovnako významné. Spojilo členov NATO a viac než dvanásť partnerských krajín v ich prvej spoločnej operácii a tak dokázalo správnosť strategickej logiky kooperatívneho prístupu NATO k bezpečnosti. Začlenenie objemného ruského kontingentu IFOR takisto definitívne ukončilo odveky nepriateľský postoj medzi Ruskom a NATO. A samozrejme preukázalo nepretržitú platnosť dobre fungujúcej viacnárodnej transatlantickej štruktúry, ako je NATO.

Medzinárodná prítomnosť v Bosne a Hercegovine taktiež v praxi vytvorila funkčný systém „hadvádzania inštitúcií“. Proces budovania mieru, ktorý sa objavil v Bosne v prvom rade spočíva vo vzájomnej dôvere než v súfázení medzi inštitúciami. IFOR a SFOR úzko spolupracovali s mnohými inými inštitúciami, ktoré v súčasnosti prebudovávajú Bosnu. Bez bezpečného prostredia, ktoré zaručilo NATO a jeho partnerské štáty by OBSE nemohla zorganizovať demokratickú voľby. Bez IFOR a SFOR by sa nemohli začať ekonomickej a politické rekonštrukčné snahy vedené Európskou úniou, Organizačiou spojených národov a mnohými inými nevládnymi organizáciami.

Kde dnes v Bosne myslí? Stále máme pred sebou dlhú cestu k zmiereniu. Ale celkové trendy sú povzbudzujúce. Infraštruktúra sa znova začína budovať. Ekonomika pomaly opäť dosahuje výsledky. Skoro bude zavedená nová mena. Utečenci sa vracajú domov. Vojnovi zločinci sú predvádzaní tam kde patria – do Haagu.

Krátko povedané, Bosna ide správnym smerom. Ale my musíme zotvrať. Daytonské mierové dohody musia byť plne uvedené do praxe. To je dôvod, prečo bude medzinárodná vojenská prítomnosť udržiavaná dovedy, kým nebude práca ukončená. A to je dôvod prečo sa členovia NATO a krajiny, ktoré poskytli vojenský kontingent pripravujú na to, že pobudnú v Bosne dlhšie.

Len pred niekoľkými dniami ministri zahraničných vecí členských štátov NATO v Luxemburgo schválili plánovanie operácií pri pokračujúcom nasadení SFOR po ukončení terajšej misie.

Naše odhodlanie dokončiť svoju prácu v Bosne by nám malo dodať dôveru, pretože medzinárodná komunita môže zohrať úlohu pri poukazovaní na väzne problémy v Kosove. Kríza v Kosove dokazuje, že konsolidácia v Európe bude väzne podminovaná v prípade, že Balkán aj nadáľ zostane nestály. Bez chápavej stratégie, ktorá v prípade Balkánu pre nás kontinent nenájde pokoj, ktorý Európa tak nevyhnutne potrebuje.

To je dôvod, prečo členské štáty NATO veľmi podrobne monitorujú kosovskú situáciu v snahe napomomiť mierovému riešeniu vzrástajúceho napätia a násilia zo strany bývalej Juhoslávie. Navýše sa podnikajú konkréte kroky na udržanie stability a bezpečnosti v susedných krajinách, najmä v našich partnerských krajinách – v Albánsku a v bývalej juhoslovanskej republike Macedónsku.

NATO nasledovalo rozhodnutia z minulého týždňa v Luxemburgo a začalo realizovať vojenskú pomoc prostredníctvom programu Partnerstvo za mier v obidvoch spomínaných krajinách. Snažíme sa použiť Partnerstvo za mier a priebuzné programy na podporu stability a bezpečnosti v regióne a snažíme sa dať nájavo záujmu NATO na ovládnutie konfliktu a hľadanie mierového nešenia.

Navýše, aby sme zachovali možnosti, ktoré zostávajú otvorené v prípade, že sú potrebné ďalšie kroky, ministri zahraničných vecí NATO požiadali o vojenskú podporu OSN a OBSE pri monitorovaní činnosti, ako aj preventívne rozmiestnenie sil NATO v Albánsku a v bývalej juhoslovanskej republike Macedónsku.

Spolu by tieto opatrenia mali podstatne posilniť medzinárodnú komunitu pri

hľadaní riešenia v kosovskej kríze. Tieto opatrenia ukazujú, že kľúčová inštitúcia akou je NATO nemôže a nezostane nečinne stranou, ba dokonca bude pripravená preventívne rozmiestniť svoje sily na zabezpečenie medzinárodných diplomatických snáh o predchádzanie eskalácie konfliktu a obnovenie stability.

Druhý moment zo stretnutí ministrov počas minulého týždňa, ktorý by som rád spomenul, predstavuje konvergenciu názorov, a to nie len iba medzi členmi NATO, ale aj medzi spojencami a partnermi. Tento stretnutie názorov sa týka možného pretekania v zbrojeni medzi Indiou a Pákistánom.

Členovia NATO si dlho robili starosti zo šírenia zbraní masového ničenia a z dodávateľov komponentov. Táto starosť bola znova zopakovaná v komunike, ktoré minister zahraničných vecí členských štátov NATO schválili minuly týždeň. O deň neskôr posúľali nuklearné testy v Pákistáne na to, aby sa prvýkrát spojili členské štáty NATO a Rusko, potom krajiny NATO a Ukrajina a na záver tiekzies partnerské krajiny v celej euroatlantickej Partnerskej rade na vyjadrenie silného odsúdenia tiejto akcie.

Základom tohto jednohlasného odsúdenia je rovzáenne uvažovanie, potrebné v dnešnom nerozskúšanom bezpečnostnom prostredí a destabilizujúcich vývojoch aj mimo aj v rámci indického subkontinentu. Všetky tieto faktory takmer nevyhnutne ovplyvnia bezpečnosť, alebo prinajmenšom pocit bezpečnosti národov kdekolvek inde, vrátane národov v severoatlantickej oblasti.

Na záver mi dovolte stručne nazrieť na summit predstaviteľov štátov a vlád jednotlivých členských štátov NATO vo Washingtone, ktoré sa uskutoční budúci apríl.

Vo Washingtone nebudú členovia oslavovať iba 50-te výročie NATO, ale aj nazrú späť na dosiahnuté výsledky a zabezpečia, že Aliancia sa bude schopná postaviť tvárou v tvár vyzvam budúceho storočia. Pred washingtonským stretnutím sa splnia ešte tieto body:

1. Vstup troch nových členov – Českej Republiky, Maďarska a Poľska;
2. Schválenie novej strategickej koncepcie, určenie rovnováhy medzi tradičným a novým poslaniom NATO;
3. Bude vypracovaná nová inštrukčná štruktúra, s väčšou flexibilitou a silnejšie obsiahnutím európskym prvkom;
4. Vzťah NATO – Rusko sa stane najdôležitejším prvkom novej bezpečnostnej architektúry;
5. K Ukrajine sa bude roviať odlišný a dynamický prístup;
6. Partnerstvo za mier a euroatlantická Partnerská rada sa stanú pevnou súčasťou euroatlantickej bezpečnostnej spolupráce;
7. Aliancia sa ešte viac priblíži k znovuvyžádenému transatlantickému vzťahu, v ktorom Európa a Amerika spoločne ponesú faruchu s týmto vzťahom súvisiacu.

Toto je ambiciozna, ale podľa môjho názoru reálna agenda. Prí určovaní úlohy NATO v 21. storočí máme všetky dôvody byť odvážnymi. Nás cieľ je jasny:

prispieť do novej európskej bezpečnostnej architektúry postavenej na blížej spolupráci medzi národními a inštitúciami. Ešte tam nie sме, ale odštartovali sme veľmi dobre.

Diskusia k prispevku Radbouda van den Akkera

Geopolitické postavenie krajín strednej a východnej Európy po madridskom summite – možné trendy v 21. storočí

Alexander Duleba: V diskusiach s poľskými a maďarskými kolegami som sa stretol s tézou, že pre tieto dve krajiny prestáva byť členstvo v NATO cieľom ich zahraničnej politiky a stáva sa nástrojom ich zahraničnej politiky vrátane politiky v rámci regiónu a vzťahov s východnými susedmi. Sú všobec také možnosti, že nové členské krajiny môžu využívať NATO ako nástroj svojej zahraničnej politiky? Ďalšia otázka sa týka adaptácie zmluvy o konvenčných zbraňach – CFE. V akom štádiu sú diskusie v NATO v oblasti adaptácie zmluvy o konvenčných zbraňach v súvislosti s tým, že v Zakladajúcej zmluve sa NATO aj Rusko prihlásili k tomu, že zmluva bude adaptovaná na nove pomerky. Existuje predpoklad, že k podpisu tejto novej zmluvy – tzv. zmluvy 2 – dôdeje ešte pred washingtonským summitem, teda pred vstupom troch prizvanných krajín do NATO?

Radboud van den Akker: Začнем odpovedať na druhú otázkou, pretože nie som expertom na otázky kontroly zbrojenia. Moja odpoveď bude preto stručná. Základne ušile, ktoré sa podniklo v oblasti adaptácie zmluvy CFE – ktorá sa nadľa považuje za pilier európskej bezpečnosti a stability – sa vyvia vo Viedni v kontexte spoločnej konzultačnej skupiny. NATO má prirodzené eminentný záujem o tento proces a v NATO HQ sa pravidelne konajú porady medzi členskými krajinami za účelom formulovania návrhov adresovaných viedenskej skupine. Ohľadne využitia NATO ako nástroja zahraničnej politiky zo strany troch nových členov by som radšej počul konkrétné vyjadrenia predstaviteľov týchto troch krajín. Považujem však za celkom prirodzené, že v štádiu, keď tiež krajiny nie sú ešte formálne členmi Aliancie, považujú svoje nastávajúce členstvo za určitú vzpruhu pre svoju zahraničnú politiku. Ich členstvo sa považuje za isté a tiež tri krajiny de facto už prijali politiku NATO, atlanticú acquis a vychádzajú z toho, že svoju zahraničnú politiku založia na tejto acquis. Avšak či sa nacazaj pripravujú využiť svoje nastávajúce členstvo v NATO na podporu svojej zahraničnej politiky voči regionálnym susedom, k tomu mi chybajú podklady. Neviem o tom, žeby tak robili, popriade tak robili spôsobom predstavujúcim manipuláciu susednými krajinami. Nemusím pripomínať, že NATO je nie len vojenskou, ale aj politicou alianciou, teda alianciou, ktorá vyžaduje konsenzus všetkých šesťnásťich (v budúcnosti devätnásťich) krajín. Je teda cel-

kom obľažné použiť NATO ako politický nástroj a manipulovať NATO v prospch vlastnej zahraničnej politiky. Politika NATO nie je politika jednej krajiny, ale spoločná politika všetkých členských štátov založená na konsenze.

Alexander Levčenko: Na Ukrajine je množstvo odborníkov, ktorí usudzujú, že ak sa Ukrajina integruje do EÚ, potom bude lepšie, ak bude pestovať úzke vzťahy najmä so západoeurópskymi štátmi. Nemyslim si, že Washington a bruselská byrokracia v NATO sú touto predstavou nadšení. Existuje pre krajiny ako Ukrajina alebo Slovensko, ktorí ostali mimo NATO, možnosť vybudovať so západoeurópskymi krajinami špeciálne vzťahy a stať sa tak európskym pilierom NATO? Je pre USA taký vývoj akceptovateľný?

Radboud van den Akker: Je veľmi nebezpečné pozerať sa na NATO ako na uzavretý klub. NATO je otvorenou aliancou, otvorenou pre nových členov. Ale to ešte neznamená, že môže jednoducho prijať všetky krajiny, ktoré si to želajú. Je dôležité uvedomiť si, že NATO neobmedzuje svojich členov pri koncipovaní a realizácii ich zahraničnej politiky. Členské krajiny môžu individuálne rozvíjať vzťahy s ktorýmkolvek krajinami na svete. Regionálne iniciatívy sú pre NATO ako celok veľmi vitane – nech už to sú regionálne zoskupenia v strednej Európe, v severnej Európe, v oblasti Čierneho mora. Tieto iniciatívy prispievajú k vnútreurópskej spolupráci a prípadná multilaterálna alebo bilaterálna spolupráca medzi stredoeurópskimi a východoeurópskimi krajinami, teda aj medzi Slovenskom a Ukrajinou je prínosom v každej oblasti: vojenskej, kultúrnej, spolupráci vo sfére infraštruktúry. To sa týka aj spolupráce jednotlivých regiónov vnútri individuálnych krajín.

Vladimir Kmec: Myšlienka uchopenia nevyhnutnosti a budovania myšlienky európskej identity vychádza práve z toho, že ak vezmem scenár alebo hypotézu globálnej roviny, globálnych procesov – jedným nich je aj integrácia – potom k multipolárite vedú tri póly: USA plus bližšie okolie, Západná Európa, okolo ktorej prebieha významný proces a Japonsko. Ak z tohto pohľadu rozvíjam nejaký scenár, nevychádza mi nič iné, než že Európa musí v budúcom storočí tento problém vyriešiť. Je to vec, ktorá tu objektívne existuje, čo však neznamená, že v pragmatických realizačných krokoch to vo vulgárnom pojati znamená vysunutie Američanov z Európy a likvidáciu transatlantického spojenectva. Súhlasím s myšlienkom, ktorá rezonovala u van den Akkera aj P. Voltena, totiž že tu existuje realita bezpečnostných štruktur, ktorú treba využiť. Treba zachovať princip nie duplicity, ale komplementarity.

Peter Vršanský: Kolektívnu bezpečnosť v rámci Európy, o ktorej sa tu dnes hovorilo, realizujú európske štáty zhruba na troch rovinách. Je to v rámci OSN zdržújúcej asi 185 krajín, potom v rámci OBSE, ktorá zdržuje 55 európskych krajín a napokon v rámci NATO, ktoré zdržuje vrátane atlantických štátov šestnásť krajín plus ďalšie krajiny, ktoré sú na NATO napojené v rámci Partnerstva

za mier a plus Ruská federácia, ktorá je s NATO viazaná osobitnou zmluvou. Žiadna z týchto rovín budovania kolektívnej bezpečnosti sa vzájomne nevylučuje. Platí však – podľa článku č. 100 SSN –, že v prípade stretu záväzkov podľa Charty OSN a záväzkov podľa iných medzinárodných zmlúv (napr. severoatlantickej zmluvy) majú prednosť záväzky podľa Charty OSN. To znamená, že v prípade použitia práva na individuálnu či kolektívnu sebaobranu musí aj NATO, prípadne iná medzinárodná organizácia, okamžite notifikovať Rade bezpečnosti OSN akciu, ktorú podnikla a riadiť sa nadálej pokynmi Bezpečnostnej rady. Tým chcem iba povedať, že teoreticky by malo platiť, že systém budovania bezpečnosti na širšom členskej základne by mal byť v praxi efektívnejší. Obávam sa však, že konkrétna medzištátova praxe neukazuje, že by tomu tak bolo. Konkrétny konflikt v bývalej Juhoslávii sa až po niekoľkých rokoch podarilo čiastočne vynechať práve prispriem regionálnej organizácie – NATO. Toto sú vef-mi zložité otázky, ale môj osobný názor je, že spominaný komplementárny prístup predstavuje najideálnejšiu cestu na dosiahnutie žiadaneho výsledku. Vítam aj poznámku, že ani pre Slovensko nie je členstvo NATO cieľom, ale iba prostredkom, ako s ostatnými štátmi prispieť k presadzovaniu cieľov sledovaných OSN, OBSE, NATO až jednotlivými štátmi, t.j. vytvoriť účinný systém kolektívnej obrany a bezpečnosti. Zaujímalo by ma názor referenta, či je možné vytvoriť nový svetový poriadok bez toho, aby sa likvidoval starý poriadok. V Starom zákone sa píše, že na počiatku všetkého bol chaos a na konci všetkého bude Kráľovstvo božie, ktoré ustanovi určitý poriadok. Všeobecný trend našej existencie sa teda ubera od chaosu k poriadku. Myslite si, že je možné robiť v poriadku poriadok? Alebo že teraz žijeme v ére akéhosi neponiadaku?

Radboud van den Akker: Toto je skôr filozofická, ba takmer teologická otázka. Nie som si istý, či som schopný náležite reagovať. To, čo tu existuje a čo bude nadálej existovať je niečo ako organizovaný chaos. Ak sa pozrieme na oblasť, za ktorú zodpovedá NATO, resp. ktorú NATO považuje za svoju operačnú oblasť, potom vidime relativne dobre organizovaný chaos. Máme za seba obdobie relatívnej stability a myslím, že čo do našej spoločnej schopnosti organizačne tento chaos zvládnuť sa vyskytujú celkom dobré znamenia. Vždy sa bude objavovať možnosť kríz, ktoré môžu aj eskalovať. V desaťročí po skončení studenej vojny sme sa naučili schopnosti primerane reagovať na vznik náhlych kríz, ale musíme si uvedomiť, že svet, v ktorom žijeme, má daleko od dokonalosti. Poukazujem len na posledné krízy v krajinách ako India a Pakistan. Mám oprávnené pochybnosti o schopnosti NATO kontrolovať napätie v oblastiach, ktoré ležia mimo zmluvné územie NATO.

Ing. Vladimír Leška

GEOPOLITICKÉ DÚSLEDKY ROZDĚLENÍ ČESKOSLOVENSKA

(Úvodní vystoupení k V. tématu mezinárodní konference Geopolitické postavení střední Evropy po schůzce na nejvyšší úrovni zemí NATO v Madridu a tendenze vývoje ve 21. století)

1. ÚVOD:

Když jsem se zamýšlel nad tématem mého referátu, napadla mne otázka s opačným znaménkem: jaké geopolitické důsledky by asi mělo nerodzení Československa.

Přiznám se, že jsem nikdy nebyl stoupencem způsobu rozdělení společného státu, který uplatnili tehdejší republikoví premiéři Václav Klaus a Vladimír Mečiar. Snad také proto, že patřím k těm občanům bývalého Československa, jimž tento krok způsobil nejen spoustu starostí a četné materiální škody, ale především proto, že jeho důsledky dolehlají na ně psychicky. Nejsem sám, kteří se s rozdělením Československa těžko smírují. Přesto jsem již před několika lety nabyl přesvědčení, že vytvoření nových suverenních států bylo nevyhnutelné již jenom proto, aby se důsledky jejich vzniku jako historická zkušenosť promítly do života té části dnešní generace, jež o tento prožitek usilovala. Nelze proto nesouhlasit s Karolem Wolfem, autorem nedávno vydané knížky Podruhé a naposled aneb Mirové dělení Československa, který konstatoval: „S odstupem času musí i ten nejzarytéjší Čechoslovák uznat, že pokud by v roce 1992 občané rozhodli o zachování společného státu, rozpadl by se na konec za velkého třesku a určitě ne v klidu, a možná dokonce ani v miru.“¹

K této, poněkud kategorické formulaci, mám jen jednu poznámku. Myslim si, že kdyby jednající strany zvolily při realizaci tohoto historicky unikátního aktu racionálnejší a koncepcně promyšlenější přístup a komplexnejší by respektovaly perspektivní trendy evropského vývoje, způsob a hlobulkou rozdělení, jakož i vztahy mezi novými mezinárodněprávnimi subjekty by byly v lepším souladu se soudobými principy mezinárodního soužití a více by zohľadňovaly geopolitická

¹ Wolf, K., Podruhé a naposled aneb Mirové dělení Československa, G plus G, Praha 1998, s. 91.

hlediska, než je tomu nyní. Současně si však uvědomují, že „racionálnější“, „promyšlenější“ a „komplexnější“ přístup hlavních protagonistů dělení k úkolu, před který je postavila historie, by byl možný pouze tehdy, kdyby jejich ideová východiska byla stejná či blízká, a ne natolik kolizní, jak tomu bylo v případě V. Klause a V. Mečiara. Oba však do role vrchňích vyjednáváčů dezintegrace vynesly svobodné volby, a tedy čestí a slovenskí spoluobčané, kteří jim svými hlasy neprivo dali příslušný mandát. Rozhodování voličů bylo přitom silně determinováno jejich odlišnou historickou zkušeností.

Je zřejmé, že jednou z hlavních příčin rozdělení Československa byla skutečnost, že dezintegrativní prvky politických, sociálních, historických, ekonomických, kulturních a jiných faktorů, které v českém a slovenském prostředí působily i dříve, v nových geopolitických podmínkách prevládly nad faktory, motivujícími k integraci. Dezintegrativní tendenze po pádu komunismu a rozpadu Sovětského svazu působila na politickou scénu natolik intenzivně, že ovlivnila i značnou část českých a slovenských politických elity, která v důsledku toho ztratila zájem na další existenci společného státu. Stručněji řečeno, samostatné Slovensko a samostatná Česká republika mohly vzniknout proto, že se pro rozpad společného státu vytvořily z toho hlediska poměrně příznivé geopolitické podmínky. Rakouský novinář Karl Peter Schwarz uzávěr svou knihu Češi a Slováci – Dlouhá cesta k mirovému rozchodu² konstatováním: „Rozpadl sa (Československo), jelikož jeho nosná idea ztratila svůj význam. Snad by bylo možné rozpad oddálit. Pokus zabránit tomu by však znamenal konec demokracie.“³

Záměrně jsem zdůraznil, že podmínky rozpadu Československa byly relativně vhodné, protože ne všechni novou geopolitickou situaci vnímali jako do statečně přiznivou pro vznik nových států. Zejména starší generace občanů ČR projevovala obavy, zda mladá česká republika bude dostatečně silná, aby uspěšně odolávala zvýšenému německému vlivu. Přístup této části české populace k nové se tvořící geopolitické situaci vyjadroval například názor, jenž se v době polemik o budoucnosti soužití Čechů a Slováků objevil v odborném tisku: „Představa, že český národ bude žít ve státě bez pěti miliónů Slováků, zato s několika miliony sudetských Němců na vlastním území, už zdaleka není taková absurdní jako před rokem.“⁴ Realita v tomto případě potvrdila vítězství silnějšího a dravějšího proudu v české politice. Slovenský politolog Svetoslav Bombík charakterizoval představitele tohoto politického směru jako „skupinu mladších technokraticky a manažersky zaměřených politiků, která chce co nejrychleji vybudovat Čechy jako blahobytovou západní zemi, přičemž má pozitivní vztah k přílivu německého kapitálu a je vlažná k problémům kulturní a národní identity.“⁵

²Schwarz, K. P.: Česi a Slováci – Dlhá cesta k mirovému rozchodu, Bratislava 1994, 250 stran.

³Tamtéž, s. 233.

⁴Mezinárodní politika, č. 1/92, Praha 1992.

⁵Valenta, J. a kol.: Máme národní zájem?, Praha 1992, s. 85.

Ve slovenském politickém prostředí významnými faktory, ovlivňujícími poměr sil mezi stoupenci samostatnosti a obhájci společného státu, byly především vztah k Čechům, ale zejména přístup k řešení problémů maďarské menšiny. Národně orientovaní politici vnímali nové geopolitické podmínky jako vynikající příležitost k radikálnímu vypořádání se s historicky vytvořenými vazbami, anž by zvažovali vliv zpětných geopolitických důsledků po nově vzniklé situaci na formování širšího bezpečnostněpolitického prostředí ve střední Evropě, v němž bude nový stát existovat.

Než přistoupím k vlastní odpovědi na zadané téma, dovolím si ještě jednu metodickou poznámkou. Souvisej „geopolitické důsledky“ obecně evokuje představu o geopolitických důsledcích té které události na hledisku prostoru, nebo přesněji „geografického prostoru“ zájmů či vlivu světových a evropských mocností, jakož i ostatních zainteresovaných států. Obdobně představy se vybavují i v tehdy, když hovoříme o geopolitických důsledcích rozdělení Československa. Tuto kategorii bychom však neměli používat staticky, měli bychom k ní přistupovat jako k veličině, která se vyvíjí a působením jiných faktorů se časem mění. Měli bychom s ní pracovat v přímé vazbě na reálnou dobu a hodnotit ji v kontextu s jinými politickoekonomickými a politickosociálními charakteristikami konkrétní mezinárodní situace.

Rozdělení Československa mělo jiné geopolitické důsledky v situaci roku 1992, když nové státy vznikaly a jinak je hodnotime dnes, po více než jejich pětileté samostatné existenci, rok po podepsání Ustavujícího aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací a téměř rok po přijetí Madridské deklarace o euroatlantické bezpečnosti a spolupráci nejvyššími představiteli Severoatlantické rady (8. července 1997). Jiný obsah zřejmě budou mít za několik let, během nichž se na mezinárodní poli mohou stát události, jež očekáváme, ale i takové, které dnes žádný z analytiků ani netuší. Tepřev v kontextu s konkretními vývojem mezinárodní situace můžeme správně a adekvátně zhodnotit míru vlivu geopolitických důsledků na utváření bezpečnostní situace nejen v širším středoevropském a evropském rámci, ale i pro státy, jejichž vznik tyto důsledky vytváral. Neměli bychom ani zapomínat na subjektivní charakter vnímání této mezinárodněpolitické kategorie.

2. Místo České republiky a Slovenské republiky ve střední Evropě

Důsledky rozdělení Československa se projeví zřetelnější, ujasněme-li si místo, které tento stát zaujímal ve střední Evropě. Svým protáhlým tvarem propojoval klíčové země středoevropského regionu. Je nesporné, že v tomto prostoru má a vždy mělo podstatně větší geostrategický význam Polsko. Ale konfigurace jednotného státu umožňovala využít československé teritorium jako důležitý pomocný vojenskostrategický prostor, jenž byl výhodným kompaktním tranzitním

územím jak mezi Evropou a Ruskem, tak mezi severní a jižní částí střední Evropy a mezi Baltem a Balkánem. Charakterizujeme-li často středoevropský prostor jako nejistou oblast mezi dvěma evropskými mocnostmi – mezi Německem a Ruskem –, pak můžeme tato slova využít i pro definování západovýchodní dimenze bývalého Československa, ačkolи na východě sousedilo nikoli přímo s Ruskem, ale s Ukrajinou.

Československo patřilo podle parametrů, jimž bývá v současnosti charakterizovaná moc jednotlivých států,⁶ do kategorie středních až menších zemí, přičemž počtem a snad i kvalitou obyvatelstva zaujímalo ve druhé desítce evropských států druhou příčku. Jeho mezinárodní postavení a imidž však byly dány především duchovními faktory moci, jeho podílem na utváření evropské kultury a jeho místem v historii kontinentu. Ačkoli stejně jako většina postkomunistických zemí bylo vásně zasaženo důsledky totalitního zřízení, vzhledem ke své předválečné demokratické tradici a ekonomické výkonnosti mělo z nich pro úspěšné uskutečnění systémové transformace relativně nejlepší předpoklady v podstatě ve všech oblastech života společnosti. V postobilární Evropě zaujalo zásluhou svého jména i popularity pøorevolučních ústavních činitelů velmi čelné místo a až do rozdělení patřilo k tém zemím, jež se poměrně úspěšně vypořádaly s totalitní minulostí. Geostrategická hodnota Československa nespočívala ani tak v jeho vojenskostrategickém významu, jako spíš v jeho možnostech na diplomatickém poli. V podmírkách postkonfrontační fáze evropského kontinentu to byla hodnota nepřehlednutelná.

Ačkoli po rozpadu Varšavské smlouvy nepatřilo do žádného vojenskopolitického svazku, jeho vnější bezpečnost nebyla nikým ohrožována. Vnitropolitický vývoj v Československu až do voleb v roce 1992 nevyvolával žádné obavy doma ani v zahraničí a jeho vnitřní situace se vyznačovala adekvátní stabilitou. Nejvýznamnější rysy geopolitické situace v jeho okolí byly na jedné straně důsledky rozpadu Sovětského svazu a na druhé pevně včlenění sjednoceného Německa do evropského integračního rámce. Toto vcelku přiznivé bezpečnostní prostředí zbavilo část politických elit, toužících po plnohodnotném

⁶ H. Morgenthau hodnotí moc státu podle této kritérií: 1. materiální faktory moci: a) geografická poloha jako nejstabilnější faktor moci státu; b) přírodní zdroje, měřené jako schopnost samozaobcovat či soběstačnosti; c) průmyslová kapacita; d) vojenská připravenost, která je aktuálním vyjádřením předcházejících faktorů, (stupeň vojenské připravenosti je dán technologickými inovacemi ve zbrojení, kvalitou velení a kvalitou ozbrojených sil); e) kvantita populace; 2. duchovní faktory moci: f) kvalitativní stránka populace, která vyjadřuje národní charakter; g) kvalita vlády, zejména úroveň zahraniční politiky (reálná schopnost vlády využít materiální potenciál země v zahraniční politice, jak dokáže uvádět do souladu potenciál a cíle zahraniční politiky a jak dokáže zajistit podporu domácí a zahraniční veřejnosti své zahraniční politice); h) úroveň diplomacie (kvalita kádrů a schopnost vymezit národní zájmy a prosazovat je v praktické zahraniční politice); i) úroveň vojenských kádrů a j) národní morálka, která je výrazem stupně odhadání veřejnosti podporovat národní zájmy. (Podle Krejčí, O.: Národní zájem a geopolitika, Praha 1993, s. 123 a 124, a Krejčí, O.: Mezinárodní politika, Praha 1997, s. 131 a další.)

uplatnění ve vysoké politice, jakýchkoliv obav z vážnějších negativních geopolitických důsledků případného rozbití Československa a tím i adekvátních zábran v jednání, které by k tomuto cíli směrovalo.

Vzpomínáme si, že součástí úvah o novém uspořádání vztahů mezi Čechy a Slováky, ke kterému bylo nutné za všechn okolnosti přikročit, byly též diskuse o možných geopolitických důsledcích případného rozdělení federálního státu. Probíhaly však zpravidla pouze na akademické půdě a v prostředí výzkumných pracovišť. Špičky vítězných politických stran byly svým volebním triumfem natolik uneseny, že jakékoli teoretické podněty, návrhy či doporučení, které nezapadalý do jejich ideologických schémát, odmítaly jako balast „kabinetních tlachalů“, kterým se nedohrály zabývat, protože by je pouze zdržoval na jejich cestě za rychlými úspěchy.

Zahraničněpolitickí experti ODS usvrgávali společnost představu, že jakákoli regionální spolupráce je pro Českou republiku škodlivá, a proto je ji třeba jako utopicí odmítout. Tento princip aplikovali i ve vztahu ke Slovensku. Za nejvýsí zahraničněpolitickou prioritou své strany označovali rychlost integrace do EU a NATO bez ohledu na ostatní středoevropské státy, a jak se později ukázalo i bez ohledu na Slovensko. V Sekretariátu ODS v Praze se 13. dubna 1992 konala tisková konference, na níž tuto linii obhajovali J. Zieniec, J. Schneider, M. Macek a B. Doležal. Vycházel přitom z tehdy rozšířené teze, že (v té době ještě) Československo je „z mnoha důvodů v západní Evropě nejlépe akceptováno“⁷. Vzhledem k tomu, že český premiér po výrazném vítězství HZDS očekával při prosazování své reformy na Slovensku a při uprovádění výlučnosti svého postavení v Evropě problémy, rozhodl se odhodit i tuto přízř. Množí, mezi nimi i americký manažer, investující v té době v ČR, jej za to, že se „zbaví slabší divize“, ještě pochvalili.

Nekritická představa o mimořádně úspěšné České republice, která „cestu do Evropy“ urazila nejrychleji sama, s blízcími se rozpadem Československa stále instinktivně zaslepovala některým jejím politikům zrak. Svědčí o tom i tato epizoda: Na dotaz redaktorky Hospodářských novin, zda ČR bude členem ES dříve než za osm let, V. Klaus v listopadu 1992 odpověděl slovy: „Bezpochyby. Hovoříme treba o pěti letech. Česká republika přece už dnes je srovnatelná se zeměmi ES například v oblasti liberalizace zahraničního obchodu, zřejmě brzy bude ve sféře liberalizace mezd a v daňovém systému nezářízeném balasty z historie.“⁸ Vztah české pravice k regionální spolupráci vypořádal o přístupu jejich reprezentantů i k dalším účastníkům evropského kooperace. Uvedu o tom ještě jeden ilustrační důkaz. V lednu 1993 V. Klaus v rozhovoru pro francouzský list *Le Figaro* prohlásil: „Visegrád se nás netýká. Jednalo se o proces, který zcela uměle vytváraly západní země.“⁹

⁷ Viz záznam z tiskové konference ODS, která se konala v jejím Sekretariátu v Praze dne 13. dubna 1992 ke strategii strany v oblasti zahraniční politiky za přítomnosti mistropředsedy ODS J. Zieniece a zahraničněpolitických expertů J. Schneidera, M. Macka a B. Doležala. (In: Česká zahraniční politika, Data 4/1992, FMZV, Praha, duben 1992, s. 317–320.)

⁸ Hospodářské noviny, roč. 35, č. 217, Praha, 6. 11. 1992, s. 1, 2.

⁹ Viz Rudé právo, roč. 3, č. 7, Praha, 9. 1. 1993 s. 8.

Stanoviska předního českého politika vycházela z představ o výlučném pořavení České republiky mezi středoevropskými státy. Současně dostatečně přesvědčivě demonstrovala vztah gamury politiků, jež se podíleli na rozdělení Československa, k problémům, které vytváryaly širší souvislosti této historické události a k jejím geopolitickým následkům. Určujícím kritériem úspěšnosti jejich politiky byl krátkodobý úspěch i za cenu nepředvídatelnosti jeho dlouhodobějších či střednědobých negativních důsledků.

3. Geopolitické důsledky rozdělení Československa

Z metodických důvodů jsem si geopolitické důsledky rozdělení Československa rozdělil do několika skupin podle jejich prostorového a časového dopadu a formy působení. Do první skupinu by mohly patřit důsledky, které se bezprostředně dotýkají obou subjektů, jež po rozdělení Československa vznikly. Z hlediska bezpečnostní situace ve střední Evropě důležité místo bude jistě patřit důsledkům, které nějakým způsobem mohou ovlivnit situaci v tomto regionu, popřípadě i v celé Evropě. Pracovně jsem tuto skupinu důsledků označil za prostorovou. Dalším hlediskem kategorizace geopolitických důsledků rozdělení by mohl být způsob jejich vlivu na účastníky mezinárodních vztahů. Měl jsem na myslí především to, zda ovlivňují podmínky zajištění bezpečnosti a možnosti k prosazování národních zájmů přímo nebo působi na ně zprostredkováně, tím že přispívají ke změnám v chování účastníků mezinárodních vztahů či jiným modifikacím jednotlivých prvků mezinárodního prostředí.

V souladu s poznámkou o nezbytnosti dynamického přístupu k hodnocení efektu geopolitických důsledků je zřejmě vhodné, abychom i geopolitické důsledky rozdělení federace posuzovali v konkrétním čase. Nabízí se varianta dělit je na akutní, které se projevily v době vzniku této historické události, jež natrvalo pojmenovala mezinárodní uspořádání, a na latenci, jejichž působnost se projeví nebo může projít v kontextu s jinými mezinárodními událostmi či z jistých konkrétních podmínek, v nichž se může očitnout vývoj mezinárodních vztahů.

Ke komplexnímu posouzení vlivu geopolitických důsledků jakéhokoli mezinárodněpolitického jevu by asi byl potřebný hlubší a všeobecnější přístup, než jaký jsem zvolil. Domnívám se však, že podstatou část problematiky geopolitických důsledků můžeme postihnout, i když je posuzujeme pouze z hlediska vlivu na podmínky zajištění bezpečnosti a na možnosti k prosazování národních zájmů. Někdo může namítnout, že otázky, týkající se podmínek zajištění bezpečnosti jsou de facto z velké části obsaženy i v problematice možností k prosazování národních zájmů, jelikož zajištění bezpečnosti je jejich nejvyšší prioritou. Myslím si však, že zdůraznění aspektů spojených se zajištěním bezpečnosti není mnohomluvnou redundancí. Za zcela oprávněné to pokládám

zejména vzhledem k tomu, že při zajištění bezpečnosti má velký význam především mezinárodní dimenze celého problému, kterou u národních zájmů hodnotíme i jiných aspektů.

Nejdoplatnějším akutním geopolitickým důsledkem rozdělení Československa byl vznik dvou značně slabších mezinárodněpolitických subjektů v prostoru, jenž do té doby vyplňoval společný stát. Pochopitelně, že tato skutečnost se nejvíce dotkla následnických zemí, ale ovlivnila i jejich okolí. Vycházíme-li z kritérií Hanse Morgenthaua, podle nichž lze hodnotit moc státu, jehož mocenský potenciál se nezměnil pouze o 1/3 (v případě ČR) a o 2/3 (v případě SR), ale zřejmě i o podstatně větší hodnoty. Rozdelením kompaktního celku, jehož struktura se vytvářala s krátkou historickou přestávkou téměř třetího století, v řadě oblastí, zejména ve sfére obrany a hospodářství, přestal působit synergický efekt. Ale i v duchovních oblastech společenského života, hlavně ve vědě a školství, a nepochybě i v kultuře, rozdelení významné pojmenovalo mocenské parametry obou následnických států. Na druhé straně rozdelením se odstranil vliv protichůdné působících sil, které byly vice než zřejmě v oblasti politiky, státní spravy a v časti veřejného minění. Tento zisk však zřejmě nebyl natolik velký, aby vyvázl souhru geopolitických ztrát způsobených oslabeným následnickým státem.

Byla-li území Československa z geostrategického hlediska poměrně málo výhodné, teritoria následnických států skýtají při jejich obranu ještě složitější podmínky. Československý geostrategický prostor se rozpadl na dva celky – na českomoravský, do nějž strategicky patří i část území Slovenska na západ od Malých Karpat (Záhorie), a slovenský, uvnitř karpatského oblouku. Vzhledem k tomu, že českomoravský prostor je až na malé výjimky v některých horškých oblastech vhodný pro vedení rozsáhlých kombinovaných pozemních a vzdušných operací, a tudíž je obtížnější bránitelný, vyzaduje bud více sil a prostředků k jeho ohrazení, nebo důmyslně promyšlenou bezpečnostní politiku, vyházející ze spolehlivých mezinárodních garancí.

Převážná většina slovenského prostoru je pro vedení rozsáhlých kombinovaných operací nevhodná a proto snadněji bránitelná. Na druhé straně zbyvající část teritoria, shodou okolnosti na jihu, západě i východě, je poměrně způsobilá pro vedení vojenských operací, i když s mělkými ofenzivními cíli. Geostrategická různorodost Slovenska je tedy z velké části výhodou, ale současně i částečnou nevýhodou. Zřejmě je oprávněná otázka, zda rozdílná geostrategická charakteristika teritorií následnických států nebyla jedním z katalyzátorů velikosti politické vůle jejich představitelů zajištít pro svou zemi spolehlivé mezinárodněprávní bezpečnostní garance.

I když v soudobých podmínkách geostrategický a vojenskostrategický aspekt podstatně ztratil na svém významu, jež měl v předjaderném věku a ještě i v době bipolarity, neprestal být ani dnes důležitou složkou geopolitických parametrů států a regionů. Podstatnějším prvkem nového geopolitického postavení následnických států je však skutečnost, že problémy, které zatěžovaly jejich vztahy k sousedům po rozdělení jakoby nabýly na svých rozměrech, a to

podstatně více než jen v rozsahu, který by odpovídal jejich zmenšeným parametrům. Pro ilustraci stačí připomenout problém suetetských Němců v ČR a maďarské menšiny a Vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros na Slovensku.

Dlouhodobější a z hlediska působení na situaci ve středoevropském prostoru významnější je ale skutečnost, že po rozdělení Československa se Česká republika geopoliticky jakoby „posunula“ více na západ, konkrétně osvém do německé sféry, zatímco Slovensko „sklonilo“ k východu. Autoři publikace České národní zájmy tento efekt vyjádřili následovně: „Nejvýznamnějšími znaky geopolitické situace nového českého státu navenek jsou zvýšení potenciální úlohy německého faktoru v politickém, ekonomickém a kulturním vývoji ČR a geografické a z části i geopolitické vzdálení se od oblasti bývalého SSSR a od podunajské oblasti.“¹⁰

Důsledky tohoto vzdálování se dvou národů, které předtím tvořily jádro spojeného státu, a nyní když se k sobě otocily zadý, jsou po víc než pěti letech existenci samostatných republik evidentní. Slovensko bylo vyrázeno ze skupiny středoevropských zemí, s nimiž se od počátku počítalo, že budou přizvány v první vlně k jednání o přistoupení k washingtonské smlouvě. Přestože i nadále patří mezi asociované státy, které EU formálně povolala k jednání o přijetí za plnohodnotné členy, dosud s ním jako s jediným nezáhajila přijímací proceduru. Obě skutečnosti mohou významně ovlivnit další vývoj geopolitického postavení nejen obou následnických států, ale i celého regionu.

Podrobnostmi důsledků této situace a sekundárními jevy, které se mohou od ní zprostředkován odvíjet, se z časových důvodů nebudu zabývat. Na tomto případě bych pouze chtěl upozornit na kauzální souvislost jedných geopolitických důsledků s jinými, které se objevily před léty, když zaniklo Československo. Politici, kteří přitom byli, tyto nové důsledky bud nepredvidali, anebo si jejich negativní efekt nechtili připustit. Četní analytici však včas na podobná rizika, vyplývající z možného vývoje po rozdělení Československa, upozorňovali. I když ČR zůstala mezi těmi státy, jež se do integračního procesu institucionálně zapojily, ponese část negativních důsledků, vyplývajících ze současně pozice Slovenska, na svých bedrech.

V citované publikaci jsme upozorňovali, že ČR zůstává „ve své historické poloze součástí Evropy střední či (nezahrnujeme-li do ni Německo) středovýchodní. (...) V české politice jedna tendence směřuje a bude směřovat k tomu, aby se Česko‘ ze středovýchodní Evropy vyvázalo a stalo se co nejrychleji součástí demokratického Západu, a to hlavně za podpory Německa. Tato tendence by však neměla být pojednána bez souvislosti, „isolacionisticky“. Geopolitická pozice předurčuje, že Česká republika se svých středovýchodních vazeb vlastním rozhodnutím nemůže zbavit.“¹¹ Z toho jsme tehdy vyvodili, že Česká republika byla postavena před závažný geopolitický problém, jehož jádro spočívalo v nezbytnosti harmonizace tří komponentů, vyplývajících z její geo-

politické pozice: „...začlenění k demokratickému Západu, jehož významnou součástí je demokratické Německo, partnerskvi (a nikoliv „leni“ podřízenost) vůči Německu a kooperace ve středoevropském prostoru“¹² (Zdůrazněno – aut.)

Ponechám bez komentáře, jak praktická zahraniční politika reagovala na doporučení, na jehož formulaci se podílela téměř půlruhá desítku výzkumných pracovníků tehdy ještě resortního institutu MZV ČR. Realitou však bylo, že v podstatě pokračovala v kursu, který vytýčili zahraničněpolitickí experti ODS a jehož ideovým tvůrcem byl ještě před rozdělením Československa český premiér. Jeho kabinet zejména v prvních dvou až třech letech samostatné existence českého státu poslední z uvedených komponentů, tj. kooperaci ve středoevropském prostoru, opomíjel, ne-li zcela ignoroval.

Pochopitelně, největší díl odpovědnosti za to, že se Slovensko posunulo ze středoevropského prostoru mnohem více směrem na východ, než odpovídalo jeho nové geopolitické pozici, nesou jeho politické elity, především vládní koalice. Hlubší analýzu příčin tohoto stavu ponechám stranou. V prvních letech samostatné existence ČR však k tomu nemalou měrou rovněž přispěla politická praxe vlády V. Klause.

Nová geopolitická pozice se výrazně promítla, i když nepřímo, zejména do vnitropolitického vývoje Slovenska. Lze věst teoretické spory o tom, zda byl tento vývoj důsledkem či příčinou. Nepochybne však je, že snaha stran slovenské vládní koalice o zvýraznění vlastní identity a o jasné distancování se od kursu federálních orgánů se mimoděk vyznačovala opatřeniami, a to jak v politické, tak i v ekonomické oblasti, která byla ve srovnání s koncepcí transformačních kroků jak bývalé federální vlády, tak i kabinetu V. Klause samostatné ČR programově vyhraněně asymetrická. Původní asymetrie a divergence, které se v pojetí hlavních reformních opatření české a slovenské politické reprezentace od počátku zcela zřetelně projevovaly, po vytvoření suverenních států se ještě více prohloubily. Posun Slovenska na východ se projevil i v dalším zhoršením politické kultury, zostením konfrontace a prohloubením polarizace nejen mezi politiky, ale i v celé společnosti. Vyhrotl se zápas mezi stoupenci občanské společnosti a národního státu.

Problematika vlivu prohlubujících se asymetrií mezi následnickými státy by si zasloužila větší prostor a hlubší pozornost. Rozpadem se začaly na teritoriu bývalého Československa prosazovat dvě koncepce transformace, z nichž Klausova byla ve světě donedávna vímnána jako téměř ideální model, zatímco Mečiarova jako „fréti cesta“, vzdalující zemi od západních demokracií. Jejich porovnávání bylo důležitou složkou percepce vývoje v obou následnických státech, přičemž známky, které Slovensko dostávalo byly i v důsledku této konfrontace někdy o něco horší, než si ve skutečnosti zasloužilo. V důsledku toho se opticky zvýšil význam Polska a Maďarska a jejich pozice v zahraniční politice významných zemí EU a USA se ještě více upevnila. Pří-

¹⁰ Kol. aut.: České národní zájmy, Praha 1993, s. 16.

¹¹ Tamtéž.

tom střední Evropa jako agregátní celek ztratila v jejich přistupech ke postkomunistickým zemím tu roli, kterou ji předtím tyto státy v procesu sjednocování Evropy příkladaly.

Asymetrie mezi ČR a SR se projevují nejen ve filozofii reformy společnosti, ale i v přistupech k současnemu světu všebec, v některých segmentech zahraniční politiky, ve vztazích k sousedům a mezinárodním organizacím apod. Rovněž budování nové státnosti a zdůrazňování kontinuity s historickými událostmi, které jsou vnímány v každém z následnických států rozdílně, pochopitelně přispívá k utváření představy o dvou zcela rozdílných zemích. Život potvrzuje, že při percepci politiky států mají i symboly svůj velký význam.

Nepochybný vliv na to, že se Slovensko nepřiblížuje k integračním cílům stejnou rychlosťí jako ostatní účastníci „visegrádského seskupení“, mělo také již vzpomenuté znázornění maďarského faktoru ve slovenské politice. Pod pojmem „maďarský faktor“ mám na mysli celý komplex otázek souvisejících se vztahy SR s jižním sousedem, ne tédy pouze menšinovou problematiku, i když ta je jeho podstatnou součástí a tvoří jeho jádro. Vzhledem k malému mocenskému potenciálu samostatného Slovenska se u národně orientované části slovenských politiků prohlubil komplex méněceností a obav o nabystou samostatnost. Z toho pak pramenila doktrína obrany národních zájmů (přesnéj řečeno národních symbolů), která v důsledku rozložení politických sil ve slovenské politice stále dominuje. Vzhledem k tomu, že neodpovídá podmínkám soudobého evropského vývoje, zákonitě se došlo k ostrému střetu nejen s koncepcí modernější orientovaných politiků na domácím kolbišti, ale i s evropskou a světovou demokratickou politickou reprezentaci.

V důsledku vývoje, jenž následoval po rozdělení Československa, byla nařušena i kompaktnost středoevropského prostoru. Nedávná návštěva V. Mečiara v Moskvě a výroky B. Jelcina, směřující k podpoře HZDS v nastávajících parlamentních volbách, byly některými komentátory interpretovány jako důsledek dlouhodobého zahraničněpolitického kursu Slovenska, namířeného proti Západu. Aniž bych se pouštěl do hlubšího hodnocení uvedené diplomatické aktivity, z příkladu jsou na první pohled zjevně dvě skutečnosti: 1) slovensko-ruské vztahy jsou skutečně výrazně lepší, než vztahy Ruska s jakýmkoli dalším státem střední Evropy a možná i ostatními postkomunistickými státy; 2) dobré přátelské vztahy Slovenska s Ruskem evokují soudy, které jsou výrazně bipolární vidění také proto, že vztahy ostatních středoevropských zemí s Ruskou federací jsou odměrené a výpočítavé chladně. Rada komentářů přitom vychází z prevládající teze, že hlavním důvodem rozšíření Severoatlantické aliance je ruská hrozba a politika Slovenska ji tudíž nejenže nerespektuje, ale vstřícnosti vůči Ruské federaci se na jejím zvyšování i fakticky aktivně podílí.

Avašký představitel vedoucích zemí Aliance k realizaci projektu rozšíření připustoval na základě podstatně jiné filozofie. Tím, že s Ruskem podepsali Ustanovující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlant-

ickou aliancí a Ruskou federaci,¹³ jehož největší hodnota spočívá v tom, že definuje cíle a obsah jejich partnerství po vytvoření nové geopolitické situace, položili základy pro evropskou bezpečnostní architekturu příštího tisíciletí. Nemáli však spolu s Madridskou deklarací zůstat pouhým politickým prohlášením, nýbrž spolu s ní se má stát významným vodítkem pro společný postup při budování evropské bezpečnostní architektury, bude nutné, aby se na plnění v nich obsažených ujednání podílely nejen signatářské, ale i ostatní státy, zejména ty, které o členství v NATO usilují. Tim vůbec nechci hodnotit ruskou politiku V. Mečiara jako správnou a vyzývat k jejímu následování. Pouze kritizuj polopolitiku ostatních států střední Evropy vůči Rusku, protože dosud neodpovídá zájmům kontinentální bezpečnosti.

Činím tak proto, že i Severoatlantická aliance očekává od kandidátských zemí, že se budou na sříšcích cíle jejich rozšíření aktivně podílet. Generální tajemník NATO J. Solana tento předpoklad konkretizoval přímo ve vztahu k Rusku: „Chci zde zdůraznit, že si přejeme, aby stejně vztahy k Rusku, jež chceme mít jako NATO a jeho členové, měly také státy, které budou přizvány. Chceme, aby vyuvinuly skutečné úsilí pro solidní, trvalé a dobré vztahy s Ruskem.“¹⁴ (Zdůrazněno aut.) Jak Rusko, tak i Polsko, Maďarsko a Česká republika, by měly současně projevovat odhodlání přispívat k vybudování „stabilní, mirové a nerozdělené Evropy, celistvé a svobodné, ku prospeču všech jejich národů.“¹⁵ Pokud se podaří dosáhnout takto definovaného stavu, jeho pozitivní efekt se nepochybňuje promitne i do jejich vzájemných vztahů.

Avašák snaha evropských a amerických politiků, o prosazování takového vývoje v Evropě, který by z ní vytvořil kontinent míru a spolupráce a v němž by se všechny státy cítily stejně bezpečně, narází i zřejmě ještě rádu let budu narázet na pozůstatky minulosti, z nichž za nejobtížnější překonatelný lze označit přístup k hodnocení mezinárodních vztahů optikou bipolárního vidění. Tendence k tomuto způsobu vnímání evropského vývoje je navíc podporována objektivními problémy, s nimiž se Rusko a další postkomunistické země ve svém reformním úsilí vyrovnávají jen s mimořádnými obtížemi. Pesimisté vycházejí z předpokladu, že se rozdělení Evropy stejně nepodaří zabránit, a proto je již dnes nezbytné dělat takovou politiku, která zabezpečí, abychom byly na té správné straně.

Současné geopolitické postavení Slovenska by na základě této filozofie mělo pro střední Evropu mimořádně negativní důsledky. Připustime-li, že by se evropský vývoj ubíral podle zvláště pesimistického scénáře a v Evropě by došlo k obnovení bipolární a vojenskostrategické konfrontace, největší tihu důsledků vyplývajících z této situace by nesly státy rozprostírající se podél této linie. Pro

¹³ Ustanovující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federaci, Paříž, 27. května 1997. In: Madridský summit NATO, sborník dokumentů, vydala Česká atlantická komise, Praha 1997, s. 79–90.

¹⁴ Mladá fronta Dnes, Praha, 11. 2. 1997.

¹⁵ Ustanovující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federaci, Paříž, 27. května 1997. In: C. d., s. 79.

mnohé Čechy a Slováky by vzniklý stav mohli připomínat podmínky, v nichž žily milióny německých rodin do roku 1989.

Patřím k realistickým optimistům, a proto doufám, že důsledky rozdělení Československa až k této konci nepovedou. Na druhé straně nevyključuji, že dnešní situace ještě není tím nejhorším stadium, v němž by se vztahy Slovenska k ostatním státům střední Evropy mohly očitnout. Jinými slovy – ještě mohou být i horší. Stane se tak tehdì, nebudou-li politici, a to nejen na Slovensku, ale též zejména v Maďarsku a České republice, jakož i v Polsku, ve svých rozhodnutích dostatečnì respektovat křehkost současné geopolitické situace, která se v tomto regionu vytvořila. Budou-li tento fakt ignorovat, budou napomáhat vývoji, jenž by se podobal naznačenému pesimistickému scénárii.

4. Závěr

Rozdělení Československa bylo organickou součástí rozsáhlého procesu všeobecné transformace evropského uspořádání, kterým prochází nejen postkomunistická, ale v podstatě celá Evropa. Tepřve v jeho průběhu se postupnì seznámujeme s hloubkou a rozsahem nezbytných zmèn a s nesmírnou obtížností a všestrannou náročností harmonizace jednotlivých krokù, jakož i se vžájemnou propojeností často neocenkovávaných důsledek v různých sférách života společnosti. Netransformuje se pouze postkomunistické státy, jak se často celá problematika zjednodušenì interpretuje, ale i mezinárodní organizace a celý systém mezinárodních vztahù.

Proč to zdůrazňuji právě u tohoto tématu? Zdá se mi, že mnozí politici ve svých úvahách dostatečnì nezohlednují dynamiku a vzájemnou podmíněnost jevù v tomto dramaticky se měnícím mezinárodním prostředí. V důsledku toho jsou někdy jejich soudy ukvapené a jednostranné, protože často nereflektují vliv zmèn, které již proběhly a dostatečnì nepředvidají efekt těch, pro které se oni rozhodli. Tyká se to zejména politikù v postkomunistických zemích. Mnozí z nich, ač nesou obrovskou politickou odpovědnost, nezřídka neměli ani čas získat nezbytné věcné a metodické znalosti. Nelze se proto divit, že četná jejich rozhodnutí vždy nezapadají do kontextu širších časových a geopolitických souvislostí. Někdy dokonce zakládají perspektivní procesy, které jsou v rozporu s dlouhodobými globálními trendy. Jeden z nich byl nastartován i způsobem, jakým se rozdělilo Československo.

Přesvědčivým důkazem malého pochopení charakteru současnì etapy evropského vývoje byla i snaha některých politických představitelù o jednostranné využívání krátkodobé výhodnějších pozic své zemì k individualistickým akcím, bez ohledu na dlouhodobější zájmy a potřeby celého kontinentu. Byla to forma jistého druhu nacionálního egoismu a elitářské separace, která je v příkrem rozporu s trendem vzájemné závislosti a propojenosti. Sklon k jednostrannosti a malá ochota ke spolupráci jsou příznačnými povahovými rysy

četných politikù postkomunistických zemí. Již před léty to konstatovali i autoři mezinárodního projektu Bezpeènost pro Evropu. Mezi obtížně překonatelné důsledky totalitní minulosti patří i tendenze k nadměrné konfrontaènosti, malá ochota ke konsensu a přehnaná vzájemná podezíravost. Troufám si říci, že část z těchto vlastnosti byla i jednou z prìчин zpùsobu rozdělení Československa.

I dnes jsme svědky toho, že některí politici jakoby pod tìhou každodenních problémù trázejí schopnost pokraèovat v úsilí o dosažení vzdálenějších cílù, k nimž se téměr všichni bezprostřednì po pádu zelezné opony přihlásili. Na prvním místě k nim stále patří sjednocení celé Evropy, i když dnes o dosažení této mety usiluje jen málokdo. V našem středoevropském prostoru se tato vize smìsí s tou, že se souperení o co nejrychlejší zaèlení do EU a NATO. Tim nechci zpochybnit smysl a prospeènost úsilí o získání plnohodnotného členství postkomunistických zemí v těchto integraèních seskupeních. Spíše naopak. Mùlo by být však chápáno komplexnì a jako souèást širšího smìrování. Co evropský sjednocovací proces podkopává, je jednostranný a nacionálně egoistický přistup k téměr institucím pouze jako k synonymùm vojenskobezpeènostních garancí a hospodárské prosperity.

Geopolitické důsledky vzniku dvou samostatných státù uprostřed Evropy se budou prosazovat v kontextu s dalšími procesy, jimž bude kontinent v následujících letech procházet. Cíl bude vývoj v Evropì komplikovanìjší a cíl vice se bude prosazovat tendence návratu k rozdělení kontinentu, tím negativnì se geopolitické důsledky rozdělení Československa projeví jak v podmírkách zajištění bezpeènosti a k prosazování národních zájmù obou následnických státù, tak i v bezpeènostním prostředí celého regionu.

Diskusia k prispevku Vladimíra Lešku (Geopolitické důsledky rozdělení Československa)

Elemír Necej: Mám dve výhrady k argumentaci referujícího. Pri znázornení slovensko-ruských vztahov uvnitral dojem, ako keby išlo o partnerstvo dvoch rovnocenných strán. V tomto případě však o nič také nejde. Nech už sa na Rusko pozeráme s dôverou alebo nedôverou, musíme priznať, že v případě Ruska ide o koncepciu vonkajšej a zahraniènej bezpeènosti, ktorá má za sebou dlhú tradici. V případě Slovenska ide o zahraniènú politiku, ktorá je súborom neùivitelných, zmatených krokov a je fažké vyzpoperovať tu vòbec nejakú koncepciu zahraniènej politiky. Je dokonca fažké vyzpoperovať hoci len ekonomickú koncepciu politiky voči Rusku. Ak by som to mal vyjadriť tvrdìše musíme povedaù, že dnes za daného stavu Slovensko jednoducho žiadnu zahraniènú politiku nemá. Druhá výhrada sa týka vašej obavy z vytvárania nových deliacich čiar v Evropì. Nie som si istý, či geopolitické vákum predstavuje lepší spôsob vytvorenia európskej bezpeènosti než jednoducho rozšírenie NATO, ktoré samozrejme bude znamenaù isté posunutie hraníc.

Vladimir Leška: K prvej otázke, resp. prvej výhrade azda ľafko, že som nehovoril o partnerstve Slovenska s Ruskom. Vyjadri som skôr obavu, že by som si mal trúfnúť hodnotiť slovenskú ruskú politiku, pretože to je problém, ktorý si zasluhuje väčší priestor. Iba som naznačil, že aktivity Slovenska, resp. iniciatívy jeho premiéra smerom k Rusku sú hodnotené tak, ako som povedal. To vyzoláva po prvé dojem, že slovenská politika voči Rusku sa niekedy vníma ako partnerstvo. Súhlasim s tým, že v danej situácii sa o partnerstvye dôľža len ľafko hovorí, pretože ide o dva neporovnateľné štáty z hľadiska celého radu parametrov. Upozornil by som skôr na to, že táto politika sa vníma negatívne najmä preto, že ostatné štáty stredoeurópskeho regiónu robia voči Rusku skôr odmeranú politiku, v ktorej sa dá pozorovať určitá chladná kalkulácia, týkajúca sa najmä hospodárskych vzťahov. Možem to prirodzene najlepšie dokumentovať na príklade Českej republiky. ČR tiež nemá nijakú „ruskú politiku“. Je to vidno aj na stránkach odborných časopisov, ako napr. Medzinárodnej politiky. Českí experti tomuto problému venujú veľa pozornosti a upozorňujú na skutočnosť, že taká politika českej zahraničnej politike chýba. Závažnosť otázky spočívá v tom, že práve stredoeurópske krajinby by mali túto politiku jasne formulovali. Pozitívne kritické zhodnotenie si naopak zasúlia polsko-ruské vzťahy, ktoré boli v minulom roku predmetom grantového výskumu Ústavu medzinárodných vzťahov. V týchto dňoch vychádza vysledná publikácia pod názvom „Poľsko-ruské vzťahy a ich vplyv na stredoeurópsky priestor“. Z výskumu vyplýva, že napriek hlbke historických kontroverzií medzi Poľskom a Ruskom si poľská politická elita dobre uvedomuje úlohu Ruska v európskom bezpečnostnom systéme. Tým, že sa Poľsko stáva členom NATO, umožňuje tejto krajine, aby sa voči Rusku pohybovalo v polohe normálneho vzťahu, aby historickej reminiscencii nezaťažovalo súčasnosť a aby sa rusko-poľská politika odviedla ako politika medzi dvoma štátmi, ktoré nemusia niesť záťaž minulosť. Vyplýva to logicky z toho, že pozícia Poľska ako člena NATO bude vo vzťahu k Rusku oveľa stabilnejšia a nikto nebude musieť poľských politikov podoznievať za toho, že vo svojej politike voči Rusku zohľadňovali svoje výhody na úkor spojencov. V tomto smere by som odpovedal aj na druhú výhradu. Neformuloval som svoju referátovú tézu v tom zmysle, že rozširovanie NATO je negatívny proces. Iba som upozornil, že práve pri rozširovaní NATO musime brať do úvahy nielen obavy pôvodne vyjádrované kandidátskymi krajinami (v pozadi vždy s ruskou hrozobrou), ale je treba vidieť aj siri filozofický rozmer rozširovania NATO. Ten nespocíva iba v tom, že tri krajiny sa dostanú do Aliancie. Siri rozmer spočíva v tom, že stabilita sa posúva smerom na východ a tento posun prispieva k stabilité celého regiónu. Súčasťou rozširovania nie je preto len prijatie prvých troch členov. Rozširovanie sa stało možným až vtedy, keď sa vydierili partnerské vzťahy medzi NATO a Ruskom. A o tom je Základujúci akt. Také čápanie rozširovania NATO a ďalšieho zlepšovania vzťahov medzi NATO a Ruskom nie (ako hovorí J. Solana) v žiadnom prípade podliezaním sa ruskému medvedovi.

Jaroslav Kuča: Česká republika je pre Slovensko najväčším obchodným partnerom. Zaujímal by ma referentov názor, či po vstupe ČR do EÚ bude možné ešte uchovať colnú úniu medzi Slovenskom a ČR a aký osud očakáva Vi-segrádsku skupinu.

Vladimir Leška: Táto otázka neznepokojuje len ľudí na Slovensku, ale aj ľudí v Českej republike. Rozširovanie EÚ totiž všeobecne predpokladá, že noví členovia sa budú musieť vyviazať zo zmlúv obchodného charakteru, ktoré mali s krajinami – nečlenmi EÚ. To nie je otázka len colnej únie, je to aj otázka CEFTY a ne-týka sa len Českej republiky, ale aj Poľska a Maďarska. Som však presvedčený, že proces prijmania do EÚ nebude pokračovať tak rýchlym tempom, aby sme už pomýšľali na budovanie hranič schengenského charakteru na Morave. Domnievam sa, že rokovania o prijimaní do EU – až keď sa už začali – budú pokračovať najmenej do r. 2005, možno až do r. 2010. V dôsledku toho tu vzniká dosť veľký časový priestor na to, aby sa tieto otázky s predstihom dali riešiť. Samozrejme, že ak by sa EÚ rozšírila o ČR a Slovensko by zostało mimo, uskutočnil by sa ten negatívny scenár s tým, že ČR by ako člen EÚ musela robiť vo vzťahu k SR to isté, ako Rakúsko: Posilniť svoje vonkajšie hranice, ktoré by už boli hranicami EÚ a na základe toho by pravdepodobne všetky doterajšie výhody ako malý poľháričky styk a colná únia museli ísť bukom. Avšak do momentu, keď sa ČR stane členom EU sa podľa mňa už vydierí otázka Slovenska. Ako hovoria slovenskí predstaviteľia, Slovensko spĺňa hospodárske i legislatívne kritériá prijatia najmenej na takej úrovni ako ostatné krajinby, s ktorými EÚ rokuje o integrácii. Iba v oblasti politických kritérií uložených kodanským dokumentom sú stále ešte niektoré nedostatky. Sú to teda nedostatky takého charakteru, ktoré možno odstrániť v priebehu krátkeho časového obdobia. Ak sa to podarí, prijmacie procesy by mohli začať aj so Slovenskom. Stretávame sa tu s dvoma časovými dimenziami, ktoré sa môžu navzájom priblížovať. V tejto súvislosti upozorňujem ešte na jeden moment. Mali by sme k týmto javom medzinárodných vzťahov pristupovať ako k dynamickému procesu. Niekedy hovoríme o prijimaní nových členov do NATO so zreteľom na jeden termín. Kým sa však k tomuto termínu dopracujeme, situácia sa môže podstatne zmieniť. V procese transformácie sa nachádzajú len postkomunistické krajinby, v tomto procese sa nachádzajú aj medzinárodné inštitúcie. Proces transformácie potom zasahuje aj do našich úvah, my však nemôžeme odhadnúť všetky súvislosti budúceho vývoja. Môže sa preto ľahko stať, že vývoj neodhadujeme správne. Stáva sa to najmä našim politikom, ktorí pred sebou majú predovšetkým bezprostredné ciele, teda nie vždy tie ďalešie, siriše a hľašie. Z tohto zomrého uhľa potom prijímajú rozhodnutia, ktoré o niekoľko málo rokov spôsobujú nové vážne problémy, s ktorými sa spoločnosť ľafko vyrovňáva.

Vladimír Kmec: Z teoretických úvah, ktoré som si v rámci rôznych diskusii mohol na Slovensku vypočuť, vyplýva jeden veľmi závažný axióm. Slovensko by vo svojom prostredí nemalo dospieť k situácii, kedy by fakt, že sa Slovensko

nedostalo do NATO, bol chápany ako anomália, ako začiatok procesu, v ktorom Slovensko vytvára prvé odlišnosti v porovnaní s troma susednými krajinami. Scénár, že by sme sa nedostali do EÚ spoločne s našimi susedmi, ktorí sa už prepracovali do prej skupiny, zvyšuje nepochybne odlišnosť medzi Slovenskom a okolitými troma štátmi. Považujem to za veľmi významný faktor pre budúci vývoj SR v oblasti národného bezpečenia. Ak sa diskusie odvijajú od vzťahu nášho neúspechu integrácie do NATO argumentáciou, že zóna stability sa priblížila k Slovensku a tým sa zvýšila jeho bezpečnosť, v oblasti EÚ nájdeme mnoho argumentov, ktoré hovoria opak.

Peter Barták: Ukázal by som, ako sa moja poznámka k referátu Radbouda van den Akkera dá spojiť s diskusiou k tomuto referátu. Zaujalo ma zdôraznenie potreby prekročiť národné záujmy. Kolektívna obrana už nepredstavuje len obranu teritória dnych hodnôt, toto teritórium treba prekročiť. Súvisí to s tým, že dnes nemôže žiaden štát sám osebe zaručiť svoju bezpečnosť absolútne – pravdaže, za istých okolností s jednou výnimkou. Všeobecne však nejestvuje možnosť zaručiť komplekne a všeestranné bezpečnosť a obranu ani presadzovaním svojich národných záujmov na úkor iných štátov. Číze len hľadaním kompromisu a čiastočnej rezignácie na svoje národné záujmy a súčasné prijímaním iných hodnôt. Referátová téma ma priviedla k tomu, že po rozdelení ČSFR sa na týchto dvoch štátach prejavila skutočnosť, že začali hľadať svoju identitu a definovať svojich národných záujmov. A ni dnes nemá Slovensko presne definované národné záujmy tak, ako ich majú USA alebo napr. Nemecko. A to vobec nehovoríme o národných bezpečnostných alebo obranných záujmoch. Etapa prekročenia národných záujmov je preto ešte len pred nami. Ak budem ilustrovať tento problém na príklade tretej otázky referenda, potom pre veľkú časť Slovákov prijatie Slovenska do NATO nie je zlúčiteľne s predstavou, že by slovenský vojak mal byť pritomný aj povedzme v Holandsku alebo Turecku. Tie isté rozpaky sa objavili zoči voči možnosti existencie základni NATO na slovenskom území, ktoré by pritom paradoxne predstavovali vlastné pomoc členských štátov NATO Slovensku. S ohľadom na význam geopolitickej a geostrategických faktorov si neryším, že by ich význam poklesol. Rozpad bipolarity a prechod k multipolarite v súvislosti s koncom studenej vojny vedie totiž aj k istému návratu k predjadrovému obdobia. To je pozitívny fenoménom najmä preto, žejadrové zbrane zo strednej Európy zmizli a jedného dňa možno zmiznú z celej Európy. Ak by sme chceli klasifikovať možné eskalácie vojen od tej bez ozbrojeného boja až po ten deviaty – vojnú so všetkými prostriedkami s hrozou použitia jadrových zbrani – alebo dokonca desiaty stupeň – vojnú so všetkými prostriedkami vrátane jadrových. Treba si uvedomiť, že hrozba jadrovej vojny bola v istých okamihoch – v 60. či 70. rokoch – celkom reálna, či už vezmem do úvahy krízu okolo Kuby, euroraket, Berlina. Táto hrozba sa postupne strácalala a dnes predstava, že by existovala hrozba jadrovej vojny, nie je reálna. V súčasnosti sa považuje dokonca za najmenej reálnu hrozbu pre Európu. To znamená, že sa vraciame za existenciu horizontu jadrových zbrani

do obdobia uvažovania o faktoroch, ktoré boli aktuálne v predjadrovom čase. Sem patria aj geopoliticke či geostrategické faktory.

Vladimír Leška: Hovoril som sice o tom, že geopoliticke a geostrategické faktory sú menej významné ako v minulosti, ale nie preto, že sa znova zvyšuje pravdepodobnosť vedenia konfliktov bez použitia jadrových zbrani a vzrást nebezpečenstvo pod úrovňou konvenčnej vojny. Hovoril som o týchto faktoroch, pretože som presvedčený, že vojenské riešenie medzinárodných vzťahov – najmä v európskom regióne – bude stále menej častejšie používané. Bude totiž neefektívne a drahšie ako riešenie iných, nevojenskymi prostriedkami. Tie nevojenské prostriedky, hlavné hospodárske, politické, diplomatické, ziskávajú na hodnote. Napr. na Balkáne sa sice stále používajú vojenské prostriedky na riešenie konfliktov, ale to predsa len nebolo riešenie konfliktov medzi štátmi, ale vnútri štátov. Prvé použitie ozbrojených sil v balkánskej vojne sa udialo ešte v rámci jednotného štátu. Aj ak pripustíme možnosť vojnového riešenia sporov v Kosove, zasa to bude problém v rámci určitého štátu. Takže som o znižení významu geopolitickej a geostrategických prvkov hovoril v súvislosti s Českou republikou a Slovenskom.

Vladimír Kmec: Ak hovorime o geopolitike a nových trendoch, rozpad ČSFR znamená pre geopolitiku mierovú zmenu hraníc. Dovtedy sme z dejín poznali predovšetkým zmeny hraníc, ktoré sa udiali na základe vojnových, ozbrojených akcii. Rád by som vedel, aký význam referent pripisuje tomuto elementu pre trendy geopolitiky v 21. storočí. Má ešte vobec nejaký význam?

Vladimír Leška: Kultivovaný rozchod týchto dvoch dnešných štátov je dôkazom, že ak sa politici dohodnú, môžu sa štaty i rozchádzať. Nemyslim si pritom, že rozchod sa uskutoční optimálnym spôsobom. Charakterizovala ho rýchlosť a snaha realizovať krátkodobé politicke záujmy. To v dlhodobejšej perspektive poškodilo obe národy. Riešenie, ktoré česki a slovenskí politici použili, je však možné jednoznačne uviesť ako pozitívny príklad. Nie som si ale istý, či toto riešenie môže slúžiť ako vzor pre budúce vzťahy v procese globalizácie. Prevláda totiž proces integrácie a snaha o ďalšiu dezintegráciu a fragmentáciu sa v podmienkach iných štátov ukáže ako málo efektívna a anachronická a nebudé zodpovedať cieľom integračných procesov, ktoré sú založené na procese globalizácie. Čo sa však udialo, sa udialo a netrúfi mi odhadnúť, ako by to dopadlo, keby sa to bolo neudialo. V knihe slovenského novinára Karola Wolfa je použitá formulácia: „S odstupom času musí aj ten najzáverečnejší Čechoslovák užiť, že pokiaľ by v roku 1992 občania rozhodli o zachovaní spoločného štátu, rozpadol by sa nakoniec za veľkého treskotu a určite nie v pokoji a možno dokonca ani v mieri“. S tým možno fažko polemizovať otázke samotného rozpadu, ale domnievam sa, že keby politici neboli z rôznych ideologických tabuov, tak by sa boli mohli dohodnúť na efektívnejšej forme rozdelenia a efektívnejšej forme budúceho spolužitia týchto štátov. Ale pretože Mečiar

predstavoval jeden vyhraný pôl politiky vo vtedajšom Československu a Klaus druhý, nemohli sa tieto dva pôly dohodnúť na efektívnej forme budúcej koexistencie. Tento hlboký rozkol bol zrejme potrebný, ale ďalej už môžeme hovoriť iba v rovine „keby“, „keby“. To „keby“ bolo dané pomerom sil, ktorý vzíšiel zo slobodných volieb, kde sa rozhodovali občania. Politici sice na rozdelenie štátu mandát nemali, ale tým, že sa vďaka vysokému počtu hlasov dostali do celá vládnucich garnitur, ziskali potrebný priestor. Mohlo to byť aj inak, ale „keby“ v histórii neplatí.

Peter Volten: S poňatím geopolitiky mám určitý problém. Geopolitika je skôr staromódnym prístupom k interpretácii javov. Vefmi je zviazaná s vojensko-bezpečnostnými otázkami a vefmi je spojená aj s bývalou studenou vojnou. V myšlien mnohých ľudí je však geopolitika stále zafixovaná ako hodnotný prístup k bezpečnosti. V myšlien takých Holandánov, Francúzov či Nemcov bola geopolitika tradične spojená s faktorom teritória, to však už dávno nie je ten najdôležitejší faktor. Američania pristupujú k zahraničnej politike prednoste v strategických terminoch, ešte lepšie povedané v geopolitických strategických terminoch. Čím viac sa v Európe posúvate na východ, tým viac sa zdôrazňuje geopolitika. Je to dané obavou zo straty územia, čiže starým, klasickým prístupom k otázkam bezpečnosti a obrany. Lenže pre Západnú Európu, ktorá si vytvorila spoločenstvo založené na skutočnej bezpečnosti, je geopolitickým faktorom územia celkom zanedbateľný faktor. Moc Nemecka nespôciva v tom, že Nemecko po znovuzjednodušení teritoriálne expandovalo, ale preto, že tento štát predstavuje ekonomickú a finančnú mocnosť. To isté platí o Holandsku, alebo povedzene o Tajvane či Honkongu. Ich význam vo svete vôbec nespôciva území. Prirodzené sa názory na tieto otázkay rôznia. Pre Poľsko sa problém javí aj dnes inak, pretože v celych poľských dejinách bolo teritórium vždy nesmerné dôležité. Takže v našom myšlien o bezpečnostnej politike leží hlboká asymetria, ktorá závisí od polohy a od miesta v dejinách. Súčasne sme však nútien prekonávať staromódne poňatia bezpečnosti založené na geopolitike v prospech menej vojenských a viac globalizačných aspektov: ekonomiky, financií a ďalších činiteľov, pre ktorých hranice nemajú význam a snažíme sa zavŕatiť sa hranic. V politike, najmä v bezpečnostnej politike sice stále žijeme s vedomím hraníc, ale malí by sme si uvedomí, že aj tu by sa význam hraníc mal zmenšovať. Ak rokujete s generálnym štábom v Moskve, pohybujete sa stále ešte v geopolitike. Nanešťastie treba priznať, že globalizácia v bezpečnosti v podstate neexistuje. Bezpečnosť je definicou regionálna, lokálna a nachádzame sa preto pri všetkých globalizačných pokusoch stále ešte v konfúznom svete. Sme stále ešte hlboko zakorenení v európskych dejinách a v studenej vojne. Ale každému by malo byť jasné, že geopolitika už nie je tou vefkou tému ako kedyksi.

Vladimir Leška: Ja sám som pri príprave svojho prispevku mal najväčšie problémy vysporiadať sa najmä s týmto termínom. Keď človek začne s geopol-

politikou, pracuje koniec koncov s teóriami, ktoré viedli k Mein Kampfu a dôsledkom, ktoré z toho potom vyplynuli. Dnes sa však termín, kategória „geopoliticák“ zaužíval prínamenom v našom prostredí takým spôsobom, že sa chápae skôr ako geografické, priestorové vnímanie určitého pôsobenia mocnosti a vobeč zainteresovaných štátov. V tomto zmysle možno používať geopoliticák jazyk napr. vo vzťahu Slovenska k Maďarsku – Slovensko ako sused, ktorý sa teritoriálne zmenší a zmenší sa tak jeho možnosti ovplyňovať niektoré skutočnosti diplomatickou cestou tak, ako mohla robíť bývalá ČSFR atď. Druhou vecou je, že geopolitika vytvára dojem, aby šlo o priestorové ieňenie problémov. Mali by sme však pridať ešte časovú, dynamickú dimenziu.

Gabriel Kopecký: Geopolitika by sa nemala obmedzovať na teritoriálny problém, mala by sa dotýkať globálnych aspektov bezpečnosti a globálnej politiky. Hoci sme malá krajina, mali by sme aj pri použíti geopolitickej terminológie myšlieť a hovoriť v celeurópskej súvislosti. Ak v minulosti štát proti sebe dva znepríjemnené bloky – NATO a Varšavská zmluva –, dnes je najväčším problémom NATO neistota. Neistota v tom, aký je potenciálny protivník, aký je silný, odkiaľ prichádza, prečo prichádza. To sa nedá neplánovať, ak protivníka nepoznáme aj s jeho rozmermi, jeho možnosťami a nemôžem si tak prípraviť plán na odvetnú akciu, resp. na flexibilnú a adekvátnu reakciu.

Peter Osváth: Dovolil by som si polemizovať s referujúcim v jednej otázke, keď konštatoval, že čo sa týka rozdelenia ČSFR, mali významné politické strany v Česku, resp. na Slovensku mandát k rozdeleniu republiky tým, aký výsledok voľby priniesli. Nebolo to tak. Mandát určitému konaniu politických strán je daný len tým, akým programom oslovovali svojich voličov pred voľbami. Ak ani jedna z týchto dvoch rozhodujúcich politických strán nemala v programe rozdelenie spoločného štátu, potom ho nemali ani po voľebnom významstve. Čo sa týka správnosti tohto konania – nepolemizujem vôbec o tom, či to bolo dobré alebo zlé – od rozdelenia nás deľi príliš krátka doba, než aby bolo možné z historického hľadiska posudíť pozitíva alebo negatíva tohto konania. Začiat uplynulo len šesť rokov a miera správnosti či nesprávnosti sa historicky ešte nedá zhodnotiť. Vo veci samotného mandátu však treba povedať, že obe politické sily na rozdelenie mandát nemali. ODS presadzovala vo svojom programe zachovanie federatívneho štátu, na Slovensku ponúkalo HZDS hned štyri varianty s tým, že občania v referende rozhodnú, ktorý variant bude významná politická síla presadzovať. Pripomienem, že už v roku 1991 prišiel jeden slovenský politik s tézou, že Slovensko by malo mať po začlenení do vtedajšieho Európskeho spoločenstva vlastnú stoličku a vlastnú hviezdičku. Narážal na to, že by sme sa mali sice usilovať o vstup do Európy spoločným úsilím, ale každý by v nej napokon mal mať vlastné zastúpenie. Tým načrtol pre budúcnosť určitú viziu integrácie Slovenska. Je paradoxom, že práve tento politik, ktorý s touto myšlienkom prišiel, je obviňovaný takzvanými štátotvorcami, že vlastne nepodporoval osamostatnenie Slovenska. Aj v tomto prípade ukáže až história, či tato

myšlienka bola správna a či nepredbehla konanie a myslenie v súčasnosti. Zatiaľ možno konštatovať toľko, že po rozdelení ČSFR Slovenská republika spomala svoj integračný proces v porovnaní s Českom a je preto možné polemizovať o tom, či by nebolo bývalo vhodnejšie, keby bolo Česko-Slovensko postupovalo pri integrácii spoločne a keby potom volilo formu osamostatnenia až na prahu integrácie.

Vladimir Leška: Pri vyslovení slova „mandát“ som mal prirodzene na myšli predstaviteľov, ktorých zvolili preto, aby konali. Explicitne samozrejme nedostali mandát na rozdelenie, ale tým, že sa stali predstaviteľmi najsielnejších politických subjektov a nedokázali sa dohodnúť – Klaus chcel pevnú federáciu a to zase odmietaла slovenská strana –, nevideli inú možnosť ako rozdelenie. Zostane už paradoxom, že Slovenská národná strana, ktorá ako jediná vplyvná politická sila mala rozdelenie v svojom programe spinila svoj volebný program s niekoľkými percentami hlasov, ktoré pri voľbách dostala. Ostatné aspoň trchu významné strany vtedajšieho Československa tento bod v programme nemali.

Milan Šmida

PERSPEKTÍVY SPOLUPRÁCE SLOVENSKEJ REPUBLIKY AKO ASOCIOVANÉHO PARTNERA ZEÚ

V súlade so zámerom organizátorov seminára sa pokúsim obrátiť pozornosť na vývoj v ZEÚ a podnetiť dialóg o potenciáli, ktorý pre budúce usporiadanie pomery na európskom kontinente predstavuje táto medzinárodná organizácia. Vo vymenovanom čase sa sústredim na charakteristiku základných prístopov Slovenskej republiky, jej ministerstva obrany k prebiehajúcej adaptácii v ZEÚ, ktorá by mala vytvoriť podmienky na realizáciu jedného z dlhodobých cieľov zahraničnej a bezpečnostnej politiky a umožniť integráciu Slovenskej republiky do tejto inštitúcie.

Na základe vlastných skúseností môžem potvrdiť, že sa na Slovensku v diskusiah o bezpečnostnej architektúre a budúcom usporiadaniu bezpečnostných pomerov v Európe neverovala vždy dostatočná pozornosť poslaniu a potenciálu ZEÚ. Prístupy k politickým a vojenským aspektom pozície asociovaného partnera ZEÚ boli v rokoch 1994 až 1996 ovplyvňované prednostou pozorosťou premenám v NATO a zainteresovanosťou SR na priprave rozhodnutí o rozsirení Aliancie.

Tento stav určite ovplyvňovala aj komplikovanosť vnútorných premien ZEÚ na akcieschopný organizmus a prevládajúci pesimizmus niektorých partnerov medzi členskými krajinami v hodnotení perspektív ZEÚ.

K určitému obratu a pozornejšiemu sledovaniu vývoja v ZEÚ začalo dochádzať v druhej polovici roku 1996. Medzi dôvody postupného obratu v pristupoch k ZEÚ možno celkom určite zaradiť poznatky o klesajúcich priležitostach na zaradenie SR do prejšej skupiny adeptov členstva v NATO. V dosledku chybnej analýzy sa dokonca začalo v minulom roku v niektorých politických kruhoch na krátky čas uvažovať o členstve SR v ZEÚ v spojitosti s členstvom v EÚ ako o alternatíve členstva v NATO. Medzi argumentmi sa objavil i názor o tom, že kým rozširovanie Aliancie Ruská federácia rozhodne odmietla, postoj k prípadnému rozsireniu ZEÚ nemá takú kategorickú podobu.

Z hľadiska nastolenej problematiky však nie je potrebné podrobnejšie rozoberať ďalšie súvislosti a okolnosti týchto názorov. Na objasnenie súčasnej pozície ministerstva obrany je dôležitejšie to, že sa nám po berlínskom zasadnutí NAC v roku 1996 podarilo hlbšie preniknúť k podstate a určujúcim tendenciam v transatlantických vzťahoch, pochopíť širšie súvislosti formovania európskej bezpečnostnej identity a zareagovať včas na to, že vzťahy na osi NATO-ZEÚ-EÚ dostávajú novú dimenziu.

Vývoj udalostí v roku 1997 plne potvrdil predpoklad o tom, že diskusie o bez-

pečnosnej architektúre dostali aj pod vplyvom reálnej situácie praktický politický rozmer v podobe konkrétnych akcií, ktoré mali preveriť funkčnosť kooperatívneho modelu európskej bezpečnosti. Na podporu týchto konštatovaní môžem uviesť, že sa na ministerstve obrany od zasadnutia Rady ZEÚ v Ostende veľmi pozorne sledoval vývoj v ZEÚ a prikladá veľký význam príprave na jednotlivé rokovania Rady i ich výsledkom.

Týka sa to predovšetkým rokovania v Paríži a Erfurte v roku 1997, keď pod predsedníctvom Francúzska a SRN nastal v ZEÚ k zreteľnému posunu na úseku inštitucionalizácie vzťahov ŽS s EÚ a NATO, v názoroch na rozvoj operačných schopností ZEÚ a vo vytváraní podmienok na účasť asociovaných partnerov v Petersberských operáciách pod vedením ZEÚ.

1. Prístupy Ministerstva obrany SR k procesu adaptácie ZEÚ a hodnotenia dosiahnutých výsledkov

Slovenská republika je v súlade so svojimi záujmami zainteresovaná na zvýšení zodpovednosti Európanov za dianie na kontinente, za jeho stabilitu a bezpečnosť. V súvislosti s vývojom od roku 1997 (zvlášť keď vezmeme do úvahy výsledky summitu NATO v Madride a augustového zasadnutia Európskej rady v Amsterdame), sa domnievame, že je potrebné vziať do úvahy pokračujúcu späťosť záujmov západných krajín a rešpektovať ďalšie prehľanie vzťahov na osi EÚ-ZEÚ-NATO. Tento vývoj významne modifikuje východiskové podmienky na formuláciu integračnej stratégie adeptov členstva v týchto západných strukturach medzi krajinami strednej a východnej Európy.

Zdá sa nám, že po obsiahlych diskusích napriek námetkam viac proatlanticky orientovaných a niektorých neutrálnych krajín prevládli názory podporujúce posilňovanie politických integráčnych väzieb v Európskych spoločenstvách a inštitucionalizáciu vzťahov EÚ a ZEÚ. Z hľadiska vývoja vzťahov medzi EÚ a ZEÚ to znamená okrem iného rešpektovať aj to, že ZEÚ sa stáva stále viac integrovanou súčasťou vývoja v EÚ a svojim poslanním tenduje:

- k podpore spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ s definovanou obrannou dimenziou,
- k funkcií, ktorá umožní sprístupniť príslušný vojenský a operačný potenciál pre spoločnú obrannú politiku.

Významou je v tomto smere tendencia postupného prebudovania ZEÚ na obranný komponent EÚ a formovania schopnosti plniť úlohy spojené s riešením krízových situácií, vrátane udržiavania mieru a humanitárnych operácií.

Na základe predpokladaného vývoja očakávame, že k posilneniu vzájomných väzieb ZEÚ a EÚ budú prijaté opatrenia, ktoré umožnia:

- ďalej rozvíjať spoluprácu orgánov EÚ a ZEÚ, zosúladíť činnosti súvisiace s pôsobením predsedníckych krajín a prácou sekretariátov,

- právne vymedziť vzáhy medzi príslušnými orgánmi EÚ a Plánovacou skupinou ZEÚ, Situačným centrom ZEÚ a Satelitným strediskom ZEÚ,

- zdokonaliť koordináciu procesov konzultácií a prijímania rozhodnutí v kriзовých situáciách,
- rozvíjať spoluprácu v oblasti vyzbrojovania v rámci Skupiny pre výzbroj ZEÚ (WEAG) s cieľom racionalizať európsky zbrojársky trh.

Uvedomujeme si, že práce na spoločnej obrannej politike EÚ a posilnenie inštitucionálnych väzieb medzi EÚ a ZEÚ boli umožnené vyriešením námetok niektorých členských krajín súvisiacich s potrebou rešpektovať špecifické záväzky vyplývajúce z ich príslušnosti k NATO (Dánsko, Veľká Británia). Tento výsledok je možné považovať za úspech spolupráce kontinentálnych členov EÚ a ZEÚ, predovšetkým Francúzska a NRS, ktoré boli predsedníckymi krajinami ZEÚ v roku 1997 a zároveň naznačuje určité posuny v prístupoch Veľkej Británie vo vzťahu k EÚ po voľbách v tejto krajine.

Nemenej významný je vývoj vzťahov medzi NATO a ZEÚ. Vieme, že jedným z dôležitých cieľov adaptácie NATO je vybudovanie ESDI a proces by mal vyučiť do vytvorenia efektívnych vojenských sil a európskeho vojenského velenia pripravených pôsobiť pod politickou kontrolou a vedením ZEÚ. Poskytnutie kapacít NATO pre operácie pod vedením ZEÚ je klúčovým aspektom operačných schopností ZEÚ a praktickej aplikácie ESDI.

Za povšimnutie stojí realizmus a pragmatizmus, s ktorým sa vyriešili diskusie o poslani a vzťahoch obecích inštitúcií. Som presvedčený o tom, že proces vyučí do vytvorenia efektívnych vojenských sil a európskeho vojenského velenia pripravených pôsobiť i pod politickou kontrolou a vedením ZEÚ.

Za významný impulz pre rozvoj operačných schopností ZEÚ považujeme schválenie spoločného dokumentu NATO/ZEÚ o koordinácii výcvikových programov.

V ďalšom období očakávame, že sa spolupráca medzi ZEÚ a NATO zameria na:

- zdokonalenie mechanizmov a procedúr kriзовého manažmentu, aktualizácia skúseností získaných v operáciách a počas cvičení,
- formovanie schopnosti reagovať na rozmanité kriзовé situácie a optimálne uplatnenie dostupného vojenského a obranného potenciálu,
- definovanie zásad použitia ozbrojených sil štátov ZEÚ v operáciách pod národným alebo mnohonárodným velením, požiadaviek na interoperabilitu výčlenovaných sil,
- rozšírenie a zdokonalenie výcviku a cvičení,
- rozvoj spravodajských schopností a všeobecné uplatnenie možností Situačného centra ZEÚ a Satelitného strediska ZEÚ.

Na základe výsledkov posledných rokovania Rady ZEÚ je možné vyvodíť, že ZEÚ v priebehu roka 1997 nastúpila cestu praktickej realizácie cieľa zameraného na postupnú premenu ZEÚ na európsku politicko-vojenskú inštitúciu pripravovanú pre širokú škálu akcii kriзовého manažmentu s použitím sil a potenciálu členov ZEÚ na národnjej alebo mnohonárodnej báze s podporou kapacít NATO.

Predpokladáme, že sa zvláštna pozornosť bude nadalej venovať príprave postupov umožňujúcich účasť asociovaným členom a pozorovateľom na aktivitách súvisiacich s rastom operačných schopnosti ZEÚ, že sa asociovaní členovia budú podieľať ako plnoprávni členovia na tých programoch a operáciach, do ktorých prispiejú konkrétnou účasťou.

Z hľadiska strategických záujmov Slovenskej republiky v kontexte s vývojom v roku 1997 vo vzťahu k ZEÚ bude teda správne vziať do úvahy:

- rozhodnutia orgánov EÚ o spoločnej obrannej politike a celkovú dynamiku tendencií predznamenávajúcich integráciu ZEÚ do EÚ ako obranného komponentu, ktorý spriestupní EÚ požadovaný vojenský a obranný potenciál pre širokú škálu potrieb kolektívnej obrany a križového manažmentu,

- rozhodnutia orgánov ZEÚ a NATO, ktoré umožnili vytvoriť inštitucionálne základy na rozvoj ESDI a praktickú aplikáciu jej potenciálu, a tým vyjasniť pozíciu ZEÚ v európskej bezpečnostnej architektúre,

- smerovanie a dynamiku vývoja na úseku operačných schopností ZEÚ, kľúčový význam praktickej aplikácie návrhu CJTF pre rozvoj operačnej výkonusť ZEÚ,

- reálnosť procesov súvisiacich s rozšírením priestoru pre účasť asociovaných partnerov na aktivitách ZEÚ, ktoré v konečnom dôsledku znížia rozdiely medzi štátmi uplatňovanými v ZEÚ a vytvárajú podmienky na systematickú prípravu na plnenie vojenských, obranných úloh a angažovanosť krajín usilujúcich o členstvo v EÚ a ZEÚ,

- kompatibilitu premien v obrannej a vojenskej oblasti NATO s perspektívnym postavením a úlohami ZEÚ.

Slovenská republika podporila tieto vnútorné premeny v ZEÚ a zaradila sa medzi tie krajinu, ktoré zdôrazňovali potrebu prijať opatrenia na rozšírenie priestoru pre účasť asociovaných partnerov na formovaní nového postavenia ZEÚ v európskej bezpečnostnej architektúre.

2. Podmienky na rozvoj spolupráce SR a ZEÚ

V prvom rade oceňujeme schválený dokument o účasti asociovaných partnerov na operáciach v zmysle Petersberskej deklarácie. Schválený dokument na zasadnutí Rady ministrov ZEÚ („Praktické ustanovenia o zapojení asociovaných partnerov do petersberských operácií“) vyjasňuje zásady a postupy účasti vyčlenených súčasťov asociovaných partnerov ZEÚ v súlade s ich štatútom v operačiach a úlohách charakterizovaných Petersberskou deklaráciou (ďalej len „operácie ZEÚ“).

Slovenská republika v záujme podpory svojej pozície asociovaného partnera ZEÚ výčlenila pre prípad účasti v humanitárnej operácii ZEÚ jednu polnú pochybnú nemocnicu so 6-mesačným obdobím potrebnym na jej prípravu na nasadenie do operácie. Toto vyčlenenie sú Armády SR bolo koncom roka 1997 orgánom ZEÚ opakovane potvrdené.

Pri zvažovaní účasti Slovenskej republiky a jej ozbrojených sil v operáciách ZEÚ berieme do úvahy, že krízový manažment ZEÚ závisí od uplatnenia mechanizmu spolupráce, výmeny informácií, konzultácií v orgánoch únie a od efektívnej spolupráce s NATO v prípadoch použitia vojenského potenciálu Aliancie. Vychádzame z toho, že zapojenie sa do operácie poskytuje asociovaným partnerom právo zúčastňovať sa na rokovaniah pracovných skupin (politicko-vojenská skupina, skupina vojenských delegátov, skupina pre spoluprácu).

Smie pripraveni poskytnúť potrebné údaje o vojenských silách a v prípade potreby doplniť údaje o registrovaných vyčlenených silach. V tejto súvislosti očakávame, že príslušné orgány ZEÚ budú v ďalšom období:

- pokračovať vo vypracovaní zásad na vymenu informácií, situačných hlášení,

- preskúmať ustanovenia a stav spolupráce s jednotlivými asociovanými partnermi s cieľom podniesť ich zainteresovanosť na zdokonaľovanie pripravy sil preducerských pre operácie ZEÚ,

- zdokonaľovať podmienky na prípravu asociovaných partnerov k účasti na plánovaných operáciach,

- spresňovať informácie o mobilite a logistike vyčlenených sil,

- zároveň očakávame výzvu k stretnutiu národných reprezentantov na prediskutovanie otázok súvisiacich s implementáciou schváleného dokumentu.

Poznatky z prípravy rozhodnutia o účasti Slovenskej republiky na mierových misiach OSN potvrdzujú, že nám za reálnymi potrebami zaostáva systematizácia oblasti križového manažmentu. Doteraz neboli dosťažne využité skúsenosti z účasti jednotiek Armády SR v mierových operáciach a toto konštatóvanie sa týka politickej, legislatívnej, inštitučnej, organizačnej i vojenskej stránky križového manažmentu.

Z pohľadu pôsobnosti MO SR najväčšie fažkosti v príprave rozhodnutia o účasti na mierových operáciach spôsobuje:

- zložitosť a komplikovanosť mechanizmu utvárania politického konsenzu v otázkach súvisiacich s realizáciou deklarovaných programových cieľov vlády SR v oblasti vojenskej podpory mierových iniciatív medzinárodných organizácií,

- zastaraná legislatíva v oblasti križového manažmentu,

- zdlživý mechanizmus utvárania legálnych podmienok na účasť príslušníkov a jednotiek Armády SR v mierových operáciach,

- nejednoznačnosť rozdelenia kompetencií MZV SR a MO SR v príprave rozhodnutia o účasti Slovenskej republiky na mierových operáciach,

- absencia legálne definovanej funkcie Armády SR súvisiacej s jej účasťou v mierových operáciach, ktorá sa prejavuje v pasívite GŠ Armády SR na tomto úseku.

Naznačený stav potvrdzuje akútnu potrebu podniesť systematické riešenia problematiky križového manažmentu na úrovni exekutívnej, ústrednej státejnej správy i v pôsobnosti MO SR. Okrem legislatívnych, inštitučnálnych a organizačných podmienok bude na tomto úseku vhodné usilie podporiť sformovaním ucelenej stratégie vojenskej účasti na mierových iniciatívach medzinárodných

organizácií (OSN, OBSE, NATO, ZEÚ) a doplniť v súlade s touto stratégiou programy výstavby a modernizácie Armády SR.

Uvedené vývojové tendencie kladú kvalitatívne nové požiadavky na prístupy spojené so záujmami Slovenskej republiky vo vzťahu k ZEÚ aj vo vojenskej oblasti. V záujme akceptovania celkovej dynamiky tohto vývoja, zachovania schopnosti MO SR a Armády SR systematicky plniť úlohy v príprave na integráciu Slovenskej republiky do západných štruktúr porovnatelnejne so susednými krajinami predpokladáme, že v ďalšom období bude potrebné:

1. Vo vojenskej a obrannej dimenzii integračnej stratégie akceptovať vývojové tendencie naznačujúce posilňovanie inštitucionálnych väzieb na osi OSN-ZEÚ-NATO a rešpektovať zjednocovanie kritérií a pohľadov na celkovú prípravenosť adeptov na členstvo v jednotlivých západných inštitúciach.

2. Prehodnotiť prístup k požiadavkam vyplývajúcim z prípravy Slovenskej republiky na členstvo v EU, priat opatrenia, ktoré umožnia MO SR adekvátnie reagovať v súčinnosti s ostatnými orgánmi ústrednej štátnej správy na úlohy vyplývajúce z integrácia Slovenskej republiky do EU.

3. V koncepciách a programoch modernizácie systému obrany a Armády SR prihliadať k definovaným požiadavkam NATO a ZEÚ na polyfunkčnosť vojenskej sily ako predpokladu začlenenia národného obranného a vojenského potenciálu do riešenia súčasných otázok súvisiacich so stabilitou a bezpečnosťou európskych krajín, integrácie Slovenskej republiky do západných štruktúr (stupeň praktickej aplikácie uvedenej tézy považovať za jedno z kľúčových kritérií optimality uskutočňovaných premien v pôsobnosti rezortu MO SR).

4. Na základe skúseností s prípravou rozhodnutí a plánovaním účasti sil Armády SR na mnohonárodných mierových operáciach venovať zvláštnu pozornosť rozvoju a standardizácii krízového manažmentu, systematizácii krokov v utváraní jeho legislatívnej, inštitučnej, organizačnej a vojenskej základnej.

5. Uskutočníť revíziu vyčlenenyci si pre účasť v mnohonárodných operáciach, ich štruktúru a programy rozvoja interoperability zosúladí so strategickymi cieľmi Slovenskej republiky a perspektívnym zložením Armády SR (sily okamžitej reakcie, sily rýchlej reakcie, hlavné obranné sily) s cieľom zvýšiť jej celkovú výkonnosť a schopnosť pôsobiť v mnohonárodných zoskupeniaciach.

6. Uskutočníť kroky, ktoré zdokonalia odbornú, technickú prípravenosť a prehľadnú interoperabilitu sil Armády SR vyčlenených na operácie ZEÚ, vrátane modernizácie pojne pohybnej nemocnice.

7. V plánovaní účasti na medzinárodných výcvikových aktivitách a cvičeniach rešpektovať koordináciu krovov NATO a ZEÚ, prednostne uplatniť potenciál, ktorý poskytuje vo vzťahu k praktickému zvládnutiu a uplatneniu mechanizmu krízového manažmentu ZEÚ účasť na cvičení CRISEX.

8. Mimoriadnu pozornosť venovať skúsenostiam NATO zo zavádzania konceptu a doktríny CJTF.

V súlade s odporúčaniami Slovenskej republiky podpori úsilie ZEÚ rozšíriť vzájomnú informovanosť o siliach pripravených na účasť v záchranných, humanitárnych a mierových operáciach a MO SR posilniť väzby s plánovacimi orgánmi ZEÚ.

Diskusia k príspevku Milana Šmidu

(PERSPEKТИVY SPOLUPRÁCE SLOVENSKEJ REPUBLIKY AKO ASOCIOVANÉHO PARTNERA ZEÚ)

Alexander Levčenko: Až doteraz sa ukrajinská zahraničná a bezpečnostná politika zameriavať na vzťahy k NATO. Participoval som na tvorbe perspektív ukrajinské zahraničnej politiky z hľadiska opozičných politických síl pri prezidentských voľbách. Viem si preto predstaviť, že v októbri r. 1999 sa situácia na Ukrajine pri hodnotení bezpečnostnej a zahraničnej politiky môže zmeniť. Ak sa opozícia podari vzvítiť v prezidentských voľbách, bezpečnostná a zahraničná politika sa môže zmeniť práve vo vzťahu k ZEÚ. Žiaľ, zatiaľ sme boli svedkami nedostatku politickej vôle západoeurópskych predstaviteľov, odôvodňovaný nedostatkom finančných prostriedkov pre budovanie spoločnej európskej bezpečnostnej a zahraničnej politiky. Nepochybone je pre Európanov fažkú investovať peniaze do ZEÚ aj do NATO. Kladiem si otázku, či budúci ukrajinský prezident bude úspešný, ak požiada Slovensko o podporu pri nasledujúcej iniciatíve: Osloví NATO a požiada ho, aby sa časť finančných prostriedkov určených pre program Partnerstvo za mier, preorientovala na činnosť ZEÚ v rámci NATO. Krajinu ako Ukrajinu alebo Slovensko, ktoré nie sú členmi NATO, by totiž mali dostat možnosť využiť sa a zvyšovať svoju interoperabilitu v spolupráci so Západoeurópskou úniou. Pripadný nový ukrajinský prezident bude pri tejto iniciatíve hľadať podporu predovšetkým v susedných štátach.

Milan Šmid: Deklarácia z Rodosu azda prvýkrát na pôde ZEÚ pomerne jasne artikulovala záujem ZEÚ rozvíjať vzťahy s krajinami s tretími krajinami a je tam špecificky spomienutá aj Ukrajina a Ruská federácia. ZEÚ sa zrejme bude po počiatocných fažkách stále viač a viac orientovať na reálnu situáciu v Európe a vzhľadom na svoju poziciu v Európe sa do centra špecifických prístupov určite dostane aj Ukrajina. Čo sa týka fondov je zrejmé, že EÚ pre túto oblasť zatiaľ fondy nemá. NATO napr. presmerovalo fondy, ktoré boli určené na partnerskú spoluprácu, Varšavská iniciatíva, ktorá hrala jednu z najdôležitejších miest v amerických úvahách pri usmerňovaní spolupráce s partnerskými krajinami, mení svoju funkciu a v krátkom čase majú byť zastavené programy pomoci pre Českú republiku, Poľsku a Maďarsko. Ušetrené prostriedky budú pravdepodobne prerodené pre ostatné krajiny a Ukrajina sa celkom určite nachádza v prioritách tohto prerodzdenia. Slovensko je zainteresované na premenách na Ukrajine, na stabilite tejto krajiny, aby mohla prímeranými prostriedkami presadzovať svoje národné záujmy. Slovensko je rovnako zainteresované, aby záujmy Ukrajiny boli rešpektované v európskych

procesoch a SR v doterajšom pristupe záujmy Ukrajiny na medzinárodnej scéne vždy podporovala.

Gabriel Kopecký: Kto pozná mechanizmus činnosti NATO a ZEÚ vie, že mnohí pracovníci sedia na dvoch stoličkách. Ten istý pracovník pracuje v NATO a chodi zároveň na porady Obrannej plánovacej bunky – Defence Planning Cell – do ZEÚ a naopak, niektorí stabilní pracovníci Obrannej plánovacej bunky v ZEÚ plnia určité funkcie pre NATO. ZEÚ pritom nedisponuje prakticky nijakými ozbrojenými silami, všetko sú to sily – a najmä prostriedky – NATO. ZEÚ nemá navyše nijakú infraštruktúru. NATO preto ponúka partnerským krajinám prebytočné fondy pre infraštruktúru a dnes sú u partnerských krajinach tieto fondy použitefné. Je len treba mať kvalitnejšie pripravený projekt a kvalitou presvedčiť NATO, že táto infraštruktúra bude skutočne používaná pre potreby NATO a ZEÚ. Inými slovami, že pôjde o návratnú investíciu. Niečo iné je Varšavská iniciatíva – to je bilaterálny vzťah medzi USA a individuálnou krajinou. NATO samo osebe už infraštruktúru nerozšíruje, len ju skvalitňuje a potrebuje aj predstuvu stanovíšta, pretože spôsob operácií dnes spočívá v rýchlej mobiliti, v schopnosti dostať určité množstvo ľudí a techniky na miesto, kde majú pôsobiť. Na Slovensku sa mimochodom vžil veľmi zlý preklad pre C. J. T. F. – Combined Joint Task Force. Sú to vlastne tri výrazy, „Combined“ pre nich znamená medzinárodný, t.j. viac ako dve krajiny, „Joint“ viac ako dve zložky ozbrojených síl: pozemné vojsko-letecko, pozemné vojsko-námornictvo alebo letecko-námornictvo – to pre nich znamená to „joint“. A „task force“, to je pre nich zoskupenie síl pre nejakú konkrétnu úlohu, ktorá má svoj názov. Bo by som rád, keby sa na Slovensku udomácnila nejaká normálnejšia terminológia, pretože pri preklade vzniká problém v tom, že najprv preložíme z angličtiny do slovenčiny uvedený názov v tejto podobe, ale potom ho zase zo slovenčiny preložíme do angličtiny a je z toho niečo úplne iného.

Radboud van den Akker: Problém, ktorý sa práve prezentoval vyplýva z existencie akéhosi chybného chápania. Pokúsiť som sa včera vysvetliť, že NATO sa usiluje o vývoj ZEÚ a zvýšenie jej schopnosti. Snažíme sa preto, aby ZEÚ plne využívala kapacitu NATO, ktoré su prirodzené väčšie, než má ZEÚ sama. ZEÚ ani ne-disponuje programom pomocí ako NATO v podobe Partnerstva za mier. Vďaka PIP je NATO schopné poskytovať špecifickú pomoc krajinám, ktoré sa v PIP združujú. Týmto spôsobom môžu z PIP profitovať aj Ukrajina a Slovensko. Účasťou v PIP daná krajina zvyšuje svoju schopnosť byť funkčnejšia a efektívnejšia. Z hľadiska členstva v NATO a ZEÚ však nie je medzi NATO a ZEÚ rozdiel: Je možné byť v oboch organizáciách a využívať výhody členstva v jednej i druhej.

Andrej Žiarovský (Programová rada DÚ, sekcia obrany): ZEÚ podľa toho, čo tu bolo povedané, pristúpila k budovaniu vlastných operačných síl a kladie väčší dôraz na riešenie krízových situácií. Je už stanovený nejaký termín, kedy by ZEÚ bola schopná vstupovať samostatne do akcii?

Milan Šmida: Zatiaľ bolo prijaté rozhodnutie o budovaní operačných síl. Vždy však trvá nejaký čas, kým sa rozhodnutia realizujú.

Elemlir Nečej: Je zrejmé, že akási sólová cesta do európskych bezpečnostných štruktúr najprv cez ZEÚ nie je možná, ale existuje predsa len možnosť napojiť sa na štruktúry ZEÚ. Na zasadnutí v Paríži, v Erfurte a na Rodose je zaujímavá jedna vec: Naša demonštrácia spôsobu, ako sa dá napojiť na spoluprácu v otázkach zbrojenia. Túto spoluprácu však do značnej miery ovplyvní vývoj spolupráce v prvom pilieri EÚ, pretože tam budú involvované výrobné podniky a vôleb ekonomika. Z tohto dôvodu sa môže ľahko stať, že naše úsilie je celkom neuskutočniteľné, závisí totiž od prijatia do EÚ.

Milan Šmida: To je realistické hodnotenie. Čo sa týka našej účasti v potenciálnych spoločných programoch v oblasti zbrojného priemyslu alebo v účasti na formovaní spoločnej zbrojnej politiky, potom sa v súčasnosti pohybujeme na pôde zelenia. V ZEÚ sa momentálne diskutuje o tom, akým spôsobom budú do týchto programov začlenení pozorovatelia z asociovanych krajín. To znamená, že sa táto problematika zatiaľ diskutuje len v desiatke – v skupine pěvnych členov ZEÚ. Na Rodose sa už hovorilo o tom, že aj asociovani členovia – teda Turcko, Island a Nórsko – budú mať možnosť vstúpiť do týchto programov. Nám sa zatiaľ otvorila len možnosť účasti na diskusiah o prinose partnerskych krajín do bezpečnostných programov v rámci NATO. Podali sme návrhy, ktoré by mali podporiť rozvoj infraštruktúry obrany SR tak, aby táto infraštruktúra bola kompatibilná pre prípad začlenenia SR do systému kolektívnej obrany. Doteď nemáme odpoved, ale je jasné, čo by sme potrebovali: modernizáciu leteckých základní, spojovacích systémov, protivzdušnej obrany, manažmentu vzdušného priestoru atď. To sú všetko veľké výzvy pre spoluprácu, ale podobné požiadavky majú v súčasnosti aj čerství adepti na členstvo v NATO a pozornosť Aliancie sa logicky sústredí hlavne tam. NATO koniec koncov aj otvorené hovorí, že problematika infraštruktúry sa bude prednostne rišiť u nových členov. Pre Slovensko je dôležité, aby sa dostalo k potenciálu, k technológiám, k intelektuálnemu potenciálu v oblasti rozvoja vedy a aby sme napojili slovenské vedecko-výskumné inštitúcie do vzťahov s inštitúciami podobného zameraania na Západe. SR sa nepochybne v záujme určitej diferenciácie v procese partnerskej spolupráce a s ohľadom na cieľ stáť sa členom Aliancie túto možnosť využije.

Peter Barták: SR zatiaľ nemá ešte dobre upravenú legislatívno-právnu základňu pre nové procesy v súvislosti so záujmom o členstvo a v súvislosti s procesom prehľbovania, modernizovania a kolektívneho spôsobu zaisťovania bezpečnosti a obrany. Na prvý pohľad je logické, že štát by mal väčšiu, dlhšiu a pomocou širšieho množstva odborníkov posudzovať skutočnosť, že na územie štátu majú prísť cudzie vojská než to, že domáci vojaci pojdu na územie cudzieho štátu. Naša legislativa je opačná. Národná rada zasadá zhruba päť

krát za roka a preto treba podať návrh na vyslanie aj keby len jedného vojaka do zahraničia s veľkým predstihom. Tým sa NR SR odlišuje od vlády, ktorá zasadá prakticky každý týždeň a jej rokovaci poriadok je menej zložitý. Na Slovensku sa často stáva, že návrhy na vyslanie do zahraničia sa podávajú až dodačne, čím sa prakticky porušuje zákon, alebo sa otázka nerieši vobec. Napriek tomu prijatie príslušníkov cudzích vojsk – napr. na výcvik – je na Slovensku celkom jednoduchým procesom. Prečo sa tento systém dodnes, do roku 1998, nezmienil? Nie som si vobec istý, či taká predstava tento problém zmeniť vobec existuje a či vobec existuje vôľa zmeniť niečo v tomto smere tak, aby sme boli súčasní, moderní a na úrovni tých inštitúcií, do ktorých sa programovo hľásime ako členovia.

Milan Šmida: To sa však dotýka veľmi citlivej otázky, totiž revízie, popriplat zmeny Ústavy SR a navýše aj toho najcitlivejšieho miesta v ústave – kompetencii a právomoci jednotlivých subjektov. My máme pripravený návrh zmeny ústavy a návrh zmeny ústavného zákona, ktorým by sa vytvorili podmienky pre riešení legislatívnych deficitov. Doteraz však nebola politická vôľa k naprávke. Pri rozhovoroch na pôde Brannobezpečnostného a Zahranicnopolitickeho výboru parlamentu som sa od niektorých členov dozvedel nielen to, že naše návrhy sú zatiaľ nepriehodné, ale dokonca aj to, že nám podmienky možno ešte aj sprísniť. Urobili sme komparativne analýzy, ako je príslušná legislativa upravená v okolitých krajinách, poprirade vo vyspelých demokraciach a narazili sme na rôzne skutočnosti. Napr. v Španielsku musí byť každá služobná cesta vojaka mimo územia Španielskeho kráľovstva schválená v príslušnom výbere ich parlamentu.

Zdeněk Matějka

ÚLOHA OBSE V BEZPEČNOSTNEJ ŠTRUKTÚRE V 21. STOROČÍ

Existuje niekoľko dôvodov, prečo som presvedčený, že OBSE zostane s nami v nasledujúcom storočí a že jej úloha sa dokonca zvyší. Podľa môjho názoru je jednoducho nenahraditeľná. Ak by sme ju nezdedili po období studenej vojny, museli by sme vytvoriť novú. Ak nie skôr, potom určite v súvislosti s rozširovaním NATO za účelom plného zúčastňovania sa na riešení problémov európskej bezpečnosti tých štátov, ktoré stojia mimo NATO a najmä Ruska.

1. OBSE vykonáva veľmi dobrú prácu, hoci verejnosť a dokonca politici a diplomati nevedia veľa o jej aktivitách a často ju ignorujú.

Na dôkaz tejto situácie spomeniem aspoň niektoré údaje o jej dlhodobej zaangažovanosti v konfliktných oblastiach, pri kontrole zbrojenia, ľudských dimenziách, národnostných menšinách. K júnu 1998 existuje triňadsiat dlhodobých misií OBSE (štýri z nich pod rôznymi názvami) rozmiestnené v Macedónsku, Bielorusku, Bosne a Hercegovine, Chorvátsku, Gruzínsku, Moldavsku, Estónsku, Lotyšsku, na Ukrajine a v Tadžikistane. Takzvaná Skupina pomocí v Čečensku je v skutočnosti tiež misia. Konflikt v Náhornom Karabachu sa rieši na politickej úrovni takzvanou Minskou skupinou 12 členských štátov a na mieste špeciálnym osobným zástupcom CiO a jeho piatimi asistentmi v regióne, s ustrediami v Tbilisi. Od januára 1997 existuje „prítomnosť OBSE v Albánsku“. Okrem toho existujú špeciálne zástupcovia OBSE v komisií estónskej vlády pre ruských vojnových dôchodcov, v podobnej Spoločnej komisií v Lotyšsku a tiež v Spoločnom výbore pre radovarú stanici Skrunda v Lotyšsku. Od roku 1995 „stýčný úrad strednej Ázie“ v Taškente venuje špeciálnu pozornosť piatim stredoázijským členským krajinám.

Význam jednotlivých misií možno posúdiť finančnými zdrojmi, ktoré im boli pridelené rozpočtom OBSE. Asi zo 100 miliónov USD pre celý pravidelný rozpočet na rok 1998 asi 35% ide do Bosny, 28% do Chorvátska (dve misie 63%!). 11 ostatných misií minulo iba 11%. Všetkých 13 misií minulo 74% zo všetkých finančných zdrojov OBSE.

Dnešný svet je plný absurdít. Jednou z nich je, že Česi hovoria k publiku s väčšinou Slovákov v anglictine. Rozdelenie Československa bolo určitým spôsobom absurdné, pretože budujeme novú hranicnú čiaru, keď ich iné európske národy ruší.

V súčasnosti misie v Bosne a Hercegovine sú najpočetnejšie. Misia v Bosne má 190 medzinárodne podporovaných členov, zatiaľ čo na vrchole svojej akti-

vity v rokoch 1996-97 mala 246 členov. Misia v Chorvátsku má temer 200 ľudí, ale do októbra dosiahne jej povolený počet 250. Iné misie sú oveľa menšie: Skopje a Ukrajina 4 ľudia, Belorusko 5, Estónsko, Čečensko a Náhorný Karabach 6, Lotyšsko 7, Moldavsko a Tadžikistan 8, Albánsko 11, Gruzínsko 17. Spolu vo všetkých misiach je 437 podporovaných diplomatov a expertov všetkých druhov, hlavne vojenských.

2. Druhý dôvod preto, aby OBSE zostávala v európskom poli pôsobnosti v nasledujúcom storočí je skutočnosť, že medzinárodne vzťahy sa stávajú viac a viac multilaterálnymi. Bilaterálne vzťahy medzi štátmi zostávajú dôležité, ale základné problémy sa preberajú a často riešia na multilaterálnych stretnutiach alebo na ich okraji počas súkromných diskusíí štátnych úradníkov ktorí zúčastňujúci sa na početných stretnutiach medzinárodných organizácií. Zároveň sú dôležité medzinárodne problémy prediskutovávané na bilaterálnych stretnutiach; počas týchto stretnutí viac času sa venuje konzultáciám alebo koordinácii stanoviska jednotlivých krajín k širokým multilaterálnym sporným otázkam než striktné bilaterálnym problémom.

OBSE je však dnes oveľa menej viditeľná než Spojené národy, NATO alebo Európska únia, ale stále orgány vo Viedni dávajú žancu k politickému dialógmu medzi 55 delegáciami o širokom rozsahu problémom dneška. Aktívne sa to dnes využíva a možno očakávať, že tento druh aktivity OBSE sa bude ďalej posilovať.

3. 90 percent z posledných aktivít OBSE sa zaoberá bývalými sovietskymi republikami a temer všetkých zostávajúcich 10 percent času a energie sa venuje Balkánu. Je to určite stávka, že takáto situácia bude existovať ďaleko v budúcom storočí, ak keď si vezmeme optimistický názor, že nebude existovať žiadny katastrofický vývoj v Rusku. Aj keď očakávame, že v budúcich desaťročiach Rusko zostane v podstate demokratické, bude musieť riešiť obrovské problémy. Napriek svojej hospodárskej slabosti sa bude určite snažiť znova získať alebo udržať si poziciu veľmoci a jeho jadrové zbrane budú zabezpečovať, že svet sa bude musieť podľa toho prípraviť.

Nemôžem sa domnievať, že by sa Rusko pripojilo k NATO, pretože v takomto prípade by sa Aliancia prosto stala druhom OBSE.

4. Existujúce medzinárodné organizácie zaoberajúce sa bezpečnosťou majú zotrať skutočne do 21. storočia s veľmi podobnými úlohami. Neexistuje nič na nahradenie Spojených národov. Rada Európy sa bude v nastavujúcich rokoch nepochybne stať o individuálne ľudské práva. Dá sa očakávať, že v určitej vzdialej budúcnosti Európska únia bude implementovať svoju spoločnú zahraničnú a obrannú politiku a ZEÚ sa stane buď tak alebo onak jej vojenskou zbraňou.

Predpovedať presnú budúcu úlohu NATO a OBSE je oveľa komplikovanejšie a vyžaduje oveľa viac predstavivosť. Ich budúlosť závisí od mnohých nepredpoveďateľných okolností, ale je temer isté, že vojenské aspekty medzinárodnej bezpečnosti budú stále menej a menej dôležité, zatiaľ čo svoju váhu zvýšia politické, ekonomické, environmentálne, sociálne stránky a všetky druhy nevojenských aspektov. V Európe vždy budú existovať bezpečnostné riziká a prob-

lémy, ale predpokladám, že väčšina z nich nebude v striktnom slova zmysle vojenská.

5. Zo záveru o prevládajúcom význame nevojenských ohrození sa zdá byť logické, že v prípade v podstate mierového a demokratického vývoja v Európe v priebehu nasledujúcich desaťročí by malo byť rozhodujúce podporovať úlohu organizácie zaoberajúcej sa v podstate politickými problémami, a to je OBSE.

Na druhej strane, aj keď sa tieto predpoklady ukážali by správne, skúsenosti minulých niekoľkých rokov, najmä v bývalej Juhoslávii, nám dali tvrdú lekciu: Napriek všetkym očakávaniam po politickej prevráte v roku 1989, bude potrebná na kontinente silná a efektívna vojenská aliancia ako druh poistenia pred niektorými nepredstaviteľnými – dnes – pravdepodobnosťami.

Treba dodať, že, keď sa konflikt zvrhne na vojnu, ako sa ukázalo v Bosne, OBSE je úplne bezmocné. Môže byť účinná pri zabranení určitým konfliktom, pomôcť pri nájdení politickejho riešenia problému alebo môže byť prospiešná pri obnove po konflikte. Ale určite samotná OBSE nie je schopná zastaviť vojnú. Politická vôlea všetkých jej členov je, aby sa OBSE obmedzovala iba na prešviedčanie, nemôžu použiť žiadnu silu alebo dokonca donutenie; iba Spojené národy a NATO majú mandát použiť ozbrojené sily. Princíp konsenzu spôsobuje, že je temer nemožné posobiť proti narušiteľom silou.

6. To neznamená, že takáto organizácia „bez vojenských Zubov“ môže byť odložená ako nepotrebná. Nie všetky medzinárodné spory alebo konflikty sa môžu riešiť použitím zbraní. Existujú situácie alebo špecifické úlohy, keď je lepšie použiť OBSE, nie vojenskú alianciu. Zmluvy z Daytonu požadovali od NATO, aby zabezpečovalo vojenskú stránku úlohy a OBSE, aby sa starala o tri špecifické civilné oblasti:

1. monitorovanie volieb,
2. budovanie demokratických inštitúcií a predchádzanie porušovaniu ľudských práv,
3. kontrola zbraní v regióne.

Možno v určitej vzdialej budúcnosti by to robila jedna organizácia s rôznymi odbormi. Provokačne povedané, mohlo by to byť jednoduchšie a menej nákladné.

V dlhodobej perspektive sa NATO môže meniť tak drasticky, že môže skutočne stratí svoju základnú úlohu vojenskej aliancie a bude prevládať politickej stránke. Môžem si dokonca predstaviť určitý druh spojenia týchto dvoch organizácií vo vzdialej budúcnosti a vytvorenie typu organizácie kolektívnej bezpečnosti. Mimochodom, v súčasnosti existujú projekty takéto organizácie, ktoré vypracoval nemecký Inštitút vojny a mieru v Hamburgu. Zamietnuté sú nedávno ruské predstavy o zmene OBSE na organizáciu kolektívnej bezpečnosti – v súčasnosti neexistuje žiadna kolektívna – kooperatívna bezpečnosť.

7. Na ilustráciu tvrdenia, že OBSE je najvhodnejšia organizácia: Na riešenie zúfalej situácie v Albánsku roku 1997, po úplnom zrútení sa verejného pořiadku, bola OBSE požiadana, aby koordinovala aktivity všetkých medzináro-

ných organizácií. Mandát zahŕňal „sprostredkovanie medzi politickými stranami, najmä čo sa týka volebného zákona a monitorovania volieb.“ OBSE preukázala svoju schopnosť efektívne reagovať na túto krízu. Dosiahla svoj cieľ vo veľmi úzkej spolupráci s viacnárodnými ochrannými silami vedenými Talianskom.

Veľmi zaujímavé je zloženie tejto sily, pretože ukazuje pravdepodobný budúci model. NATO nebolo schopné dosiahnuť konsenzus všetkých šesťnásť členov. Amerika ani Rusko tam oddiely neposlali. Misia bola mimoriadne nebezpečná. Tieto sily boli vedené štátom jasiacim najväčší záujem, Talianskom, hľavne kvôli tomu, že jeho vláda a tiež parlament sa obávali novej vlny utečencov z krajiny v úplnom chaoze. Francúzsko a Španielsko sa zúčastňovali ako stredozemské štáty, snáziečka sa dokázal, že môžu vziať na seba zodpovednosť týkajúcu sa bezpečnosti v regióne. Grécko sa zúčastňovalo ako sused, Turecko nemohlo premeškať príležitosť, keď sa zúčastňovalo Grécko. Rumuni poslali svoj kontingent kvôli svojej túžbe dokázať svoju schopnosť dostať sa do NATO v prvej vlnе. Rakúsko malo poskytnúť určitú infraštruktúru pre hľavu misie OBSE, pána Vranitzkého. Dánsko predsedalo OBSE minulý rok a malo dať príklad. Takže môžeme očakávať, že kvôli podobným expediciám v budúcnosti v skutočnosti iba krajiny priamo ohrozené určitým konfliktom, alebo majúce špeciálny záujem, budú vytvárať „koaliciu vôle alebo zainteresovaných“ a pošlú svoje oddiely na jeho upokojenie; iba ony budú schopné presvedčiť parlament, aby poskytli potrebné finančné, personálne a materiálne zdroje pre obranu ich národných záujmov, i keď pod príporom medzinárodnej operácie.

8. Doteraz OBSE a NATO úzko spolupracovali ako partneri bez akejkoľvek hierarchie. Napriek veľmi významným zmenám po roku 1989 v obidvoch organizáciách, odvážim sa povedať, že OBSE sa podrobila oveľa hlbším zmenám než NATO, najmä od konferencie a procesu k medzinárodnej organizácii so stálymi orgánmi a inštitúciami. Som presvedčený, že v nastávajúcich rokoch NATO stále čaká skutočne hlboká transformácia mnohými spôsobmi a že sa bude musieť zmeniť oveľa viac než OBSE. Jeho rozšírenie je iba jedným z dôvodov. Vynikajúcou príležitosťou na posúdenie, ako budú pokračovať zmeny, bude nová stratégická koncepcia Aliancie, ktorá má byť oficiálne schválená do vrcholného stretnutia v aprili 1999. Spolupráca a rozdelenie pracovnej sily v OBSE je základnou časťou týchto diskusií.

Nedávno boli diskusie o Európskej bezpečnostnej charte. Jedným z problémov, ktorý treba oslovíť v blízkej budúcnosti, je zvyšujúce sa prekryvanie aktivít obidvoch organizácií. NATO v súčasnosti vykonáva niektoré záležitosti, o ktorých sa pôvodne predpokladalo, že ich budú vykonávať iba OBSE alebo Spojené národy. Až kým neboli možné pre NATO dozor nad zachovaním mieru priblížne v roku 1995 alebo akekoľvek akcie „...mimo oblasti“, politické konzultácie sa obmedzovali na problémy Východ-Západ, ale v súčasnosti mnohé orgány NATO konzultujú o temer všetkom pod slnkom. Podstatnou časťou je dozor nad zachovaním mieru a je vykonávaný mimo teritória NATO. Členstvo niektorých orgánov NATO – najmä Rady euroatlantickejho partnerstva – sa priblížilo člen-

stu OBSE. Jeden bývalý vedúci západnej delegácie OBSE vo Viedni poznamenal na nedávnej konferencii, že Rada euroatlantickejho partnerstva (EPC) je iba OBSE minus N+N národov a že niektoré tradičné spôsoby a prostriedky záležitostí, ktoré sú uskutočňované OBSE, prevažalo NATO a určitým spôsobom tiež Rada Európy.

Existencia OBSE do 21. storočia je zaručená skutočnosťou, že ju potrebujú veľké mocnosti rovnako ako malé národy na ochranu svojich záujmov. Európska integrácia neznamená zmiznutie samostatných malých národov. Očakávam, že budú ďalej cítiť potrebu politickej organizácie, kde si je všetkých 55 členov oveľa viac rovných než kdekoľvek inde a určite viaz než v Európskej únii s prevládajúcimi ekonomickými kritériami, alebo v NATO s klúčovými vojenskými faktormi. Takže, ak by bol kto si dosťatočne šialený, aby sa pokúsal zrušiť OBSE, mal by najprv prekonáť odpor malých národov, veľkej väčšiny jej členov. Pri pravidle funkcioningu je to preto nepredstaviteľné.

10. Nakoniec, existuje jeden špecificky český dôvod, prečo OBSE prežije do predvidateľnej budúcnosti. Bývalý český predseda vlády Klaus a bývalý minister zahraničných vecí Zelenec, ktorí podceňovali OBSE, nie sú viac vo funkcií a dúfam, že politici s ich názorom na OBSE, nebudú nikdy znova viesť českú vládu alebo diplomaciu. Očakávaný víťaz českých parlamentných volieb o dva týždne – sociálni demokrati – majú vo svojom volebnom programe špeciálne odstavce o OBSE.

Dokonca aj víťaz českých volieb bude mať dlhú cestu aby dobehol Slovensko, kde predchádzajúci minister zahraničných vecí Pavol Hamník, bol bývalý vedúci slovenskej delegácie OBSE vo Viedni.

Diskusia k príspevku Zdeňka Matějku (Úloha OBSE v bezpečnostnej štruktúre v 21. storočí)

Elemír Nečej: Vlani sa v Medzinárodnej politike objavil článok prof. Matějku, ktorý kritizoval pražské zasadanie k ekonomickému košu OBSE, resp. prístup nielen českej vlády p. Krausa a p. Zielencu, ale aj prístup krajín EÚ. Je známy aj ruský návrh modelu bezpečnosti pre 21. storočie. Myšli si referent, že aj naprieck vlažnému postoji niektorých krajín EÚ sa OBSE podari viac vstúpiť do problematiky tohto koša a ovplyniť európsku bezpečnosť? A akými cestami?

Zdeněk Matějka: Ekonomická dimenzia je veľmi ostro podporovaná nielen Ruskom a všetkými bývalými socialistickými krajinami, ale aj Američanmi a len EÚ si robi monopol na ekonomickú dimenziu a tvrdí, že ekonomické organizácie môžu robíť to, čo vyplýva z ich ekonomickej dimenzie. Albánsky prípad však ukázal, že v OBSE nejde o konkrétnu pomoc a o špecifické riešenie povedzme bankových alebo iných otázok, ale o politický systém. Ten nakoniec ukázal,

že krajinu sa nachádza na pokraji krachu, čo v rámci OBSE Albánci tvrdili už dlhé mesiace. Keď som potom počúl, že NATO bolo šokovaný tým, čo sa stalo v Albánsku, ja som bol šokovaný tým, že členské krajiny NATO zastúpené vo Viedni neposieli do NATO tie správy, o ktorých Albánci na každom zasadaní hovorili. OBSE považuje za svoju prirodzenou povinnosť upozorňovať na to, že situácia napr. v Bulharsku, Uzbekistane je taká, že nejaké medzinárodné organizácie sa tým musia zoaoberať. Kritizujem EÚ za to, že ekonomickú dimenziu sabotuje. Nedovoli napr. ultrafí ani halier z rozpočtu OBSE na ekonomicke semináre, ktoré nakoniec musia hradit usporiadateľské krajiny. A ešte vyjadrujú údav nad tým, že napr. Rusko, Rumunsko, Uzbekistan nie sú schopné platiť za semináre, aj keď témy boli veľmi zaujímavé. Naproti tomu všetky semináre k human dimension vo Varšave plati OBSE z rozpočtu. Pretože tam však funguje princip konsenzu, peniaze sa neposkytnú, ak pätnásťka EU odmetne akokoľvek prispieť, finančne jednoducho nepridu. Američania, Ruzi aj iní potom vyjadrujú hlasný nesúhlas, ale nedá sa nič robiť, pretože konsenzus sa po-važuje za svätý.

Ukrajinská delegácia v OBSE sa veľmi zaujima o to, kedy sa Juhoslovanská zväzová republika a Čierna Hora budú môcť opäť stať členmi OBSE a čo je potrebné pre tento proces urobiť. V prípade Juhoslávie potrebujete tiež konsenzus. Proti vstupu JZR sa však fanaticky stavia Albánsko a tiež bývalé juhoslovenskej republiky. Často sa využíva otázka Kosova a otázka porušovania ľudských práv vôbec. Tie niekedy slúžia aj ako zámeničia. Všetky bývalé komunistické krajiny vrátane Česka, Slovenska a Ukrajiny podporujú začlenenie JZR do OBSE, ale jediná západná krajina, ktorá tento krok podporuje, je Grécko. EÚ tak nemôže prijať jednotny postup a USA sa spojili s extrémistami proti Belgradu. Otázka, kedy sa Juhoslávia vráti do OBSE je teda veľkou neznárom, lenže hovorí o bezpečnosti na Balkáne bez Juhoslávie je nezmyslom, je to len mrhanie časom.

Iným problémom sú mierové misie na území bývalého ZSSR. Na budapeštianskom summite v decembri 1994 sa prijalo rozhodnutie o mierových misiach KSBE, resp. OBSE v Náhornom Karabachu. Do tohto ohniska napäťia mali byť vyslané tisícky vojenských a civilnych pozorovateľov. Chýbala však politická vôľa na realizáciu. Hovorilo sa, že Západ nechce do Náhorného Karabachu poslat jediného vojaka – jednoducho sa obával, že ich dostane naspať v rakvách. Proti západnej účasti v oblasti svojho (bývalého) vplyvu vystúpilo prirodzené aj Rusko a niekto cynici hovorí, že Západ prakticky akceptuje toto vymedzenie sfér vplyvu a postúpil Rusku kontrolu nad danou oblasťou. Navyše proti „čistej“ účasti Ruska v Náhornom Karabachu fanaticky vystupuje Ukrajina. Podobne ako mnohé iné nástupnické štaty ZSSR – predovšetkým baltické – si Ukrajina želá prezenciu mierových sil OBSE. Rusko však chce v tejto oblasti operovať samo, resp. demonštrovať medzinárodnosť svojich mierových sil spoluprácu s krajinami ako Bielorúsko alebo Tadžikistan. Obávam sa, že Západ proti to-

muto projektu nepodnikne nič, maximálne azda podá niekoľko protestov a skonciupuje niekoľko rezolúcií.

Peter Volten: V teórii medzinárodných vzťahov sa situácia v Európe označuje často ako „režim“. Má sa tým na mysli, že krajinu majú spoločné určité princípy, pravidlá a normy. Je možné potom hovoriť o konvergujúcich očakávaních ohľadne správania sa jednotlivými krajinami. Veľkým úspechom OBSE bolo preto zriadenie bezpečnostného režimu. Tento režim je však veľmi zraniteľný. Prispieva k tomu neručnosť mandátu i správania sa napr. Ruska. Veľmi dôležitým elementom činnosti OBSE je kontrola zbrani. OBSE sa týmto problémom nikdy prednostne nezapovedievalo, ale v súčasnosti sa ukazuje nutnosť revízie Zmluvy o konvenčných zbraniach z roku 1990. V čase podpisania zmluvy existovala popri NATO ešte aj Varšavská zmluva, existovalo ešte Sovietsky vzäv a aj Rusko dnes opravnene požaduje revíziu tejto zmluvy, aby sme dosiahli nový „balans“. Samozrejme, ak sa NATO v r. 1999 rozšíri, ozbrojené sily Česka, Maďarska a Poľska sa automaticky prírátajú k ozbrojeným silám NATO a rusky argument, že zmluva z roku 1990 sa musí revídrovať, ziská ďalšiu legitimitu. USA sa však stavajú proti revízii CFE a schopnosť NATO ako celku sa tým fakticky paralyzuje. Keď USA a Ruská federácia používajú odlišný jazyk, členské krajiny EÚ a celý rad ostatných európskych krajín sa nachádzajú v zložitej situácii, ak chcú dosiahnuť konsenzus.

Zdeněk Matějka: Treba priznať, že verejnosť nevie o kontrole zbrojenia prakticky nič. Význam kontroly zbrojenie netreba zdôrazňovať a OBSE hrá v tomto smere nepríamo závažnú úlohu. Oficiálne sa tak deje na pôde tzv. Joint Consultative Group vo Viedni. Treba však pripomienuť, že zástupci tejto skupiny sa každý týždeň účastní aj na zasadnutiach iných orgánov. Joint Consultative Group sa okrem toho každý týždeň venuje špeciálne kontrole konvenčného zbrojenia, teda zmluve CFE. To znamená, že konzultáciám sa nedá uprieť intenzita, aj keď praktické výsledky sa zatiaľ nedostavili. Je rozšírené tvrdenie, že OBSE nemôže byť efektívne kvôli pravidlu konsenzu. Tú istú výhradu je však možné smerovať voči NATO. Keď Turecko v rámci NATO neguje akýkoľvek ruský alebo ukrajinský návrh v otázke počtu tankov, NATO je ako celok bezmocné podobne, ako keď sa Nórsko pripoji k týmu fundamentalistom. Američanom môže byť fahostajné, či jedna ruská divízia je bližšie k čečenským hraniciam, alebo či je naopak bližšie k hraniciam baltických štátov. Nie je to však fahostajné Čečencom alebo baltickým štátom a nie je to lahoštajné ani Turkom. V zmluve o konvenčných zbraniach je veľa bodov, ktoré musia byť prispôsobené novým podmienkam. CFE sa koncipovala ešte v podmienkach polárneho sveta – bola prakticky uzavretá medzi Varšavskou zmluvou a NATO. Myslím si, že Rusko v uplynulých rokoch prejavilo veľa trpežlivosti a v pripade, že by sa v Rusku dostali k moci extrémisti, ľahko môžu tieť okolnosti využiť. CFE je zmluva, je to litera. Mala by sa preto adaptovať, pozmeniť v konkrétnych bodoch za súhlasu všetkých tridsiatich zmluvných strán. Rusko má plné právo požadovať úpravy

v tejto zmluve. Američania sú ochotní hovoriť o novej „charte“ európskej bezpečnosti len ak pôjde o podstatný dokument, inak Západ hovorí len o „dokumente“ o európskej bezpečnosti. Rusko, naopak, hovorí výlučne o „charte“ európskej bezpečnosti. Európska únia v tejto kontroverzii nemôže vystupovať ako neutrálna strana a Rusko je tu osamotené. Spratelené krajiny Ruskej federácie ako Bielorusko alebo dva-tri ďalšie krajiny nemožno bráť do úvahy ako vplyvých spojencov. V takom Tadžikistane majú úplne iné problémy než aby sa ich dotýkal rozdiel medzi pomenovaním zmluvy ako „charty“ alebo „dokumentu“.

Vladimír Kmec: Stretávame sa tu s krajnými názormi. Dokumentuje to na prvom mieste fakt, ktorý spomenul referent. Rusko nedáva na OBSE žiadne peniaze, lebo mu finančné prostriedky chýbajú. Prítom 90% činnosti OBSE sa spája s bývalým ZSSR. V OSN využívajú mandát USA, ktoré sú súčasne hlavnými neplatičmi tejto organizácie. Vidím v tom závažný paradox. Hovoríme ďalej o tom, že je treba podpísť zmluvu o jadrových zbraniach. Myslím si, že samotný podpis pod zmluvu ešte sám o sebe nič neznamená. Ukrajina sa napr. jadrových zbrani dobrovoľne zriekla, ale sama priznáva, že v prípade potreby pre ňu nie je problémom získať si k nim opäť prístup a disponovať s nimi. To znamená, že ak už je niečo vynájdene a niekto bol vlastníkom, je ľahké prinutiť ho, aby tento prostriedok v prípade nutnosti nepoužil. Nastáva tu teda zásadný rozkol, ktorý vedie do slepej uličky medzi NATO a Ruskom. Existuje vôbec globálny faktor, ktorý by dokázal spojiť usilie týchto dvoch skupin?

Zdeněk Matějka: Upresnil by som svoj pôvodný údaj v tom zmysle, že Rusko napríspievá na dobrovoľné fondy OBSE. Členské príspevky Rusko prirodzene podľa určitej škály odvádzajú. Rusko napríspievá na ľudsko-právne dobrovoľné fondy určené napr. na Bosnu, na voľby, apod.

Elena Choťková

NATO, RUSKO A KRAJINY STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY

Diskusia o rozširovaní NATO spôsobila v Rusku celonárodnú vlnu nespokojnosti a podnetila proces formulovania tých najdôležitejších stránok zahraničnej politiky a ich určité aktualizovanie.

Rusko je známe tým, že považuje proces rozširovania NATO za kontraproduktívny hľadisku vytvárania nového systému európskej bezpečnosti, proces, ktorý bude negatívne vplývať na systém medzinárodných vzťahov ako celku.

Druh akéhosi „NATO-centrizmu“, ktorý prevláda vo chvíli, keď sa Západ priblíži, a keď vojenské zoskupenie vytvorené počas studenej vojny je predkladané ako základný kameň bezpečnostnej štruktúry v Európe, predstavuje na jednej strane snahu upiesať výsledky studenej vojny a na druhej strane snahu vyplniť pojmove väčšinu a nájdienie „najjednoduchšej“ odpovede na reálne potreby vytvorenia jednotného a bezpečného európskeho priestoru. Toto priblížovanie nepochybne znamená krok späť v európskom politickom vývoji, a to v prípade, keď zoberieme do úvahy nedávno proklamovaný slogan o budovaní „jednotenej Európy od Atlantiku po Ural“.

Logické rozširovanie Aliancie vedie k fragmentácii bezpečnostného priestoru v Európe, ktorá by mohla spôsobiť vznik niekoľkých rozličných oblastí: jedna skupina štátov predstavuje členov NATO, druhá by sa skladala z krajín kandidujúcich na post členov NATO a tretia skupina by predstavovala štáty, ktoré nie sú členmi NATO, ba ani sa o členstvo neuchádzajú. Takáto situácia v sebe obsahuje zdroj nedôvery a napätia v Európe a existuje v nej reálne riziko smerovania do nových foriem vojenskej a politickej konfrontácie na kontinente.

Rozširovanie NATO je v Rusku prijímané ako skúška, že táto krajina bude aj nadáľ považovaná za hlavného potenciálneho protivníka a patrí prítom do inej, neeurópskej sústavy hodnot než Západ, ktorý sa usiluje dať opäť do poriadku svoje sily a prostriedky, s úmyslom obsadiť v politicky a ekonomickej vzhľadom momente najvhodnejšie strategické postavenie – a udržať Rusko mimo mechanizmu rozhodovania. Takéto priblížovanie nepatria záujmom zaručenia európskej bezpečnosti.

Ruská zahraničná politika si musí uvedomiť, že praktické uskutočnenie rozširovania NATO predstavuje vážny test samotnej Aliancie. Po uzavorení zakladajúcej dohody s Ruskom boli na madridskom sumite v prvom rade predložené vnútorné problémy. NATO sa dnes stretáva s najkomplikovanejším problémom za celé obdobie svojej existencie, z dôvodu, že rozširovanie je spojené s väzonym rizikovým momentom.

Miera finančných nákladov, ktorí by mali zaplatiť „stari“ a novi členovia NATO je obrovská, aj keď sa zoberú na vedomie len tie najminimálnejšie a najpotrebnejšie výdavky. Je nesporné, že vstup nových členských štátov do NATO bude znamenávať vzrast výdajov na bezpečnosť. V stave rozpočtového deficitu je to veľmi namáhavé a z hľadiska makroekonomických parametrov predstavuje hľadanie nových zdrojov financovania obrany, a tak aj snahy o posilnenie bezpečnosti vrastajúce riziko vnútornej, ekonomickej a politickej stability. Za týchto podmienok je veľmi problematické hovoriť o rozširovaní NATO ako o základe posilnenia stability a bezpečnosti.

V politickej oblasti vstup do NATO nevyhnutne predstavuje čiastočnú stratu suverenity v tej najzákladnejšej oblasti - v oblasti bezpečnosti. V tejto chvíli si musí ruská diplomacia uvedomiť jednu samozrejmosť, že možné problémy sa môžu prediskutovať vo Varšave, či Prahe a iné zase, z hľadiska reálnej politiky, budú racionalnejšie prediskutované vo Washingtone, alebo v Bonne, pretože formálna rovnosť členov Aliancie sa nestotožňuje s ich vojenskou a politickej vahou. Podriadenie záujmov a rozhodovanie Aliancie sa stane nepochybne jasné a krajiny strednej a východnej Európy nebudú a nemôžu mať reálny vplyv pri rozhodovaní. V minulosti mali takúto skúsenosť s európskou politikou a pre nich to znamenalo len politickú frustráciu, ale aj významné straty v oblasti ekonomických záujmov.

Z tohto významu je hodnota regiónu pre Rusko veľmi zredukovaná. Západ sa stáva stálym faktorom pre bilaterálne vzťahy s Ruskom a krajinami strednej a východnej Európy.

Obsah a smerovanie našich bilaterálnych vzťahov bude vo väčnej mierе určovaný charakterom vzťahov medzi Ruskom a NATO, ku ktorému sa v blízkej budúcnosti pridajú aj krajiny strednej a východnej Európy. Najprv budú závisieť od možnosti dosiahnuť rozumný kompromis a presunúť nevyhnutné dôsledky rozširovania NATO na európsku stabilitu a taktiež jestvuje otázka, či sa tento proces rozširovania nestane destabilizujúcim faktorom v pripade, ak by prvú vlnu rozširovania nasledovala druhá, tretia atď. A akú úlohu by zohrali noví členovia Aliancie, ak by boli ich vzťahy s Ruskom lepšie alebo horšie ako vzťahy medzi Ruskom a „starými“ členmi NATO?

Počas prvého obdobia od ukončenia studenej vojny sa postavenie krajín EÚ voči Rusku lišilo od politiky vedúcich západných krajín hned v niekoľkých základných črtách. Diplomacia týchto krajín niekedy uvažovala nad svojou úlohou ako nad jedným „naivným“ oteplovaním Západu voči „nadmernej“ dôvere vo svojich vzťahoch s Ruskom za účelom vyhnúť sa akejkoľvek možnosti existencie dohôd medzi hlavnými krajinami Západu a Ruskom, a to bez účasti štátov strednej a východnej Európy. Snaha zohrávať „geopolitickej dôležitosť regionu“ a strach „stať sa druhoradým členom“ v NATO vlastne znova postavil niektoré krajinu do úlohy „hrozby z Východu“.

Nebolo by chybné predpokladať, že pod vplyvom postoja Západu, ktorí si neželajú akúkoľvek konfrontáciu s Ruskom bola politika niektorých krajín strednej a východnej Európy čiastočne zmenená.

Napriek tomu existuje reálne riziko pre krajiny strednej a východnej Európy, niekedy proti ich vlastnej vôle, v globálnej hre na východe Európy. V rámci americkej koncepcie „geopolitickej pluralizmu“ na postsovietskom území, ktoré nepočíta s ruskou zjednocujúcou úlohou, ale s marením integrácie v rámci Spoločenstva nezávislých štátov, v súčasnosti Poľsko koná v záujme USA. To-to konanie bude nepochybne predstavovať deštruktívny vplyv na rozvoj rusko-polských vzťahov. Poľsko už očividne aktivizovalo svoju politiku voči Bielorúsku a Ukrajine, využívajúc úlohu regionálneho lídra, s počiatocnou „zónou vplyvu“, čo by malo znamenať prvoradosť pri svojom členstve v bloku. Navýše má Poľsko záujem, aby Ukrajina v budúcnosti zohrávala úlohu náraznika.

Hypertrofický atlantizmus, ktorý sa stal najbežnejším prvkom elitných post-komunistických krajín regiónu bol v prvom rade spôsobený nemeckým faktorom, ktorý nejakým spôsobom ovplyvnil približovanie krajín strednej a východnej Európy do európskych problémov, a tak nebude v budúcnosti zohrávať konstruktívnuú úlohu pri utváraní európskej koncepcie bezpečnosti na kontinent. Práve stredoeurópska diplomacia zohrala rozhodujúcu úlohu pri začatí procesu rozširovania NATO, ktoré vyplynulo zo akéhosi NATO-centrizmu a vytvorila potenciálny konflikt. Tvorila ho hranice rozdelenia medzi novými členmi a odmiestnutými kandidátmi.

Na uchovanie a udržanie novej rovnováhy na kontinente vyhovuje európskym záujmom konsolidácia autoritatívnej úlohy Ruska. Stredoeurópania omnoho viac potrebujú určitý čas, aby porozumeli tomu, že v Európe by mala existovať komplexnejšia štruktúra bezpečnosti, ktorá by nebrala na vedomie len mieru pritomnosti NATO, ale aj to, že Európania majú špecifické chápanie problémov bezpečnosti, ktoré nemôže byť obmedzené iba na jednu organizáciu.

V ruských vzťahoch s krajinami regionu je pravdepodobne potrebné upustiť od pragmatického realizmu, ktorý je založený na chápani, že v tejto oblasti existuje vzájomná ekonomická závislosť medzi Ruskom a krajinami strednej a východnej Európy. Bolo by správne poukázať, že pevný záujem pre Rusko, ako aj pre krajiny strednej a východnej Európy predstavuje výhodnú spoluprácu, a že rozvoj obchodu a spolupráce pretvŕta aj napiek priďruženiu týchto krajín do NATO. Realizmus v hodnotení potenciálu a obsahu ruskej politiky voči krajínám strednej a východnej Európy umožňuje vyvarovať sa sklamáním pri nadmerne očakávaní kvalitatívnych zmien v týchto vzťahoch a na druhej strane udržať je vrastajúce pozitívne skúsenosti. Realizmus taktiež predpokladá vyrovnávanie oboch existujúcich a možných hraniciach a adekvátné chápanie možných príležitostí.

Z hľadiska vzájomných záujmov sa zdá byť slušné stupňovať snahy pre koordináciu a kooperáciu v rámci trojuholníka „EÚ – stredná Europa – Rusko“ a to nie iba v oblasti energie a surovinového materiálu, ale aj finančnej, technologickej a v rozvíjajúcej sa infraštukture.

Rozvoj bilaterálnych vzťahov pri zreteľi na špecifickosť každej krajiny strednej a východnej Európy a ich rozdielnosť v záležitostach, týkajúcich sa integrácie do severoatlantických štruktúr bude aj nadáľ predstavovať hlavný smer

luprác. Rozvoj pragmatických vzťahov s týmto krajinami na bilaterálnom základe (v oblasti obchodu, financií a infraštruktúry) sa stane dôležitým prvkom pri posilnení stability, bezpečnosti a nová na európskom kontinente.

Teraz by som sa z môjho hľadiska rada zamerala na hlavné otázky, ktoré sú v Rusku považované za najdôležitejšie vo vzťahoch s NATO-m v budúcnosti.

Po prvú. Stála Spoločná rada NATO-Rusko sa môže stať trvalým telesem pri rozhodovaní o nasadení sil udržujúcich mier. Prvé stretnutie tejto rady preukázalo, že predstaviteľia NATO Radnej prediskutujú spoluprácu v Bosne alebo plány o našej účasti v rámci programu Partnerstvo za mier alebo iné taktické otázky. Jestvuje určitý rozdiel pri stanovení taktiky na Západe a v Rusku. Bosnu nemožno považovať za novú oblasť našej spolupráce. Politicky je naša spolupráca založená na dohodách, ktoré boli dosiahnuté aj voči postojom vytváraným zo strany Ruska. To je vlastné dôvod, prečo sa naša spolupráca v Bosne preukazovala a preukazuje na úrovni taktiky ako nestála. V prípade Ruska sa na to nepozeráme ako na model našich budúcich vzťahov s NATO pri takýchto lokalných konfliktoch.

Po druhé. Rusko považuje „spoluprácu a konzultáciu“, ktorá sa uvádzá v základujúcom akte za prehľadnejšiu. Ruský minister obrany sa ponúkol prediskutovať problém nebezpečnej vojenskej činnosti v Európe a transparentnosti pri rozvoji vojenskej infraštruktúry. Nebezpečná vojenská činnosť predstavuje niekoľko vojenských manévrov a presun ozbrojených si.

V súčasnosti NATO vytvára nový strategický návrh a Rusko vyvíja svoju novú vojenskú doktrinu. My ponúkame spojiť úsilie a koordinovať v nich základné postoje. Ale USA má proti tejto myšlienke námitky v článku 5 Washingtonskej deklarácie.

Po tretie. Ako už viete, v súčasnosti pokračujeme v rokovaniach o obmedzení konvenčných síl v Európe. Ale ti, čo robia politiku nemôžu byť spokojní s doterajším výsledkom, pretože rozhovory sa v prvom rade zameriavajú na podporu myšlienky budúceho rozšírenia NATO. Naši oponenti sa nám v tejto myšlienke rozšírenia NATO snažia imponovať. Hlavnou otázkou týchto rokovani je, ako by mohli v budúcnosti kombinovať rozšírenie NATO s dohodou o konvenčných silech. Teraz by sme sa mali sústredíť na skutočné obmedzenie ozbrojených síl (asi 50%). Napriek rozšíreniu NATO musíme preukázať, že skutočná materiálna a objektívna hrozba voči Rusku je nižšia ako počas obdobia „studenej vojny“. Každá členská krajina NATO prítní NATO zredukovať celkový stav konvenčných síl na udržanie stanovenej úrovne.

Je dôležité, aby rozšírenie NATO nepredstavovalo obrovskú vojenskú prevahu nad Ruskom.

Nie je veľmi pravdepodobné, že by sa v najbližšej budúcnosti väčšie znižilo počet konvenčných zbraní a NATO sa pritom ide rozširovať. Preto je veľmi dôležité udržať rovnováhu sil.

To isté platí pre taktické nukleárne sily. Nás návrh na zákaz taktických nukleárnych zbraní na území nových členov NATO neboli prijatý v parížskom záverečnom dokumente. Pre nás je veľmi dôležitý politický signál. Skutočnosť do-

kazujú, že NATO nepredstavuje systém kolektívnej bezpečnosti, je to prvom rade vojenská aliancia, pretože kolektívny bezpečnostný systém nepotrebuje taktické nukleárne zbrane. Toto všetko nám napomáha pochopiť, čo vlastne NATO v súčasnosti predstavuje.

Ak sa začne rozšírenie, potom musíme pouvažovať nad skutočnosťou, že naše strategické sily budú pre konvenčné zbrane zraniteľné. Tým je celá situácia diametralne odlišná. Spojitosť medzi strategickými nukleárnymi zbraňami a konvenčnými silami je v tomto prípade veľmi dôležitá.

Po štvrté. Iný bod, ktorý sa nám zdá byť dôležitý predstavuje dohoda o beznukleárnej zóne v strednej Európe, vrátane bývalých členov Varšavskej zmluvy a bývalých republík Sovietskeho zväzu: Bieloruska, Ukrajiny, Moldavska, kaukazských republík a dohoda o zákaze rozmiestnenia nukleárnych zbraní v tomto regióne. V súčasnosti nemáme od Západu žiadnu kladnú odpoveď. Znepokojuje nás to.

Po piaté. Je dobre známe, že ozbrojené sily nových členských štátov NATO budú používať ruské vojenské vybavenie. A tak, pre vzrastajúcu vzájomnú dôveru a rizik bude dôležité, aby sa ruské podniky aktívne zúčastnili na prezbrojení nových členských štátov NATO.

Diskusia k príspevku Eleny Choťkovej (NATO, Rusko a krajiny strednej a východnej Európy)

Milan Šmid: Nie vždy sa dať, aby všetky argumenty boli dialogické. Jedným z argumentov pre orientáciu ruskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky je, že ruská zahraničná politika je odrazom spoločenského konsenzu. Tak tomu bolo aj v prípade reakcie Ruskej federácie na rozšírenie NATO, ktoré sa chápalo ako akt, ktorý nie je v súlade s bezpečnostnými záujmami Ruskej federácie, resp. ohrozuje niektoré jej záujmy. Je na mieste otázka, či sa podobné argumenty zvažujú aj v krajinach, ktorých sa priamo týka proces rozšírenia NATO. Aj v nich je rozhodnutie vstúpiť do NATO výsledkom spoločenského konsenzu. Percento fudi, ktorí so vstupom do NATO súhlásia, v jednotlivých krajinách kolise: Niektoré je to okolo 80%, iné okolo 60%. Zahraničná politika na tetu konsenzu, resp. stúpne podpory občianskej spoločnosti musí reagovať. Ak tieto argumenty vnímame cez prízmu sféry vplyvu, potom môžeme dospieť k záveru, že ide o útek týchto krajín z jednej sféry do druhej. V prípade konsenzu NATO by to prirodzene malo byť tak, že aj hlas malého štátu, povedzme Luxemburska má rovnakú váhu ako hlas veľkej krajiny, povedzme Francúzska. Pre Slovensko ako malý štát je rovnoprávny konsensus pre budúcnosť mimoriadne dôležitý. Zaujimalo by ma, aký závažný problém by v Európe musel nastaviť, aby konkrétnie v európskych pomeroch Ruská federácia a NATO dosiahli konsenzus v spolupráci na strategickej úrovni.

Elena Choťková: Je potrebné zamerať sa na mechanizmus rozhodovania, decision-making. Ruské stanisko sa vykryštalizuje úmerne tomu, ako sa Rusko bude vôleňovať do rozhodovacieho procesu. Rusko oficiálne vychádza z toho, aby OBSE poskytvala všetkým svojim členom rovnaké šance na ovplyvňovanie procesov rozhodovania. Konsenzus v ruskej zahraničnej a bezpečnostnej politike je zložitejšia záleženosť. Ja sama poznám len troch vplyvných ruských politikov, ktorí rozšírenie NATO podporovali a tak Rusko vyjadrilo svoju oficiálnu pozíciu voči rozšíreniu v doktríne o národnej bezpečnosti, ktorú publikovali v decembri 1997. Aj v záujme prevencie regionálnych konfliktov je najužiteľnejším rišením vytvorenie spoločného mechanizmu rozhodovania. V tom vidím najefektívnejšie možnosti zabrániť v Európe novým konfliktom.

Peter Volten: Nezdá sa mi, že by zapojenie Ruska do strategického rozhodovania v Európe bolo malej: Rusko pôsobí v OBSE, komunikuje s MMF, je stálym členom Bezpečnostnej rady OSN, zúčastňuje sa na činnosti permanentného výboru Rusko-NATO. Rusko participuje na programe PIP, vlastní jadrové zbrane atď., atď. Veď Rusko má priamo rozprávkové možnosti spolu-rozhodovať o tých najdôležitejších strategických záležitostach v celosvetovom meradle. V Európe samotnej je situácia stabilná a podarilo sa vytvoriť režim kontroly zbrojenia. Vojenská kapacita Ruska sa zmenila tak dramaticky, že aj keby Rusko chcelo podniknúť nejaké nečakané vojenské kroky proti svojim susedom, nebude toho schopné. Rusko sice vlastní jadrové zbrane, ale to nestačí na to, aby sa o tom neustále hovorilo ako o destabilizačnom faktore. Samotná história nukleárneho odstraňovania je historiou stále miernejšieho, miernejšieho a miernejšieho výkladu článku č. 5 Washingtonskej zmluvy. Žieme s rastúcim vedomím, že nukleárne zbrane slúžia čoraz viac len ako prostriedok odstraňenia a nie ako prostriedok použitia v možnom konflikte.

Alexander Levčenko: Úplne všeobecne sa tomu, čo hovorí Peter Volten nedá nič vykýfať. Lenže keď už NATO neráta s tým, že by chcelo rozmiestniť jadrové zbrane na území nových štátov, prečo o tom nepodpiše nejaký dokument?

Peter Volten: Ako som už povedal, existuje tu bezpečnostný režim – aký má význam, to je možné dočítať sa v každej učebnici medzinárodných vzťahov. To musí stačiť. NATO nikdy nesmie byť nútene podpísat sa pod budúci vvoj, o ktorom nič nemôže vedieť. Vyhľásenie musí stačiť. Zo strany NATO by bolo nezmyselné ohrozíť bezpečnostný režim tým, že by rozmiestnilo jadrové zbrane na území nových štátov.

Diskusia k nedodanému príspevku Petera Voltena (Regionálne procesy a ich vplyv na národnú bezpečnosť)

Vladimír Kmec: Z diskusii, ktoré Stredisko strategických štúdií vedie so zahraničnými partnermi je – podobne ako z tohto referátu – zrejmé, že nech už sa SR rozhodne vstúpiť do takej alebo inej organizácie, je nutné presvedčiť partnerov týchto organizácií, aký je nás prinos. Toto sa aj v teoretickej oblasti na Slovensku trochu zanedbáva a je dobré, keď sa táto myšlienka zdôrazní.

Na Slovensku sa vydáva na rezort obrany približne 1,85% HDP. Skutočné požiadavky by sme v súčasnosti dokázali odhadnúť na 2,5%. Chcel by som viedieť, aké percento domáceho produktu pripadá na rezort obrany v Holandsku, Belgicku a prípadne aj v iných štátach a o koľko sa tento výdaj môže zvýšiť alebo znižiť po vstupe do NATO.

Peter Volten: V Holandsku tvorí podiel HDP na obrane niečo pod 2%. V Belgicku, pokiaľ viem, sa podiel HDP na obrane znižuje. V roku 1993 bol 1,8%, v roku 1996 to bolo 1,6%. Veď súvislosti však vyvíňa iná dôležitosť otázky: Koľko bude stať rozšírenie NATO? V doterajších štúdiach o nákladoch rozšírenia NATO, ktoré vznikli najmä v USA, sa odhad nákladov pohybuje od zhrubia 32 miliárd až po 120 miliárd dolárov. Tento odhad však pôvodne ráhal s rozšírením o viac než len tri krajiny. USA sú ochotné uhradiť len časť týchto nákladov, zvyšok musia zaplatiť Západoeurópania a novoprijímané krajiny. To by však znamenalo až zdvojinasobenie obranných rozpočtov týchto krajín a to je podľa mňa zo strany USA veľmi nerozumná a nerealistická požiadavka. Existuje aj alternatívne niesenie, ktoré predpokladá užšiu kooperáciu vstupujúcich krajín, príčom by ich rozpočty nemuseli byť zvyšované a rozpočty členských krajín by sa zvyšovali len nepatrné. Prístup, ktorý zvolili v Českej republike a kroky, ktoré tam realizovali v rokoch 1996 a 1997 vyzerajú veľmi slabne. Obranný rozpočet sa nepatrné zvyšuje len na papieri, prakticky však zostáva nezmenený. Českéj republike, ktorá sa usiluje vystupovať ako veľmi disciplinovaný kandidát, sa prítom nepodarilo zvýšiť rozpočet na obranu podľa pôvodných predpokladov a je to aj pochopiteľné. Teraz, keď je Česko prakticky už v NATO, nemusí konáť pod tlakom a ČR sa už neusiluje vyžerať tak disciplinované ako predtým a nikto nemôže teraz od Čechov očakávať, že sa odteraz budú snažiť viac ako predtým. To nie je výčitka, to je len realistické hodnotenie. Nemožno očakávať od krajiny, ktorá prechádza hospodárskou transformáciou, že bude zvyšovať obranný rozpočet v situácii, keď ju v tomu už nikto nemôže prinutíť.

Vladimir Kmeč: Otázka nákladov vstupu Slovenska do NATO sa na Slovensku veľmi diskutovala práve v súvislosti s predreferenciou atmosférou. Ak však niektoré skutočnosti nevieme a nevieme ich s určitou pravdepodobnosťou predpovedať, ak nevieme, s ktorými prvkami sa do NATO chceme dostat, potom celý pokus o výčislenie nákladov pripomína presný súčet nepresných čísel. Najlepšie podklady majú podľa mňa k dispozícii USA a ich dve inštitúcie, ktoré výcisli náklady na rozšírenie NATO sa na počiatku pohybovali v rozpráti, ako ho uvedol referujúci. Tesne pred hlasovaním v Kongrese bol napokon odhad znižený. Realitu sa pristupujúce krajiny – teraz ČR, Poľsko a Maďarsko – nepochybne postupne dozvedia. Čím ďalej sa proces integrácie dostáva, tým sú údaje o nákladoch presnejšie.

Alexander Levčenko: Myslím si, že je treba rozložiť medzi spoločnou obranou a spoločnou bezpečnosťou. Hoci Ukrajina teraz nemá možnosť participovať na spoločnej európskej obrane, je pripravená prispieť k spoločnej európskej bezpečnosti. Zaujímal by ma referentov pohľad na túto otázku. Ako môže Ukrajina z hľadiska NATO prispieť k spoločnej európskej bezpečnosti? Pre Ukrajinu je toto zhodnotenie dôležité, aby mohla príslušným smerom rovňať vlastnú obranu, organizovať mierové jednotky a investovať finančné prostriedky.

Peter Volten: Každý by si mal uvedomiť, že pozícia Ukrajiny je dôležitá najmä zo strategického hľadiska. Na položenie otázky sa mi však ľahko odpovedá, mali by si na ne odpovedať v prvom rade Ukrajinci sami. Je jasné, aká je priorita NATO so zreteľom na Ukrajinu. Sú to predovšetkým dobré vzťahy s Ruskom podložené pevnými zmluvami a solidným diplomatickým zabezpečením. Pre dobrú bezpečnostnú politiku nie je dôležité len to, koľko máte tankov, ale aj to, akú schopnosť máte bezpečnostnú diplomiaciu. Ak má byť bezpečnosť na Ukrajine v poriadku, musí sa podľa mňa ešte mnoho vykonať. Ministerstvo obrany by sa malo zameriť na odstránenie pozostatkov sovietskeho systému v ozbrojených silách vrátane sovietskej organizácie a sovietskej mentality. Na Ukrajine sa v ozbrojených silach nachádza zhruba jeden milión ľudí. Avšak len zhruba 300 000 týchto ľudí v uniforme sa nachádza pod velením Ministerstva obrany Ukrajiny. Dvojnásobný počet potom slúži napr. pod Ministerstvom vnútra alebo v pohraničných jednotkach. Ak sa nemylim, na Ukrajine je šesť, sedem alebo osem ministerstiev, ktoré môžu vydrižovať ozbrojených ľudí. Ak teda chce Ukrajina v oblasti bezpečnostnej politiky podniknúť niečo podstatné, potom si musí zaviesť poriadok práve v tejto otázke a musí podriadíť všetky fíto ozbrojené sily, ktoré si konkurujú v zápase o prideľovanie finančných prostriedkov, jednému ministerstvu – Ministerstvu obrany. Ukrainské ozbrojené sily sú medzičim účastníkia na celoeurópskych bezpečnostných akciami v mierových zboroch a oblastou, ktorej Ukrajina môže doplniť západné ozbrojené sily je ukrajinská ženijná kapacita. To je jeden konkrétny príklad, ako krajina s enormnými problémami môže hráť významnú úlohu v medzinárodnom kontexte. Kapacitu, ktorú som spomenul, totiž väčšina západoeurópskych krajín nemá. Majú ju len bý-

valé koloniálne krajiny, to jest európske krajiny s koloniálnym dedičstvom. V našom Centre európskych bezpečnostných štúdií v Groningenе pôsobí Alexander Vicencio, hostujúci výskumník z Ukrajiny, ktorý je inak vedúcim Analytického oddelenia Národnej bezpečnostnej rady v Kyjeve. Máme tu jednu jeho štúdiu, v ktorej sa odrážajú ohromné bezpečnostné problémy tejto krajiny a môžem ju dať k dispozícii.

Peter Barták: Bolo by možno dobré, keby referent rozviedol jednu vetu z úvodného referátu, kde sa povedalo, že rozširovanie NATO búra základnú studenovojnovú bariéru medzi Západom a Východom do niekoľkých menších bariér a že to predstavuje tiež pozitívny trend. Tu sa objavuje aj iné vysvetlenie vývoja po skončení studenej vojny. Konkrétnie z toho vyplýva, že vzťah medzi NATO a troma krajinami, ktoré sú teraz prijímané do NATO, je iný ako medzi krajinami, ktoré sú sice v procese integrácie aktívne angažovali, ale neboli prijaté: Slovensko, Slovensko, Rumunsko atď. Este iný vzťah panuje medzi NATO a krajinami, ktoré tiež prejavili záujem o vstup, ale nie taký aktivný a ešte iná je bariéra medzi NATO a krajinami, ktoré záujem o NATO neprezajavili vôbec. Tú vzniká potom vlastne ešte bariéra medzi touto poslednou skupinou krajín a skupinami, ktoré prejavili menšiu intenzivitu, viac intenzívnu, ale neúspešnú a viac intenzívnu a úspešnú záujem o integráciu. Číže tu vzniká viaceré drobné hranice, ktoré medzi jednotlivými skupinami štátov umožňujú dobré spolunažívanie a nie je tu základná deliaca hranica.

Pieter van Duin: Zaujala ma tiež prvá časť vystúpenia, v ktorom sa prakticky hovorí o nových rozdeleniach a nie o tom, že NATO by malo rozdelenie jednoducho prekonať. Zároveň sa v referáte uvádzá, že v krajinách stredovýchodnej Európy existuje elementárna politická vôle k integrácii do NATO. Je sa však domnievam, že referent v svojich predpokladoch, svojich premiášas vychádzal z akejsi univerzalistickej filozofie, v ktorej sa Európa objavuje ako jeden univerzalistický celok. Existujú však aj iné teórie – najznámejšia je v súčasnosti tá Huntingtonova – dokazujúci, že ľudstvo a teda ani Európa sa neuberajú smerom k univerzalizmu, pretože existuje akýsi druh kultúrnej bariéry medzi Západom a ortodoxným Východom. Možno neexistuje dôvod na to, aby sa univerzalistická filozofia stala východiskom pre integráne uvažovanie.

Peter Volten: Pri reagovaní na otázku sa pokúsim vysvetliť nevyhnutnosť komplementarity. Ak nejaká krajina prejaví záujem o partnerstvo v bezpečnostnom spoločenstve, potom sa pre mňa končí predpoklad. Možno som mal pre kandidátske krajinu správnejšie použiť označenie „byvalé nesovietske“ krajiny Varšavskej zmluvy. Iste, v prípade mnohých bývalých republík ZSSR čeli NATO úplne iné situácia. Na margo Huntingtonovo „boja civilizácií“ len toľko, že podobné úvahy o večnom rozdelení nemám rád. Nemyslím si sice, že by sa Rusko v dohľadnom čase mohlo stať členom NATO, myslím si ale, že je možné vytvoriť s Ruskom (a samozrejme s Ukrajinou) špeciálne partnerstvo, v politickej

oblasti je to jediný správny krok. Politické vzťahy sú veľa dôležitejšie ako počet druhov zbrani. Ak už chceme používať historické paralely, môžeme porovnať situáciu po skončení strednej vojny so situáciou po skončení napoleonských vojen. Vtedy sa byvali nepríateľ Európy, agresívne Francúzsko – včlenilo do bezpečnostnej koncepcie Európy. Včlenenie Ruska do bezpečnostnej koncepcie Európy je porovnateľné. Nebolo ani tak dôležité, že páť mocnosti súhlasilo s modelom rovnováhy sile a nového bezpečnostného systému, ale to, že tri z nich sa dohodli na obrane politickejho poriadku, totiž konservativizmu. Rusko, Prusko a habsburgská monarchia sa dohodli medzi sebou na uzavorení Svätej aliancie – na alianciu založenej na spoločných záujmoch. Ak dnes budujete alianciu na základe spoločných záujmov – vôle budovať demokraciu, rozvíjať demokratizačný proces a konsolidovať demokraciu – môžete najspäť spoločný jazyk aj s Ruskom. Spoločným záujmom tejto novej svätej aliancie bude mier, ktorý sa opiera o demokratické krajinu, demokratický poriadok a diplomatické usilie. Ak bude politická vôle – a ja som si istý, že politická vôle tu je – potom aj Huntingtonova predstava nemusí platí. Význam Základajúceho aktu medzi NATO a Ruskom je treba vidieť práve v diplomatickom úsili o mierovú alianciu medzi NATO a bývalým protivníkom. Ke otázke, prečo niektoré krajinu z procesu rozširovania NATO vynechali treba povedať, že rozšírenie o tri krajiny bolo politickym rozhodnutím, ktoré padlo po Washingtone dlho pred vrcholnou schôdzkou v Madride. O rozširovaní o tieto tri krajinu sa so spojencomi nediskutovalo, rozhodli o tom USA so zreteľom na prezidentské ambicie B. Clintonu, ktorý chcel byť znovuzvolený a potreboval vziať argumenty svojim politickým protivníkom. Myslím si sice, že prebehli konzultácie s Veľkou Britaniou, Nemeckom, Francúzskom a Ruskom, ale nie s krajinami ako Belgicko, Portugalsko a podobne. Americký prezident jednoducho vychádzal z toho, ako sa situácia javila pred madridským summitom: prijal páť alebo dokonca šesť krajín by bol veľa, prijatie troch krajín bolo celkom únosné. Nemyslím si, že USA veľmi skumali kritériá, ktoré NATO prijalo. Napr. situácia pri kritériu vojensko-civálnych vzťahov, ktoré hľajú takú úlohu v štúdiu NATO o rozšírení, nebude podľa môjho názoru v prípade Poľska veľmi ľisť od situácie napr. v Rumunsku. Napr. Slovensko je podľa môjho názoru plne kvalifikované pre integráciu do NATO a v čase východnej schôdzky v Madride sa podľa mňa pod vtedajšou demokratickou vládou kvalifikovalo pre integráciu aj Rumunsko, ktoré vtedy dokázalo vyriešiť svoje spory s Maďarskom. Takže je mi ľuté, ale bolo to politické rozhodnutie urobené vo Washingtone. Na námiety NATO, že prijati by mal byť aj Slovensko a Rumunsko, už bolo v čase madridského summittu neskoro.

Pieter van Duijn: Hovorili ste, že Svätá aliancia je príkladom diplomatickej koordinácie medzi úplne odlišnými politickými kultúrami. Koniec koncov, aj USA koordinovali počas druhej svetovej vojny svoje vojenské usilie so Sovietskym zväzom. To však neznamená, že v súčasnosti alebo v dohľadnej budúcnosti budú niektoré východoeurópske krajinu schopné vybudovať občiansku spoločnosť. Pochybujem o prislúšnom potenciáli v krajinách ako Ukrajina či Rumunsko,

t.j. potenciáli vytvoriť občiansku spoločnosť tak, aby sa mohli stať kompatibilními s krajinami NATO alebo s krajinami Západnej Európy vôleb. Na tomto mieste píne súhlasom s Huntingtonom v tom, čo tvrdí o východnej Európe a domnievam sa, že táto teória má svoje miesto aj v súčasných analytických úvahách o integrácii. A ešte jedna poznámka. Hovoríme tu stále o úsiliu niektorých krajín integrovať sa do NATO, ale nehovoríme o názoroch na integráciu krajín stredovýchodnej Európy v západných krajinách. Obyatelia západoeurópskych krajín nie sú veľmi nadšení integráciou bývalých krajín komunistického bloku. Sú v tejto veci známe prieskumy verejnej mienky napr. v Holandsku?

Peter Volten: Isteže, prieskumy verejnej mienky v západných štátach nie sú veľmi povzbudzujúce. Okolo 60 – 70% respondentov tam odpovedá, že nevie alebo sa o problém vôleb nezaujíma. Vo Veľkej Británii je takých ľudí okolo 70 – 75%. Takže nemôžeme tvrdiť, že by napr. v Nizozemsku bola väčšina ľudí za povedzme integráciu Bulharska do NATO. Nepochybujem ani o tom, že budovanie občianskej spoločnosti v krajinách ako Rusku či Ukrajine je nezrnie zložitý proces. To však vôleb neznamená, že by som sa mal upisať Huntingtonovým tézam ako nemennému faktu napiek tomu, že proces meny v tejto časti Európy bude veľmi pomalý. Ale zmena je tu. Ak by ste sa ma boli spýtali pred desiatimi rokmi na to, čo si myslíme o možnostiach zmeny vo Východnej Európe a vo vtedajšom Sovietskom zväze, bol by som veľmi pesimistický. Tedy neexistoval diaľog, existovali len séria výrokov. Dnes existuje diaľog, máme že sa boubu cely rád konferencií. Východiská teórii na spôsob „boja civilizácií“ sú veľmi odlišné a ja si nemyslím, že podobné teórie sú funkčné. Pri pohľade na Ukrajinu je možné vidieť, že politici, ktorí kedysi pôsobili veľmi „východne“, sa správajú plne demokraticky. Neexistuje nijaky dôvod pre absenciu optimizmu. Ako západné, tak aj východné krajin by sa mali usilovať o odstránenie deliacich čiar, ktoré tu stále sú. Keď Európska komisia v svojej Agende 2000 vybrała Estónsko akú jedinú baltickú krajinu schopnú integrácie do EÚ, nebolo určité jej cieľom tvrdiť, že napr. Litva či Lotyšsko zaostávajú. Bolo to dôsledkom skutočnosti, že zahraniční podnikatelia sú ochotní investovať do Estónska vo väčšej miere ako trebárs do Litvy. Preto treba rozdieliť medzi asociovanými krajinami čo možno najviac minimalizovať. Neznamená to, že krajinu ako Slovensko alebo dokonca Ukrajinu sa musia cítiť vylúčení z procesu integrácie a stratili už integráciu perspektívnu.

Zoznam účastníkov diskusie

Van den Akker, Radboud (NATO, Brusel):

Barták, Peter (Sekcia obrany SDĽ, Bratislava, SR):

Bogdanovič, Volodimír (Ústredný vedecko-výskumný inštitút MO Ukrajiny, Kyjev, Ukrajina)

Van Duin, Pieter (Univerzita Leiden, Holandsko):

Duleba, Alexander (Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Bratislava, SR)

Chotková, Elena (Stredisko strategických štúdií, Moskva, Rusko)

Kmec, Vladimír: (Stredisko strategických štúdií, MO SR, Bratislava, SR):

Kopecký, Gabriel (MO SR):

Koščo, Milan (MZV SR, Bratislava):

Kuča, Jaroslav (Stredisko strategických štúdií MO SR, Bratislava, SR)

Levčenko, Alexander (Inštitút strategických štúdií, Kyjev, Ukrajina)

Leška, Vladimír (Ústav medzinárodných vzťahov, Praha, ČR):

Link, Peter (Stredisko strategických štúdií MO SR, Bratislava, SR)

Matějka, Zdeněk (Česká rada pre medzinárodné vzťahy, Praha, ČR):

Nečej, Elemír (Stredisko strategických štúdií MO SR, Bratislava, SR)

Ošváth, Peter (DÚ, Sekcia obrany, Bratislava, SR)

Šimlovčík, Peter (Stredisko strategických štúdií MO SR, Bratislava, SR)

Šmidá, Milan (MO SR)

Volten, Peter (Stredisko európskych strategických štúdií, Groningen, Holandsko)

Vršanský, Peter (Ústav medzinárodných vzťahov PF UK, Bratislava, SR):

Zálešák, Tomáš (Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, SR):

Žiarovský, Andrej (Demokratická únia, Sekcia obrany, Bratislava, SR)

POĎAKOVANIE

Vydávanie aktuálnych odborných štúdií, aj keď sa dotýkajú tak závažnej problematiky, ako je bezpečnosť, by nebolo možné bez nezistnej finančnej podpory zo strany mimovládnych a iných organizácií. V danom pripade by sa bez finančnej pomoci nemohol uskutočniť ani medzinárodný seminár v Častej-Papieričke, na ktorom zazneli otvorené i rozdielne názory na otázky vývoja bezpečnosti v strednej Európe i na postoj, aký k bezpečnosti zaujímajú medzinárodne organizácie ako NATO či OBSE a tak rozdielne krajinu ako USA či Ruská federácia. Vydavatelia touto cestou vyjadrujú podakovanie za láskavú finančnú podporu pri vydávaní tejto publikácie organizácii NATO, najmä pracoviskám *Office of Information and Press a Political Affairs Division*. Samotná realizácia seminárov by nebola možná bez osobnej pomoci zvláštneho poradcu generálneho tajomníka NATO pre otázky strednej a východnej Európy Chrlsa Donnellyho. Rovnako diel uznania náleží Nadácii Friedricha Eberta, ktorá prostredníctvom svojej pobočky v Bratislave prispela k organizačnému zabezpečeniu seminára a podieľala sa finančnou podporou aj na vzniku výslednej publikácie.

Ivo Samson

Vydavatelia: Peter Link–Ivo Samson

Jazyková korektorka: Jitka Madarászová

Zodpovedný redaktor: Ivo Samson

Zalomenie do strán ITEM, spol. s r. o., Bratislava

Publikácia vychádza s podporou NATO v Bruseli a Friedrich Ebert Stiftung Bratislava

© Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku –
Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava 1998

ISBN 80-967690-8-1